

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Rahvusliku identiteedi konstrueerimine Eesti päevalehtedes 1920. aastatel

Magistritöö

Koostaja: Helen Rits
Juhendaja: Külliki Seppel (MA)

Tartu
2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	7
1.1. Reaalsuse sotsiaalne konstrueerimine	7
1.1.1. Konstruktivistlik paradigma	7
1.1.2. Kollektiivse identiteedi konstrueerimine.....	10
1.1.3. Mis on rahvuslik identiteet?	11
1.1.4. Meedia ja kollektiivne identiteet.....	14
1.2. Rahvuslus, rahvus, rahvusluse teooriad ja vormid	17
1.2.1. Mis on rahvus ja rahvuslus?	18
1.2.2. Rahvusluse teooriad	19
1.2.3. Rahvusluse vormid.....	21
1.2.4. Rahvuslus ja rahvusliku liikumise tekkimine ning rahvusluse teooriad Eestis.....	25
1.3. Riigi ja rahvuse ehitamine ning „kuum rahvuslus“	31
2. UURIMISKÜSIMUSED JA MEETOD	35
2.1. Probleempüstitus ja uurimisküsimused	35
2.2. Meetodi valik	37
2.3. Valimi kirjeldus ja valiku kriteeriumid	40
2.4. Kodeerimisjuhendi aluseks olevate tunnuste iseloomustus ja valiku põhjendus.....	43
3. TULEMUSTE ESITLUS	47
3.1. Postimees versus Päevaleht.....	48
3.2. Varjatud klassi analüüsi lahendid	51
3.3. Artiklites esinevate rahvusliku identiteedi vormide analüüs	52
3.3.1. Poliitiline identiteet.....	53
3.3.2. Poliitilis-ajalooline identiteet	59
3.3.3. Minevikku suunatud identiteet	62
3.3.4. Kultuuriline identiteet	67
3.4. Rahvusliku identiteedi vormide vahetõrgete muutumine 1920. aastate jooksul.....	70
3.5. Eesti rahvale iseloomulikud jooned.....	74
3.6. „Meie“ ja „nemad“	77
3.7. Eesti asukoht ja positsioon maailmas	80
3.8. Olulised isikud ja tähtpäevad	83
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	88

4.1. Peamised järeldused	88
4.2. 1920. aastatel ja II maailmasõja järel konstrueeritud rahvusliku identiteedi võrdlus ...	92
4.3. Mida annab meile mineviku tundmine?	94
4.4. Metodoloogiline refleksioon	97
KOKKUVÕTE	99
SUMMARY	102
ALLIKAD	105
LISAD	109
Lisa 1. Sündmused, mis on võetud aluseks analüüsitava artiklite leidmisel.....	109
Lisa 2. Analüüsitava artiklite loetelu	111
Lisa 3. Kodeerimisjuhend.....	113
Lisa 4. Eesti rahvale iseloomulikud jooned.....	115
Lisa 5. „Meie“ ja „nemad“	118
Lisa 6. Eesti asukoht ja positsioon maailmas	120
Lisa 7. Artiklites mainitud tegelased ja isikud	124
Lisa 8. Artiklites esinenud minevikusündmused, tähtpäevad ja ajaloo perioodid	126
Lisa 9. Tunnuste esinemissagedused klasside lõikes.....	127
Lisa 10. Klasside esinemise sagedused Postimehe ja Päevalehe lõikes	128
Lisa 11. Töös kasutatud artiklite näited	129
Lisa 12. Rahvusvahelise uurimuse „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ Eesti kodeerimisjuhend	131

SISSEJUHATUS

Tänapäeva maailmas, sealhulgas Eestis, on rahvusluse ja rahvusliku identiteediga seonduvad küsimused väga keerukad, mitmetahulised ning pidevalt avalikkuse tähelepanu all. Selleks, et paremini mõista praeguseid arenguid ja identiteedi temaatikat Eesti ühiskonnas, on oluline analüüsida rahvusliku identiteediga seonduvat mitte ainult tänapäevases kontekstis, vaid ka minevikuperspektiivist lähtuvalt. Usun, et ajalooline sügavus ja mineviku tundmine aitavad paremini mõista tänapäeval meie ees seisvaid küsimusi ja probleeme.

20. sajand tõi juba oma esimestel aastatel Eestis kaasa väga suured ühiskondlikud muutused, mis omakorda osutusid ajakirjanduse arengu katalüsaatoriteks. Ajakirjanduse levik ja mõju avalikkusele kasvasid tohutult. Tulenevalt ajakirjanduse olulisest ja aina kasvavast rollist Eesti 20. sajandi alguskümnendite ühiskonnas, soovin oma töös uurida, millised olid 1920. aastatel päevalehtedes konstrueeritud identiteedivormid ja missugune oli nende sisu. Minu töö eesmärk ei ole selgitada, milline oli Eesti rahva tegelik identiteet 1920. aastatel, vaid vaadelda just seda, kuidas ajakirjandus identiteeti konstrueeris. Täpsemalt on magistritöös vaatluse alla võetud ajalehtedes Postimees ja Päevaleht aastatel 1921–1929 ilmunud artiklid.

Sellise teema otsustasin valida sellepärast, et tunnen huvi rahvusliku identiteedi kui nähtuse vastu ja 1920. aastad võtsin vaatluse alla seetõttu, et tänapäevaseid käsitusi rahvusliku identiteedi teemadel on juba avaldatud, kuid rahvusliku identiteediga seotud küsimusi Eesti vabariigi algusaastatel pole eriti uuritud. Arvan, et tänapäevaste rahvusliku identiteediga seotud küsimuste ja keerdkohtade mõistmiseks on oluline teada seda, kuidas toodeti Eesti rahvuslikku identiteeti esimese Eesti vabariigi ajal. Rahvusliku identiteedi konstrueerimise uurimine erinevate ajalooperioodide lõikes tagab järjepidevuse, mis annab omakorda võimaluse vaadelda identiteedidiskursuste kujunemist ja muutumist laiemalt. Seega leian, et Eesti rahvusliku identiteedi tervikpildi seisukohalt on oluline mõista igas minevikuetapis toimunud arenguid. Teemavalikut on samuti mõjutanud minu üldisem huvi ajaloo ja minevikusündmuste vastu.

Oma töös lähtun konstruktivistlikust vaatepunktist (Berger & Luckmann 1966), mille kohaselt rahvused ja rahvuslus on konstrueeritud nähtused (Anderson 1983, Gellner 1984). Tuginen seisukohale, mille alusel ka rahvuslik identiteet on sotsiaalselt konstrueeritud ja meedial on selles

tootmisprotsessis oluline osa (Wodak 1999, Luostarinen 1997). Konstruktivistliku paradigma kohaselt eeldan, et rahvuslus on oma loomult muutuv nähtus (Smith 2008, Giesen 1999, De Cillia *et al.* 1999). Samuti tuginen töös ida ja lääne tüüpi või poliitiliste ja kultuuriliste rahvusluse eristamise mudelile ehk duaalsele mudelile, mille kohaselt iseloomustab rahvusi kultuurilise või poliitilise identiteedi tootmine. Kuna rahvuslik identiteet on ajas muutuv nähtus, siis sarnaselt Wodakile (1999) olen arvamusel, et poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei saa käsitleda teineteist välistavate kontseptsioonidenä. Rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui poliitilisi elemente. Soovin käesolevas töös uurida, milliseid identifitseerimise võimalusi ehk milliseid identiteedi vorme pakkus 1920. aastate Eesti ajakirjandus sagedamini ja milliseid harvem. Mind huvitab, kas 1920. aastatel ilmunud meediatekstides konstrueeritakse poliitilist või kultuurilist rahvuslikku identiteeti või mõlemat korraga, ning kas ajavahemikus 1921–1929 on märgata muutusi ajalehtedes konstrueeritava identiteedi osas. Poliitilise ja kultuurilise identiteedi vormide esinemist analüüsides saab vaadelda, kuidas Eesti paigutub dualistliku rahvusluse käitluse mudelisse. Identiteedi muutumise või mittemuutumise alusel saab aga hinnata, kas Eesti rahvuslikku identiteeti iseloomustab konstruktivistlikule lähetekohale omane ajas teisenemine.

Töö kirjutamisel lähtun ka sellest, et oluline roll rahvusliku identiteedi konstrueerimisel on riigil (Brubaker 1992). Riigiteooriate konstruktivistliku käsitluse seisukohalt (Almond & Powell 1966) iseloomustan eelmise sajandi alguskümnendite Eestit kui riiki ja rahvust ülesehitavat rahvusriiki, kus viidi rahvuse konstrueerimist ellu erinevate valdkondade, sealhulgas meedia kaudu. Minu töö seisukohalt on tähtis ka „kuuma rahvusluse“ kontseptsioon (Billigi 1995), mille kohaselt ajalehed osalevad rahvuse ülesehitamisel, tootes rahvuslikku identiteeti oma sõnumite, stereotüüpide ja konteksti kaudu. Eriti intensiivne on rahvusluse ja rahvusliku identiteedi konstrueerimine seoses teatud riigi ja rahva jaoks oluliste sündmuste või tähtpäevadega, mille puhul saab eeldada „kuuma rahvusluse“ selgemat esilekerkimist. Sellised sündmused ja tähtpäevad omakorda võimaldavad ajaleheveergudelt suurema tõenäosusega leida rahvusluse temaatikat käsitlevaid kirjutisi. „Kuumat rahvusluse“ tingimustes avaldatud ajaleheartiklid ongi töö keskne uurimismaterjal, millele põhjal analüüsin rahvusliku identiteedi konstrueerimist.

Käesolev töö on jaotatud nelja suuremasse peatükki. Kuna keskendun rahvusliku identiteedi konstrueerimise temaatikale ja lähtun konstruktivistlikust paradigmast, on töö esimeses osas selgitatud konstruktivistliku paradigma olemust ja meedia rolli identiteedi, sealhulgas rahvusliku

identiteedi konstrueerimisel. Esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade ka rahvusluse, rahvuse, rahvusluse teooriate ja vormide erinevatest käsitlustest. Samuti tutvustatakse konstruktivistlikku vaadet riigi ja rahvuse ehitamisele ning „kuum rahvusluse“ kontseptsiooni. Töö teises peatükis on esitatud probleemipüstitus ja peamised uurimisküsimused, millele magistritöös vastuseid otsitakse. Põhjendatud on ka töös kasutatava uurimismeetodi valikut ja kirjeldatud uurimuse aluseks olevat valimit ning selle moodustamise kriteeriume. Seejärel on välja toodud uurimuse peamised tulemused ning töö viimases osas on esitatud järeldused ning diskussioon.

Tahan tänada oma juhendajat kasulike soovitude ja kriitiliste märkuste ning eriti varjatud klassi analüüsiks vajalike arvutiprogrammide tööpõhimõtete selgitamise eest. Suured tänud ka perele ja sõpradele moraalse toe eest ning headele kolleegidele, kes olid valmis magistritöö kirjutamise ajal mitmed minu ametikohustused enda kanda võtma. Samuti soovin tänada ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituuti vastutuleliku ja mõistva suhtumise eest. Ilma selleta ei oleks töö kindlasti käesoleva aastanumbri sees kaante vahele jõudnud.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Reaalsuse sotsiaalne konstrueerimine

Lähtun käesolevas töös arusaamast, et rahvused, rahvuslus ja rahvuslik identiteet on kaasaegsed nähtused ehk moodsa aja produktid. Rahvusesse kuulumise tunne ei ole inimestel olnud olemas kogu ajaloo vältel ja paljudel juhtudel on rahvusteadvus lausa teadlikult konstrueeritud. Rahvuslik identiteet on mitmete ajalooliste tingimuste tulemus ning sotsiaalselt konstrueeritud. Rahvuse taastootmine toimub erinevatel viisidel. Suurim osa konstrueerimisest toimub näiteks keele kaudu. Seega on ajakirjanduses ilmunud tekstidel tähtis roll rahvusliku identiteedi konstrueerimisel. Ajakirjandus on üks oluline rahvusliku identiteedi konstrueerimise allikas. Kuna tuginen konstruktivistlikule käsitlusele, mille kohaselt on konstrueeritud nii rahvus kui ka identiteet, sealhulgas rahvuslik identiteet, siis toon oma tööle laiemat teoreetilist raamistikku loomiseks järgnevalt välja konstruktivistliku paradigma peamised iseloomulikud jooned. Samuti räägin lähemalt kollektiivse identiteedi konstrueerimisest ja peatun pikemalt meedia rollil identiteedi loomisel.

1.1.1. Konstruktivistlik paradigma

Tänaseks on 1966. aastal Peter Bergeri ja Thomas Luckmanni poolt välja öeldud idee sellest, et reaalsus on sotsiaalselt konstrueeritud, laialt levinud. Sotsiaalse konstruktivismi teoreetiliseks eelduseks on põhimõte, mille kohaselt maailma uurimisel ei ole oluline selle maailma objektiivne seletamine, vaid tähtis on mõista seda, kuidas inimesed maailma kogevad. Konstruktivistliku paradigma eelkäijateks võib pidada osaliselt juba näiteks Max Weberi *Verstehen*-paradigma ja Edmund Husserli käsitlusi. Husserlit peetakse tänapäevase fenomenoloogia rajajaks. Tema järgi ei saa reaalsust käsitleda kui antut, vaid selle loovad inimesed ja seega on oluline uurida igapäevakogemust, mille alusel teadvus ning arusaam maailmast konstrueeritakse. Husserli fenomenoloogia ja Weberi sotsioloogia olid omakorda aluseks Alfred Schützi tegevusele, mis viis fenomenoloogilise sotsioloogia loomiseni. Schütz uuris mõttelisi kriteeriume, mida inimesed kasutavad ümbritseva maailma mõistmiseks ja tõlgendamiseks ehk reaalsuse sotsiaalseks konstrueerimiseks. Schützi ideid arendasid omakorda edasi Peter Berger ja Thomas Luckmann.

Sotsiaalne konstruktivismi ja teadmistesotsioloogiaga seostataksegi eelkõige Bergerit ja Luckmanni, kes on reaalsuse sotsiaalset ülesehitatust käsitlenud oma teoses „The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge”. Autorid püüavad leida vastust küsimusele, kuidas esitatakse inimestele reaalsust nii, et see tundub neile objektiivsena. Kuna kõik inimlikud teadmised tekivad, antakse edasi ja neid toetatakse sotsiaalsetes situatsioonides, peab teadmistesotsioloogia aru saama, millistes protsessides see toimub, nii et reaalsus kujuneb tavalise inimese jaoks enesestmõistetavaks (Berger & Luckmann 1966). Seega on teadmistesotsioloogia ülesanne Bergeri ja Luckmanni järgi reaalsuse sotsiaalse konstrueerimise analüüs.

Reaalsuse sotsiaalse konstrueerimise kontseptsiooni peamise tuumiku moodustavad Bergeri ja Luckmanni (1991: 79) järgi kolm postulaati: ühiskond (sotsiaalsus) on inimeste looming, ühiskond (sotsiaalsus) on objektiivne reaalsus (tõelus) ja inimene on ühiskonna (sotsiaalne) looming. Eluilmas toimub vastastikuste perspektiivide idealiseerimine, mis tähendab, et me eeldame, et teised inimesed näevad asju meiega sarnaselt ning sellest eeldusest tulenevalt on mõistmine eluilmas võimalik. Bergeri ja Luckmanni poolt esitatud postulaate seob omavahel mõiste „teadmised” (*knowledge*), mille all tuleb mõista igasugust ühiskondlikku teadmist, sõltumata selle seotusest objektiivse tõelisusega (Berger & Luckmann 1991: 26).

Berger ja Luckmann lähtuvad oma käsitlustes paljuski 1973. aastal Alfred Schützi ja Thomas Luckmanni avaldatud teoses „The Structures of the Life-World“ esitatud eluilmateooriast. Elavik/elumaaailm (*life-world/Lebenswelt*) on maailm, mida inimesed läbi elavad ja mis on nende jaoks subjektiivselt olemas. See elumaaailm on sotsiaalne reaalsus, mis kujuneb just inimeste tegevuse tulemusel, aga samas ka mõjutab omakorda inimeste tegevust. Elavik on kui intersubjektiivne sotsiaalne reaalsus, mida inimesed oma tegevustega kujundavad ja mis omakorda mõjutab ka inimeste tegevust. Igapäevaelu maailm on inimese jaoks põhiline ja ülim reaalsus (Schütz & Luckmann 1973: 3). See reaalsus on inimese loomulik hoiak (*natural attitude*), mis tähendab seda, et inimene tunnistab maailma enda ümber kui etteantut (*taken for granted*) ning ta ei polemiseeri selle üle. Kõik teised reaalsused, näiteks uni ja religioon, on selle loomuliku hoiaku teisendused. Inimene usub, et maailm on sellisel viisil olemas olnud ja on selline ka tulevikus. Inimeste teadmistepagas (*stock of knowledge*) selles elumaaailmas toetub inimese enda ja teiste ühiskonnaliikmete kogemustele. See kogemustepagas aitab inimese jaoks tagada elumaaailma

valiidsust (Schütz & Luckmann 1973: 7). Schütz ja Luckmann (1973: 5) märgivad, et sotsiaalne ja kultuuriline maailm on ajalooliselt inimesele ette antud. Seeläbi moodustub sotsiaalsest ja kultuurilisest maailmas raamistik, milles inimene koos oma kaaskodanikega viibib ja tegutseb. Sellest seisukohast tulenevalt lähtub, et inimene tegutseb ja mõtleb oma teadmiste ehk talle etteantud raami piirides. Samas on inimese igapäevane reaalsus raamistatud tema teadmistega. Reaalsus on reaalsus vaid nii kaua kuni ei eksisteeri sellele vastuoluliste tunnustega reaalsust.

Schützi ja Luckmanni (1973) järgi mõistavad ja tõlgendavad inimesed maailma esmajärjekorras tüpiseerides tavapäraseid sündmusi, inimesi ja muljeid. Inimese igapäevane reaalsus kujunebki erinevaist mõtteskeemidest või tüüpidest, mis aitavad inimesel identifitseerida ja mõista ümbritsevat maailma. Tüpiseerimine tagab inimese jaoks selle, et tema igapäevane maailm omab tähendust ning on tuttav ja seeläbi turvaline. Tüpiseerimine on samuti osa keelest, mille abil inimesed omavahel suhtlevad. Inimene suudab oma teadmised omandada vaid interaktsiooniaktide teel ja seega on teadmised sotsiaalset päritolu. Seega tulenevad inimese teadmised suhtlusest teiste inimestega. Me omandame sotsiaalses interaktsioonis teadmisi, aga samas vahendame suheldes oma teadmisi ka teistele. Selleks, et inimestevahelisel interaktsioonil oleks tulemus on vaja nn vastastikuse perspektiivi olemasolu. See tähendab, et on vaja võimet ja oskust näha asju teise inimese seisukohast ning suuta interaktsiooni käigus kaaslase seisukohta mõista, isegi kui see võib muutuda ning teiseneda. See on nn perspektiivi mõisteline kongruentsus, mis tähendab seda, et mõlemad vestlejad eeldavad, et nad tõlgendavad sündmust sarnaselt.

Kui kogu eelneva ülevaade lühidalt kokku võtta, siis seisneb konstruktivistliku teooria panus sotsiaalteaduslikus mõtlemises üksikisiku, struktuuri ja kultuuri ühendamises. Inimene loob endale pidevalt uut reaalsust, milleks ta saab raamid ja vihjed juba olemasolevast reaalsusest ehk elumaailmast. Konstruktivistlik paradigma alusel ühiskonda, sealhulgas meediat uurides arvates peamised lähtepunktid, mida silmas pidada järgmised:

- otstarbekas on uurida seda, mida inimesed ise reaalseks peavad;
- inimeste poolt kogetav sotsiaalne reaalsus on konstrueeritud ja vahendatud;
- meedia on üks sotsiaalse reaalsuse konstrueerimise vahend.

Konstruktivistlikust vaatepunktist tehtavates meediauuringutes lähtutakse eeldusest, et meedia ei peegelda tegelikkust, vaid kujundab ja konstrueerib seda. See eeldus on käesoleva töö teoreetilise raamistiku keskpunkt. Seetõttu uuringi, milliseid identiteedivorme konstrueeriti ja pakuti inimestele välja 1920. aastate ajakirjanduses, mitte ei püüa selgitada seda, milline oli tollal tegelik rahvuslik identiteet.

1.1.2. Kollektiivse identiteedi konstrueerimine

Järgnevalt on välja toodud mõned lähtekohad, mille olen aluseks võtnud kollektiivse identiteedi konstrueerimist analüüsides. Mis on identiteet? Siinkohal tuleb tõdeda, et identiteedi mõistet ei ole võimalik ühtselt määratleda. Hoolimata sellest, et identiteeti on püüdnud mõtestada väga mitmed uurijad, pole kõigi poolt aktsepteeritava definitsioonini selle mõiste puhul tänaseni jõutud.

Identiteediprotsessi teaduslikust analüüsimisest rääkides märgivad Triin Vihalemm ja Anu Masso (2004: 45), et „üldist kommunikatsioonimudelit kasutades saame identiteediprotsesse analüüsida konstrueerija kui dekodeerija poolelt ehk vastavalt identiteedi konstrueerimist (loomist) või internaliseerimist (pakutava vastuvõttu ja tõlgendust)“. Identiteedi loomise puhul „eelistab institutsionaalne/kollektiivne tegutseja või indiviid üht tähenduse allikat teiste võimalike ees, mis annab subjektide kuuluvusele või tegevusele teatud mõtestatuse või sümboolse eesmärgi“ (samas 2004: 45). Teisel juhul leiab identiteedi vastuvõtu ja tõlgenduse puhul aset „erinevate avalikult ringlevate tähenduste vastuvõtt ja personaalne (ümber)töötlus, mille tulemusel kujuneb/saab kinnitust kuuluvuse, seotuse ja sarnasuse tunnetus (kujuteldavate) gruppidega“ (samas 2004: 45).

Kuigi identiteedi mõiste puhul ei saa rääkida kindlast definitsioonist, toaksin siinkohal ära mõned võimalused, kuidas identiteedi mõistet on määratletud. Brubaker ja Cooper (2007: 7) ütlevd, et identiteet võib viidata fundamentaalsele ja tegevusest tulenevatele samasustele grupi liikmete vahel. Seda võib mõista objektiivselt (samasus iseenesest) või subjektiivselt (kogetud, tunnetatud või tajutud samasus). Eeldatakse, et see samasus avaldub solidaarsuses, ühises meelelaadis, teadvuses või kollektiivses tegevuses. Identiteeti võib vaadelda ka kui iseolemise (individuaalse või kollektiivse) peamist aspekti või kui sotsiaalse olemise peamist tingimust. Identiteedi kaudu viidatakse millelegi sügavale, algupärasele, pidevale ja fundamentaalsele. Identiteeti võib mõista ka kui sotsiaalse või poliitilise tegevuse produkti, mille puhul identiteet rõhutab kollektiivse

enesemõistmise, solidaarsuse või grupitunnetuse arengut, mis omakorda teeb võimalikuks kollektiivse tegevuse. Stuart Halli (1990: 225) järgi on identiteedid „nimetused, mis antakse mineviku narratiividele, mille järgi ja mille sisse inimene ennast paigutab“.

Kui rääkida kollektiivsest identiteedist ja selle loomisest, siis ei saa ka siinkohal mööda minna konstruktivistlikust paradigmat. Konstruktivistliku lähtekoha järgi ei ole kollektiivne identiteet looduse poolt antud, vaid on mitmete ajalooliste tingimuste tulemus ning erinevate kultuuriliste suhete poolt sotsiaalselt konstrueeritud (Giesen 1996: 11-12). Identiteetide sotsiaalne konstrueerimine sisaldab tunnustust ja osalust sotsiaalsete suhete või kogukondade võrgustikus, mis ümbritseb inimese „mina“ (*self*) ning mille kaudu üksikisik tunneb end teistega identsena (Berezin 1999: 228). Konstruktivistliku lähenemise puhul on olemas hulk kultuurilisi praktikaid, mis ei toimi mitte ainult juba eelnevalt eksisteerivate rahvuste kultuurilise enesekinnitusena, vaid protsessina, milles ühiskonna identiteeti kinnistatakse, kirjeldatakse ja luuakse. Nende praktikate hulka kuuluvad näiteks kirjandus ja ajalookirjutamine, aga ka meedia (Giesen 1996: 2).

Töö kesksest konstruktivistlikust paradigmat tulenevalt määratlen mina identiteeti, sealhulgas ka kollektiivset identiteeti sarnaselt Indrek Jäätsile, kelle sõnul on „identiteet ühtekuuluvus- või samasustunne, tunne, et ollakse kellegi või millegagi seotud, samane ehk identne. Igal inimesel on psühholoogiline vajadus mingisuguse kollektiivse identiteedi järele. /.../ Inimesel on samaaegselt mitmeid, osaliselt kattuvaid ning vastastikku teineteist mõjutavaid identiteete. /.../ Identiteet kui selline on niisiis universaalne nähtus, kuid kõik konkreetsete identiteedid on ühiskondlik-kultuurilised konstruktsioonid, mis on välja kasvanud konkreetsetest ajaloolistest oludest“ (Jääts 2005: 40). Seega lähtun magistritöös arusaamast, et igasugune kollektiivne identiteet on sotsiaalne konstruktsioon, mis (taas)toodab grupikuuluvust ajaloolis-kultuurilise materjali põhjal. Üheks sellise materjali pakkujaks on ka meedia. Identiteeti aga on pidevas muutumises ja selle konstrueerimist mõjutavad mingil ajahetkel valitsevad ühiskondlikud tingimused ja ajaloolised olud.

1.1.3. Mis on rahvuslik identiteet?

Rahvuslik identiteet on kollektiivse identiteedi üks vorm. Rahvuslikku identiteeti iseloomustavate tunnustena toob Raymond Grew (1986: 35-39) välja, et rahvuslik identiteet muutus oluliseks seoses kaasaegse ühiskonnakorra tekkimisega 19. sajandil. Rahvuslik identiteet ei ole midagi loomulikku,

vaid see on ajalooliselt konstrueeritud. Oluline roll rahvusliku identiteedi konstrueerimisel on olnud riigil. Kui pole olemas konkreetset riiki, siis saab identiteedi aluseks rahvusliku liikumise püüdlus omariikluse saavutamiseks. Samuti on tähtsaks teguriks rahvusliku identiteedi tekkel industrialiseerimine ja kommunikatsioonivõrgustike ning ühiskondliku mobiilsuse areng. Samas on rahvuslik identiteet tihedalt seotud ka kultuuriga ja teatud tingimustel võib rahvuslik identiteet muutuda lausa ideoloogiliseks.

Smithi (1991: 14) sõnul on rahvusliku identiteedi peamised komponendid:

- ajalooline territoorium või kodumaa;
- ühised müüdid ja ajalooline mälu;
- ühine (massi)kultuur;
- kõikidele liikmetele sarnaselt kehtivad seaduslikud õigused ja kohustused;
- ühtne majandussüsteem koos liikmete liikumisvabadusega.

Smithi (2008: 18) kohaselt on rahvuslik identiteet „pidev hinnangute, sümbolite, mälestuste, müütide ja traditsioonide mustri taastootmine ja ümbertõlgendamine, mis loob iseloomuliku rahvuspärandi ja indiviidi samastumise mainitud mustri, pärandi ja sellele omaste kultuurielementidega“. Manuel Castellsi (1997: 6) järgi võivad identiteedi ehitusmaterjalid tulla ajaloost, geograafiast, bioloogiast, tootvatest ja taastootvatest institutsioonidest, kollektiivsest mälestusest ja isiklikest fantaasiatest, võimuaparaatidest ja religioossetest ilmutistest. Indiviid määrab end kogukonna liikmena sümbolite, keeleliste väljendite, müütide ja kultuuriliste representatsioonide kaudu.

Samas ei ole rahvuslik identiteet midagi staatilist ja paikapandut. Kuigi rahvuslik identiteet muutub, on see siiski teatud mõttes ka püsiv nähtus, sest „ükskõik millal ja kuidas rahvuslik identiteet on sepi- statud ning maksma pandud, on edaspidi väga raske või isegi võimatu seda välja juurida, kui ta on juba kord kehtestatud, ja rahvusidentiteet jääb võimsaks jõuks /.../“ (Smithi 1996: 485). „Modernses maailmas on rahvuslik identiteet omandanud väga olulise tähenduse. Rahvuslikus identiteedis nähakse sageli põhilist identiteeti, mis määrab kandja tõelise olemuse“ (Jääts 2005: 40).

Tõsiasi, et rahvuslik identiteet on võimas jõud, mis omab kaasaegses maailmas olulist tähendust, on üks põhjus, miks otsustasin käesolevas töös uurida rahvusliku identiteedi konstrueerimisega seonduvat. Rahvuslik identiteedi võimsus seisnebki just selles, et pakkudes ühiskonnaliikmetele samastumisvõimalusi, saab identiteedile tuginedes palju saavutada. Ilmekalt tõestavad seda näiteks ühtsele rahvuslikule identiteedile tuginevad rahvaste omariiklust taotlevad liikumised. Samas võib rahvuslik identiteet saada aluseks ka hoopis destruktivsematele ja marurahvusluse elemente sisaldavatele ideoloogiatele. Rahvuslus ja rahvuslik identiteet oli oluline element näiteks fašistlike ja kommunistlike liikumiste juures.

Kuna uurin oma töös rahvusliku identiteedi konstrueerimist meedia vahendusel, on minu arvates oluline välja tuua ka see, kuidas mõistavad rahvusliku identiteedi olemust sellised teoreetikud nagu Ruth Wodak, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl ja Karl Liebhart, kes lähtuvad põhimõttest, et rahvuslik identiteet on diskursiivselt keele kaudu konstrueeritud. De Cillia *et al.* (1999: 153) eeldavad sarnaselt Benedict Andersonile (1983), et rahvused on mõttelised konstruksioonid ehk kujutletud kogukonnad, mida riigi poliitiliste subjektide poolt tajutakse eraldiseisvate poliitiliste üksustena. Samuti toovad autorid välja selle, et rahvuslikku identiteeti kui sotsiaalse identiteedi ühte vormi saab diskursiivselt keele ja teiste semiootiliste süsteemide abil toota ja taastoota ning ühtlasi ka muuta ja lammutada. „Mõte konkreetsest rahvuslikust kogukonnast saab reaalsuseks tõekspidamiste ja uskumuste koosluses läbi erinevate käsitluste, poliitikute, haritlaste ja meediafiguuride poolt pidevalt avaldatavate kujundlike diskursuste ning seda kinnistatakse nii haridus- ja koolisüsteemi, massimeedia, militariseerimise kui ka spordivõistluste kaudu“ (De Cillia *et al.* 1999: 153).

Rahvuslik identiteet viitab sarnaste kontseptsioonide ja tajumisskeemide kompleksile, mille aluseks on sarnased tunnetuslikud dispositsioonid ja suhtumised ning ühtsed käitumuslikud tavad, mida rahvusliku identiteedi kandjad kollektiivselt jagavad ja mida sotsialiseerumise kaudu internaliseeritakse (Wodak *et al.* 1999: 4). Rahvuste ja rahvusliku identiteedi diskursiivne konstrueerimine rõhutab eelkõige rahvuslikku eripära ja rahvusesisest ühtsust ning jätab enamasti tähelepanu alt välja rahvusesisesed erinevused. „Kujutades ette rahvuslikku ainulaadsust ja ühtsust loovad rahvuse liikmed samaaegselt erisused endi ja teiste rahvuste vahel, tehes seda eriti juhul kui teised rahvused ilmutavad jooni, mis on sarnased nende endi rahvusgrupiga“ (Wodak *et al.* 1999: 4). Samuti ei ole olemas sellist nähtust nagu üks kindel rahvuslik identiteet. Rahvuslik identiteet on

mõjutatav, muutuv ja mõnikord isegi laialivalguv. Rahvusliku identiteedi diskursiivsel konstrueerimisel tuginetakse ühisele minevikule, olevikule ja tulevikule ning ühisele kultuurile ja territooriumile. Wodak *et al.* (1999: 5) rõhutavad ka seda, et poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei saa käsitleda teineteist välistavate kontseptsioonidena. Riigi elanike poolt loodud rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui poliitilisi elemente.

Viimasel ajal on ilmunud käsitlusi, mis viidates mõiste „identiteet“ paljutähenduslikkusele või ka mitte-midagi-ülevusele, soovivad selle kontseptsiooni kasutamisest üldse loobuda. Näiteks Brubaker ja Cooper kirjutavad, et „identiteet“ kaldub mõnes kontekstis tähendama liiga palju, teises liiga vähe või üldse mitte midagi. Seega tuleks ehk mõelda alternatiivsete terminite kasutamisele „identiteedi“ asemel, mis oleksid vähem vastuolulised, vähem mitmetähenduslikud ja rohkem selgust pakuvad. Brubaker ja Cooper pakuvad näiteks välja mõisted „samastumine“ ja „liigitamine“ (*identification and categorization*), „enesemõistmine“ ja „sotsiaalne asukoht“ (*self-understanding and social location*) ning „samasus“, „seostatus“ ja „grupitunnetus“ (*commonality, connectedness, groupness*) (2000: 14–21). „On aeg minna „identiteedist“ kaugemale. Mitte ettekujutatud universalismi nimel, vaid kontseptsioonilise selguse huvides, mida on tarvis nii sotsiaalseks analüüsiks kui ka poliitiliseks mõistmiseks“ (Brubaker & Cooper 2000: 36).

Kriitikast hoolimata kasutan käesolevas töös siiski määratlust rahvuslik identiteet. Olen selle nähtuse enda jaoks määratlenud järgnevalt. Rahvuslik identiteet on üks kollektiivse identiteedi olulisemaid vorme, mis väljendub enda teadvustamise kaudu mingi kindla rahvuse liikmena. Samas on see siiski konstrueeritud ja ka ajas muutuv fiktsioon, mis on loodud mingitel poliitilistel, majanduslikel või ühiskondlikel kaalutlustel ning mille aluseks võivad olla näiteks ajalugu, müüdid, traditsioonid, kindel territoorium, kollektiivne mälu, võimuinstitutsioonid või religioossed praktikad.

1.1.4. Meedia ja kollektiivne identiteet

Eelmises osas Wodakile *et al.* (1999) tuginedes tõin välja selle, et sotsiaalne reaalsus ja sealhulgas rahvuslik identiteet on diskursiivselt konstrueeritav. Meedial on oluline roll sotsiaalse reaalsuse konstrueerimisel ja kujundamisel. Seetõttu pean oluliseks lähemalt kirjeldada, kuidas ajakirjandus kajastab ühiskonnas prevaleerivaid väärtushinnanguid ja samas aitab kaasa ka nende tootmisele lugeja hinnangute ja arvamuste kujundamise kaudu. Kollektiivse identiteedi ja meedia seoseid on

teoreetilises kirjanduses viimaste aastate jooksul üha sagedamini käsitlema hakatud. Ühe põhjusena võib nimetada asjaolu, et kollektiivne identiteet ise on muutunud oluliseks sotsiaalteadusliku analüüsi osaks. Meediauurimustes üldiselt on jõutud deterministlikelt käsitlustelt, mis nägid auditooriumit passiivse vastuvõtjana, selleni, et vastuvõtja on võrdselt saatjaga aktiivse tegutseja rollis. Selline vaatenurk sarnaneb konstruktivistlikule vaatele, mille põhiväide on, et inimene ei ole vaid struktuuridele alluv objekt, vaid on ise tegutsev subjekt (Uba 2000).

Philip Schlesingeri (1993: 6) sõnul on identiteediküsimus muutunud meediauuringutes aina keskemaks ning üha rohkem tähelepanu pööratakse sellele, millist rolli mängib meedia kollektiivide, eriti rahvuste, konstrueerimises. Joshua Meyrowitz (1994: 51) tõdeb omakorda, et meedia ei ole vaid kanal informatsiooni edasiandmiseks, ta on ka ise uute sotsiaalsete keskkondade kujundaja. Igasugune kollektiivne identiteet, sealhulgas ka rahvuslik, on oma olemuselt kommunikatiivne ja seega konstruktivistlik. Siinkohal nõustun Martin Ehala (2006: 15) mõttega, et ükski kollektiivne identiteet ei eksisteeri *a priori*, vaid tekib tänu kommunikatsioonile ja areneb niikaua, kuni teda jätkuvas kommunikatsiooniprotsessis taasluuakse. Kollektiivne identiteet kujuneb kommunikatsiooni tulemusel, nii on selle arengule äärmiselt olulised need ühiskondlikud struktuurid, mille ülesanne on informatsiooni vahendada. Üks neist olulistest struktuurides ongi meedia.

Nagu eelpoolt mainitud toimub Brubakeri sõnul rahvusliku identiteedi loomine muuhulgas läbi massimeedia. Samuti kõneleb meedia rollist rahvusliku identiteedi konstrueerimisel Benedict Anderson oma teoses „Imagined Communities“. Andersoni (2006) sõnul ei tunne ja ei kohta kujutletud kogukonna liikmed kunagi suuremat osa oma rahvuskaaslastest aga neil on kõigil ühine arusaam sellest kogukonnast, kuhu nad kuuluvad ning selle ühise arusaama kujundamisel on oluline roll meedial. Lugeses ajalehte saab iga kogukonna liige kujutleda, et tema kaaslased teevad seda sama. „Kui ajalehelugeja märkab täpselt samasuguse lehe lugejaid metroos, juuksurisalongis, naabruses, kinnitatakse talle pidevalt, et kujutletud maailm on selgelt osa tema igapäevaelust“ ja seeläbi tundub kujutletu inimese jaoks reaalne (Anderson 2006: 35–36).

Ajaleheartiklid pakuvad inimesele võimaluse saada osa rahvuslikust identiteedist ja mõelda endast kui teatud identiteeti kandvast kogukonna liikmest. Seda võimalust pakutakse lugejale uudistekstide sisu ühise lugemiskogemuse tekitamise kaudu. Kollektiivse identiteedi ja meedia teemadel on

arutlenud ka Heikki Luostarinen (1997), kes rahvusvahelist uurimust „Media Construction of National Identities in Post-War Europe“ tutvustades märgib, et meedia loob justkui teatava rahvusliku aja, mis avaldub üldises käitumises, kommetes, harjumustes, tähtpäevades, huvialades ja poliitilises päevakorras. Meedia levitab sümboleid, stereotüüpe ja mudeleid, ühendamaks seeläbi auditooriumi käitumist ja mõtlemist. Lihtsustatult võib öelda, et meedia sünkroniseerib aja ja väärtused, pannes meediatarbijad seisma silmitsi samade sündmustega samal ajal. Mis aga puutub rahvuslusesse, siis pakub meedia oma tarbijale samastumispositsiooni, milles rahvuslikul mõõtmel on domineeriv roll. Sageli kutsub ajakirjandus inimesi rahvuse liikmetena ühiselt tegutsema. See aga eeldab, et inimese osalustunne ja samastumine juba lähtuvad rahvuslikust vaatenurgast, vastasel juhul ei leiaks sellised üleskutsed kõlapinda.

Ajakirjanduse rollist identiteedi konstrueerimisel rääkides, on Eesti kontekstis oluline välja tuua meie iseseisvusele eelnenud ja selle saavutamisele järgnenud esimesed aastakümned. Kui eeldame seda, et kollektiivne identiteet kujuneb kommunikatsiooni tulemusel, siis järelikult on kommunikatsiooniväljal, milles inimene elab etendada tähtis osa selles, milliseks kujunevad tema arusaamad elust ning milline on tema suhtumine ümbritsevasse maailma. Eesti ühiskonna arenguid ja rahvusliku identiteedi küsimusi uurinud Ea Jansen (2003) on esile tõstnud kommunikatsioonivälja rolli Eesti rahvusliku identiteedi kujundamisel. Jansen märgib, et eestlased valisid talupojaühiskonna ümberkujunemisel 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandil alguses Eesti identiteedi, mitte prestiižika saksa ega uusi sotsiaalse tõusu võimalusi pakkuva vene identiteedi. Sellise valiku langetamist seostabki Jansen just eestikeelse suhtlussfääri ja kommunikatsioonivälja kujunemise ja arenguga, mis soodsate ühiskondlike olude tingimustes Eestis võimalikuks sai. Eesti keele kasutamise aktiivsus ja ka selle maine tõus oli 20. sajandi alguseks jõudnud faasi, mis tõi kaasa revolutsiooni eestikeelse kommunikatsiooni arengus. Plahvatuslikult kasvas eestikeelse trükisõna väljaandmine ja ka eestlaste omaalgatuslike ühenduste arv. See aga põhjustas omakorda eestikeelse kommunikatsioonivälja laienemise. Janseni (2003: 15) sõnul on Eesti „rahvuskooslus mitmeski mõttes „trükisõna laps“, alles kirjaoskus, trükisõna ja selle laialdane levik koos omaalgatuslike kodanikeühenduste tegevusega löid eeldused rahvusliku diskursuse tekkeks eri maades ja (Jürgen Habermasi mõistes) publiku kujunemiseks.

Ajakirjanduse rollist Eesti avalikkuse ja ka identiteedi kujundamisel kahe maailmasõja vahelisel perioodil kirjutanud Rein Ruutsoo (2003: 160) rõhutab samuti, et „avalikul sfääril oli riikluse ja

ühiskonna edasises arengus keskne tähtsus. Avalikkuse institutsionaalne konfiguratsioon (väljaannete struktuur ja maht, meedia eri liikide esindatud) arenes /.../ jõudsalt ja saavutas modernsetele rahvuskultuuridele ja ühiskondadele iseloomuliku funktsionaalse keerukuse. Rahvusliku iseseisvuse saavutamine andis võimaluse „kodanliku avalikkuse“ kui ratsionaalse ja kriitilise avalikkuse arengule, mille juurdumisel eeltingimuseks on demokraatlik riiklus ja autonoomne kodanikuühiskond“. Meedia olulise rolliga identiteedi konstrueerimisel 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse Eestis haakub hästi ka Indrek Ibruse (2007) mõte Eesti rahva tekke kohta: „[Johann Voldemar] Jannseni meedia lõi omakorda kohaliku tähtsusega tänaseks dominantse auditooriumi – eesti rahva. Niisiis, ajaleht oli etnose projekti taimelava, koht, kus see sai defineeritud.”

Kui tänapäeval on lisaks ajalehtedele televisiooni või interneti kujul olemas ka teisi olulisi meediume, mille kaudu saab identiteeti konstrueerida, siis Eesti riigi algusaastatel oli trükiajakirjandus kahtlemata kõige mõjukam meediavorm, mille vahendusel rahvuslikku identiteeti loodi. Seetõttu uuringi 1920. aastate päevalehtedes ilmunud artiklitele tuginedes, milliseid pidepunkte (nt keel, kultuur, ajalugu, traditsioonid, territoorium jne) meedia Eesti rahvale identifitseerimiseks pakkus, ning millised identiteedivorme vastavalt nendele pidepunktidele konstrueeriti.

1.2. Rahvuslus, rahvus, rahvusluse teooriad ja vormid

Töö eelmises osas kõnelesin konstruktivistlikust paradigmat lähtuvalt identiteedist ja identiteedi tootmisest. Järgnevalt püüan anda lühidalt ülevaate rahvuse ja rahvusluse mõistetest ja rahvusluse teooriatest. Pikemalt peatun rahvusluse erinevate vormidega seotud teoreetilistel käsitlustel, sest Eesti ajaleheveergudel loodud rahvusliku identiteedi analüüsimise puhul lähtun poliitilis-kultuurilise rahvusluse mudelist, mille kohaselt eeldatakse, et rahvuslik identiteet tugineb poliitilistele või kultuurilistele teguritele.

1.2.1. Mis on rahvus ja rahvuslus?

Jaan Isotamme (1994a: 2213) sõnul on „rahvuste olemasolust kõik teadlikud, enamus inimkonnast identifitseerib end mõne rahvuse liikmena, ent rahvusest kirjutatud raamatumägedest hoolimata puuduvad sel alal üldtunnustatud teooriad“. See muidugi ei tähenda, et rahvuse ja rahvusluse definitsioonid puuduksid, sest pea iga seda teemat käsitlenud autor on esitlenud oma määratluse nende nähtuste iseloomustamiseks.

Anthony D. Smithi (2008: 11) sõnul on uurijaid, kes rahvuse definitsiooni puhul lähtuvad objektiivsetest faktoritest nagu keel, religioon, tavad, territoorium ja institutsioonid, aga ka neid, kes rõhutavad subjektiivseid tegureid nagu hoiakud, ettekujutused ja aimdused. Objektiivsema definitsiooni puuduseks on reaalsete rahvusgruppide mitmekesisus, see tähendab, et leidub rahvusi, keda ei ühenda ei usk, keel ega kombed. Neid ei ühenda mitte midagi peale fakti, et nad on rahvus. Subjektiivse ehk voluntaristliku lähenemise puuduseks on see, et võttes aluseks tahte, ettekujutuse või tundmuse rahvuse määratlemisel, tekib küsimus, kuidas rahvust eristada teisest kollektiivsetest institutsioonidest nagu religioon, hõim, impeerium, sest kristlike sekte või inimeste vabatahtlikke ühendusi rahvuseks ei peeta.

Suurem osa selle valdkonna uurijatest on nõustunud sellega, et rahvus ei tähenda riiki ja see ei ole ka etniline kogukond. Teadmine, et rahvus ei ole riik ega etniline kogukond, ei aita siiski lähemale konkreetsele definitsioonile ja välistamise meetodi kasutamine mõiste selgitamisel ei muuda asja selgemaks. Pigem tuleb jääda seisukohale, et võimalik on määratleda teatud rahvusele omaseid põhimotiive nagu ühine päritolu, minevik, keel, religioon, kultuur, kindel territoorium, õigussüsteem jne. Sellest tulenevalt pakub Smith välja ka ühe võimaluse, kuidas rahvust määratleda. Rahvus on „nimekandev kogukond, kellel on kodumaa, ühised müüdid ja jagatud ajalugu, ühine kultuur ja majandus ning kõikidele liikmetele sarnaselt kehtivad õigused ja kohustused“ (Smith 2008: 13).

Rahvuslust on näiteks defineeritud kui ideoloogiat, kui ühiskondlikku liikumist või tundmust. Ühel juhul mängivad olulisemat rolli poliitilised, teisel juhul kultuurilised aspektid. Näiteks Ernst Gellneri (1994a: 2221) sõnul on „rahvuslus eelkõige poliitiline printsiip, mille kohaselt poliitiline ja rahvuslik ühik peavad kokku langema“. Rahvuslik kuuluvus pole kaasasündinud inimomadus, kuigi nüüdseks on teda hakatud selleks pidama. Tegelikult on Gellneri (1994a: 2226) kohaselt „rahvused nagu riigidki võimalikkus ja mitte universaalne paratamatus. Rahvused ja riigid ei eksisteeri kõigil

aegadel ega kõigis olukordades“. Selle võimalikkuse, milles on saanud riikide ja rahvuste teke võimalikuks, on tinginud industriaalne revolutsioon Euroopas.

Rogers Brubakeri (1996: 19) mõttekäik rahvusluse, või nagu ta seda ise nimetab – rahvuslikkuse nähtuse (*nationness*) – tekke kohta lähtub ideest, mille järgi leiab aset situatsioonist tulenev rahvusluse teke, mida ta iseloomustab sõnadega: „tean kinnitavaid analüütilisi diskussioone, mis käsitlevad rahvuslikkuse nähtust kui sündmust, mis ühtäkki kristalliseerub astmelise arengu asemel. Rahvuslikkus on kui võimalus, mis siduvalt muutub, ta on ebakindel nägemuse raam ning individuaalse ja kollektiivse tegevuse alus. Mitte aga suhteliselt stabiilne sügavate majanduse, poliitika ja kultuuri arengute produkt“. Olles tunnistajaks uuele rahvusluse tõusule postkommunistlikus Euroopas, jõuabki Brubaker arusaamani, et rahvuslus ei pruugi alati lihtsalt kujuneda arenedes, vaid see võib järsku kristalliseeruda ja tekkida kui võimalik nägemuse raam.

Smith esitab rahvusluse mõistmise jaoks definitsiooni, milles ta ütleb, et rahvuslus on ideoloogiline printsiip, aga samas rõhutab ka kulutuuriiliste aspektide olulisust rahvusluse olemuse puhul. Smithi (2008: 9) sõnul on rahvuslus „ideoloogiline liikumine saamaks ja kindlustamaks autonoomiat ja elanikkonna ühtsust ning identiteeti, mille osad liikmed moodustavad tegeliku või potentsiaalse „rahvuse““. Smithi järgi (1999: 9) annavad rahvuslusele võimu müüdid, mälu, traditsioonid ja etnilise päritolu sümbolid ning viisid, kuidas rahvuslik intelligents on minevikku taasavastanud ja taastõlgendanud ning kuidas ta seda taasavastab ja –tõlgendab.

Rahvuse ja rahvusluse mõisted on seega tõesti mitmetahulised ja kompleksed ning neid on püütud ja püütakse ka edaspidi erinevate uurijate poolt defineerida. Käesoleva töö seisukohalt nõustaksin taas Indrek Jäätsiga (2005: 43), kes ütleb oma doktoritöös, et „rahvus on rahvusluse eesmärk ja eduka rahvusluse produkt. Esmalt tekib rahvuslus ja kui see on edukas, siis luuakse ka rahvus“.

1.2.2. Rahvusluse teooriad

Eelnevalt väljatoodud rahvusluse ja rahvuse erinevad definitsioonid viitasid ühel või teisel viisil rahvusluse tekkimise põhjustele, mis omakorda on seotud rahvusluse teooriate erinevate voolude ja koolkondadega. Rahvusluse teooriaid on mitmeid ja neid saab eri viisidel liigitada. Kuna käesoleva töö teoreetiline raamistik tugineb eeldusele, et reaalsus on sotsiaalselt konstrueeritud, siis erinevate

autorite poolt väljapakutud rahvusluse teooriatest võtan aluseks konstruktivistlik-modernistliku lähenemise, mille kohaselt rahvus ja rahvuslus on uusajale omane ühiskondlik konstruktsioon.

Rahvuslus on modernistlik nähtus või moodsa aja produkt, millele ei saa leida paralleele enne 1789. aasta Suurt Prantsuse revolutsiooni. Modernistide jaoks ei ole rahvused, rahvusriigid ja rahvuslik identiteet mitte ainult kronoloogilisest aspektist hiljutised nähtused, vaid ka kvalitatiivselt uudsed. „Prantsuse revolutsioon ei õnnistanud sisse mitte ainult uut ideoloogiat, vaid ka uue inimühenduse vormi, uue kollektiivse identiteedi vormi, uue ühiskonnakorralduse vormi ja lõpuks ka uue riikidevahelise korra“ ning kõigis neis uuendustes peegeldub uus modernistlik maailmakord ja ka eeldused, mis selle korra tekkimiseks vajalikud olid (Smith 2008: 47). Seega eeldab konstruktivistlik lähenemine, et rahvused ja rahvuslus on kaasaegne nähtus ja sellest tuleneb rahvusluse konstrueeritud iseloom. Eric Hobsbawmi (1997) sõnul võlgnevad rahvused palju leiutatud traditsioonidele, mis on sotsiaalse projekteerimise tooted. Benedict Andersoni (1983) ja Ernest Gellneri (1994–1995) järgi tuleb rahvusluse teket ajaloos ja olemasolu tänapäeval näha sõltuvana tugevatest sotsiaalsetest ning majanduslikest muutustest uusajal. Elie Kedourie (1993) ja Liah Greenfeld (1993) käsitlevad rahvuslust kui „välja mõeldud“ (*invented*) või konstrueeritud ideoloogiat.

Konstruktivistlik-modernistlikule käsitluse rahvuslusest vastandub etnitsistlik ehk primordialistlik käsitlus, mis vaatlleb rahvust kui etnilise kogukonna moodsat versiooni, poliitiliselt eneseteadlikku etnilist gruppi ja etnilist identiteeti kui sajandeid ilma riikluseta kestnud grupiteadvust. Rahvust peetakse objektiivsete tunnuste alusel eristuvaks inimkoosluseks, kes toetub oma ajalooliselt järjepidevale identiteedile ja kasutab seda oma legitiimsuse kindlustamiseks. Näiteks Edward Shilsi (1957) sõnul on etnilised grupid ja rahvused nähe, mille määratlevad teatud etteantud kultuurilised tegurid nagu traditsioonid, keel, religioon, päritolu ja hõimused. Ei saa erista rahvuseid ja etnilisi rühmi ning inimeste rahvusesse/etnilisse rühma kuulumine on loomuliku olemise viis. Rahvused on olnud olemas iidsetest mäletamatutest aegadest alates. Samas tuleb märkida, et ka mõned primordialismi paradigma alla paigutatava teoreetikud peavad rahvuslust konstrueeritud nähtuseks, näiteks Clifford Geertz (1973).

Üht lähenemist ei saa teisest pidada ei halvemaks ega paremaks. Primordialistid tähtsustavad järjepidevuse olulisust rahvuse arengus. Seetõttu räägitakse rahvuste olemasolust juba antiikajal või

keskaegsete etniliste rühmade rahvuseks arenemisest. Modernistid tõstavad esile ühiskonna arenguga seotud muudatuste tõttu esilekerkinud vajadust uue kogukonnavormi järele. Rahused ja rahvuslus kujunesid välja moderniseerumisprotsessi käigus. Otsustasin konstruktivistliku lähenemise kasuks seetõttu, et minu arvates sobib see paremini iseloomustama Eesti rahvuslust 20. sajandi kontekstis. Rahvused ei ole eelajaloolised, vaid kaasajal konstrueeritud nähtused. Rahvuse käsitlemise konstrueerituna tingib selle, et ka rahvuslikku identiteeti ei vaadelda kui püsivat nähtust. Kuna konstruktivistlik käsitlus rahvuslusest rõhutab rahvusteadvuse ülesehituse (*nation-building*) tähtsust rahvusliku identiteedi loomisel (Smith 1998: 19-20), siis sobib see lähenemine minu töösse ka seetõttu, et vaatluse aluse perioodi vältel toimus Eestis riigi ja rahvuse ülesehitamine.

1.2.3. Rahvusluse vormid

Lisaks erinevatele rahvusluse teooriatele, saab eristada ka erinevaid rahvusluse vorme. Mina keskendun oma töös just sellele, et uurin, milliseid rahvusluse või rahvusliku identiteedi vorme konstrueeriti Eesti ajakirjanduses 1920. aastatel. Võimalusi, kuidas rahvusluse vorme liigitada on erinevaid. Näiteks Hans Kohn (1944) pani aluse jaotusele, mille järgi võib rahvusluse vormid laias laastus jagada kahte tüüpi. Kohni dualistliku käsitluse kohaselt saab rahvusluse jagada ratsionaalseks ja vabatahtlikuks „lääne” rahvusluseks ja orgaaniliseks ja müstikasse kalduvaks „ida” rahvusluseks. Kohn määras ka geograafilise piiri kahe rahvuslusevormi vahel ning selleks pidas ta Reini jõge. „See jaotus peegeldab olulisi erinevusi rahvusluse tekkemehhanismides ning ajaloolises tähenduses. Usutakse, et erinevad natsionalismitüübid määravad suuresti ära nende mõju all kujunenud ühiskondade mõtteviisi, käitumismustrid ning poliitiliste ja ühiskondlike institutsioonide iseloomu” (Jääts 2005: 31). Hoolimata sellest, et teadlaste arvamused rahvusluse kahe vormi nimetamise ja täpse olemuse kirjeldamise osas võivad erineda, on Kohni dihhotoomia siiani jäänud väga mõjukaks rahvusluse tüpoloogiate seas.

Ühelt poolt eristatakse Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas tekkinud algset rahvusluse tüüpi, kus rahvuses nähakse vabade ja võrdsete indiviidide vabatahtlikku liitu ning kus põhirõhk on kodakondsusel. Seda tüüpi nimetatakse poliitiliseks rahvusluseks, Lääne tüüpi rahvusluseks või kodanikurahvusluseks (*civic nationalism*). Kodanikurahvuslustes võrdub rahvuslik kuuluvus sisuliselt kodakondsusega, seda nähakse eelkõige poliitilise või õigusliku kategooriana, millega kaasnevad teatavad õigused ja kohustused. Rahvuse liikmeks olemist käsitletakse põhimõtteliselt

vabatahtlikuna, seda on võimalik muuta (Jääts 2005: 31–32). Kodanikurahvuslus on omane maadele, mida iseloomustab varajane unifitseeritud riigi teke, pikk ühine poliitiline ajalugu, tugev ja kohanemisvõimeline poliitiline eliit ja kindel territoorium ning õigussüsteem. Kodanikurahvosluse näidetena on toodud Suurbritanniat, Prantsusmaad ja Hollandit (Baycroft & Hewitson 2006: 3).

Teisalt eristatakse rahvosluse ida poole levides tekkinud natsionalismi tüüpi, mille puhul rahvuslik ideoloogia ja identiteet usutakse loomulikult ning paratamatult välja kasvavat etnilistest eripäradest. Põhirõhk pannakse seal keelele, kultuurile, veresidemetele ja ajaloole. Seda tüüpi nimetatakse kultuuriliseks rahvosluseks, Ida tüüpi rahvosluseks või etniliseks rahvosluseks (*ethnic nationalism*). Etnilistes rahvuslustes nähakse rahvuse liikmeks olemist paratamatu objektiivse antusena, rahvusesse sünnitakse ja muuta seda ei saa. Etnilise rahvosluse raames usutakse, et inimese kalduvused, hoiakud ja käitumine on tingitud tema rahvuslikust kuuluvusest, on tal nii öelda veres, neid saab varjata ja alla suruda, aga mitte tegelikult muuta (Jääts 2005: 31–32). Etniline rahvuslus on öeldud olevat omane näiteks Saksamaale, Itaaliale, Venemaale, Austria-Ungari ja Ottomani impeeriumile (Baycroft & Hewitson 2006: 3).

Erinevate rahvosluse tüüpide tekkimise taga on ajaloolised sündmused ja ühiskondlikud olud. Lääne-Euroopa puhul võib rääkida sellest, et seal tekkisid rahvused sisuliselt juba keskajal välja kujunenud kultuuriliselt küllaltki homogeensete riikide piires, seevastu Kesk- ja Ida-Euroopa oli jagatud Habsburgide, Osmanite ja Romanovite impeeriumide vahel ning Saksamaa ja Itaalia olid killustatud feodaalseteks üksteisega konkureerivateks väikeriikideks. Kultuurilised ja poliitilised piirid ei langenud nende üksuste puhul omavahel kokku. „Sellistes oludes tekkiski rahvosluse vorm, mis rõhutas rahvuse lähtekohana etnilist ühtsust ning oli olemasolevate riigipiiridega vaenujalal. Rahvosluse algne idee rahva (rahvuse) suveräänsusest ja rahvuse liikmete põhimõttelisest võrdsusest seostus ellu rakendamisel paratamatult mingi kindla territooriumi ning etniliste oludega, omandas kõrvaltähendusi, mis lihtsustasid idee levimist, ent jäi ometi püsima ja tähendas moderniseerumist“ (Jääts 2005: 32).

Kui Kohni tüpoloogია on muutunud juba klassikaks, siis kaasaegsetest autoritest on uue mõjuka klassifikatsiooni välja pakkunud Brubaker (1992). Ka tema näeb Euroopas endiselt kahte tüüpi rahvosluse vorme ja taandab need saksa ja prantsuse tüübile. Brubakeri sõnul tekkisid need kaks erinevat vormi 19. sajandi alguses erinevate asjaolude kristalliseerumise käigus. „Prantsuse

traditsioonis loodi rahvus seotuna riigi institutsionaalse ja territoriaalse raamiga. Rahvuseks olemise ja kodakondsuse revolutsioonilised ning vabariiklikud mõisted –unitaarne, universaalne ning ilmalik – rõhutasid seda, mis oli juba vana korra ajal olemuslikult poliitiline arusaam rahvusest. [...] Poliitilise inklusiooniga on kaasnenud kultuuriline assimilatsioon. [...] Kuna Saksamaal arenes rahvuslik tunne enne rahvusriiki, ei olnud seal idee rahvusest algselt poliitiline, samuti ei olnud ta ka seotud kodakondsuse abstraktse ideega. See eelpoliitiline Saksa rahvus, see rahvus, kes alles otsis riiki, tekkis mitte universaalsete poliitiliste väärtuste kandjana, vaid kui orgaaniline kultuuriline, keeleline või rassiline kogukond, kui muutumatu *Volksgemeinschaft*“ (Brubaker 1992: 1).

Rahvusluse jagamine etniliseks ja poliitiliseks on olnud pikalt väga üldlevinud seisukoht, kuid mida aega edasi, seda enam ilmneb ka kriitikat, mis senise domineeriva lähenemise kahtluse alla seab. Näiteks Stephen Shulman (2002), tuginedes 15 riigi andmetel põhinevale uuringule, näitab, et Kohni dihhotoomia vastab väga vähe, kui sedagi, tõele. Kohni ja tema seisukohtade pooldajate vastu astuvad oma artiklis „Good and Bad Nationalisms: a Critique of Dualism“ ka Philip Spenser ja Howard Wollman (1998). Siinkohal nõustun Baycrofti ja Hewitsoniga (2006: 6–7), kelle sõnul viitavad viimastel aastatel tehtud mitmed erinevaid üksikuid rahvusi ja regioone analüüsinud uuringud sellele, et iga üksikjuhtumi keerukus võimaldab küll rahvusluse lihtsat tüpoloogiat kasutada lähtekohana, aga mitte enam täielikult rahuldava selgitusmehhanismina. Seega tuleks poliitilise ja kultuurilise rahvusluse mudel, mida seni ei ole isegi tõsiselt kahtluse alla pandud ega sellest tulenevalt ka õigustatud, kriitiliselt üle vaadata. See töö ongi üks oluline ülesanne, mis on vaja täita tänastel teadlastel ja uurijatel.

Dualistlikkust lähenemisest loobudes toob näiteks Saksa uurija Bernhard Giesen välja erinevatest kollektiivse identiteedi alustest lähtuvalt kolm rahvuse konstrueerimise aluseks olevat koodi. Neid koode iseloomustab Giesen (1999) järgnevalt:

Primordiaalne – kollektiivse identiteedi aluseks on bioloogiline, geneetiline päritolu. Primordiaalse koodi puhul on iseloomulik see, et erinevused „meie“ ja „nemad“ grupi vahel on põhimõttelised ning muutumatud. „Meie“ rühma liikmed näevad väljaspool asujat ohuna, kellest on vaja end distantseerida.

Traditsiooniline – kollektiivse identiteedi keskse osa moodustavad sisseharjunud igapäevaparktikad, mälestused ja traditsioonid. Põhiidee on usaldatavus ja implitsiitsed käitumisreeglid traditsioonide ja sotsiaalsete rutiinide puhul. Oluline on ajaline järjepidevus ja sotsiaalsete praktikate kestvus. Kogukond määrab ajaloolise narratiivi, mis on aluseks kogukonna kollektiivsele identiteedile. Väljasolijat nähakse arusaamatuna, sisestruktuur korrastub ajalise järjepidevuse ja kogemuse alusel.

Universalistlik – kollektiivse identiteedi aluseks on vabastus- ja lunastusidee. Iseloomulik on teatud vastuoluline pinge üleva või transtsendentaalse sealpoolsuse ja ilmaliku siinpoolsuse vahel ning kollektiivi eesmärk on muuta ilmalikku olukorda. Mineviku ja tuleviku vahel on suur vahe nagu ka profaanse ja püha, siinpoolsuse ja sealpoolsuse vahel. Ajaliselt on radikaalselt vastandatud minevik ja tulevik. Ülesandeks on maailma teisitiseletamine ja muutmine. Kõiki väljasolijad nähakse potentsiaalsete liikmetena, samas ei ole väljasolijate suhtes tolerantsi.

Giesen mainib ka erinevusi Lääne- ja Ida-Euroopa vahel, tuues välja selle, et Lääne-Euroopas kulges rahvusteadvuse ning rahvusriigi loomise areng paralleelselt, siis Kesk- ja Ida-Euroopas reageeris poliitiline areng varem tekkinud etnilis-kultuurilisele rahvusteadvusele. Giesen väidab, et kord tekkinud rahvusluses on erinevad elemendid (koodid), mille järjestus ja olulisus aja vältel muutub: „primordiaalsed, traditsioonilised ja universalistlikud koodid on ühe kodeerimisrepertuaari osa, mis arenesid Euroopa ruumis ning leidsid Euroopa ulatuses kandepinna. Nii nagu valgustus ja romantism ei lase ka rassism ja rahvalik mõtlemine end mõista ühe konkreetse rahvuse eksklusiivse pärandina, vaid nad tekivad euroopalaiustes kommunikatsioonivõrkudes. Rahvustele omased on seevastu ajaloolised situatsioonid, milles need ettekujutused on institutsionaalselt asetatud ja õigustatud, ning sotsiaalsed kandjad, kes Euroopas kasutada oleva semantika eriliste tähendustega rikastavad“ (Giesen & Junge 1998: 533, Uba 2000 kaudu).

Veel ühe võimalusena kultuurilis-keelelise ja riiklik-territoriaalse rahvusluse vastandamise asemel on uurijate seas levimas arusaam nende mõlema vajalikkusest. Näiteks A. D. Smith (1991) tunnustab ida ja lääne tüüpi rahvuslust ühe medali eri pooltena. Smithi arvates seovad lääne tüüpi rahvust ajalooline territoorium, poliitilis-legaalne ühendus, rahvuse kõigi liikmete võrdsus ning ühised traditsioonid ja kultuur. Ida mudel tugineb rohkem kõigele etnilisele, keskendudes ajaloolise territooriumi asemel ajaloolisele päritolule, poliitilis-legaalse ühenduse asemel ühisele keelele ja ühistele tavadele, rahva ülalt poolt politiseerimise asemel altpoolt kujunevale liikumisele,

pärimusele ja traditsioonidele. Kvalitatiivset vahet erinevate mudelite vahel ei ole ja üks ei ole teisest parem. Smithi väitel (1991: 14) „võib ida ja lääne tüüpi rahvuslust leida igas rahvuslikus liikumises. Sõltuvalt välistest oludest domineerib rahvuslikus liikumises kord üks, kord teine tüüp“. Ka Calhoun (1997: 88) rõhutab, et hoolimata sellest, et erinevate rahvusluse tekkimise puhul võisid lähtealused olla erinevad, on rahvuslused siiski pidevas muutumises. Kõikide rahvusluse puhul saab esile tuua nii kultuurilise kui poliitilise rahvuslusega seonduvat aspekte. Sõltuvalt situatsioonist võivad teatud aspektid nihkuda enam esiplaanile kui teised, poliitiliseks peetavas rahvusluses võivad oluliseks muutuda etnilisele rahvuslusele iseloomulikud omadused ja vastupidi. Samuti märgivad Wodak *et al.* (1999), et poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei saa käsitleda teineteist välistavate kontseptsioonidenä. Riigi elanike poolt loodud rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui poliitilisi elemente.

Rahvusliku identiteedi erinevate vormide uurimisel toetun oma töös dualistlikule poliitilis-kultuurilise rahvusluse mudelile. Samas ei võta ma aluseks Kohni (1944) ja Brubakeri (1992) eeldust, et poliitiline ning kultuuriline rahvuslus on teineteist välistavad, nõustun siinkohal nende teoreetikutega, kes sarnaselt Smithile (1991), Calhounile (1997) ja Wodakile (1999) näevad ida ja lääne tüüpi rahvuslust ühe medali eri pooltenä. Sellisele lähenemisele tuginen Eesti rahvusluse arengu omapära arvestades. Eestis tegi rahvuslus läbi muutumise ja omandas uusi omariiklusest tulenevaid dimensioone. Seetõttu saab Eestile omase rahvusliku identiteedi puhul rääkida poliitilise ja kultuurilise identiteedi kooseksisteerimisest ja erinevate identiteedivormide osatähtsuse muutumisest. Eesti on näide sellest, kus etnilisest rahvuslusest sai poliitiline rahvuslus.

1.2.4. Rahvuslus ja rahvusliku liikumise tekkimine ning rahvusluse teooriad Eestis

Eesti rahvuslikku ärkamist ja rahvusliku liikumise teket ning arengut võib pidada Eesti ajaloos üheks kõige olulisemaks ja murrangulisemaks perioodiks. Rahvuslikku ärkamisega puudutavaid materjale hakati koguma juba ärkamisaja lõpus ning seetõttu on rahvusliku liikumise uurijatel kasutada väga arvukalt mitmekesiseid arhiivimaterjale, aga ka tolleaegseid trükiseid ja perioodikat. Ärkamisaja järel on seda teemat ka järjekindlalt uurijate poolt arvukate teoste lehekülgedel käsitletud. Seetõttu on rahvuslikust ärkamisajast ja sellega seonduvast kirjutatud mitmeid väga häid uuringuid ja tehtud põhjalikke analüüse. Mõned uuemad käsitlused, mis analüüsivad Eesti ärkamisega ja rahvuslikku liikumist on näiteks „Eesti ajaloo“ V köide, Mart Laari „Äratäjad:

rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad“ ning Ea Janseni „Eestlane muutub ajas: seisusühiskonnast kodanikuühiskonda“. Eesti rahvusliku liikumise historiograafide heidetakse pilk „Eesti ajaloo“ V köite peatükis „Rahvuslik ärkamine ja venestamine“, seda valdkonda käsitleb näiteks ka Toomas Karjahärmi artikkel „Eesti rahvusliku liikumise mudelid uusimas historiograafias“. Järgnevalt esitan võimalikud variandid ärkamisaja periodiseerimiseks ning erinevate etappide lühiiseloostuse, mille kaudu selgitan Eesti rahvusluse ja rahvusliku identiteedi arengut.

Rahvuslik ärkamine ei ole vaid Eestile iseloomulik nähtus. Eesti rahvuslikust liikumisest rääkides lähtun rahvuslike liikumiste ja rahvuste kujunemise uurija Miroslav Hrochi¹ Euroopa väikerahvaste rahvuslike liikumisi iseloomusavast tüpoloogiast. Hrochi (1985) järgi saab rahvusliku liikumise jaotada kolme faasis:

- A faas, mida iseloomustab see, et väike seltskond intellektuaale on pühendunud mittedominantse etnilise grupi keele, ajaloo, kultuuri jne teadusliku uurimisega tegelemisele. Rahvusliku liikumise laiem sotsiaalne kandepind ei ole jõudnud veel tekkida;
- B faas, kus tekib uus rühm aktiviste, kelleks on rahvusliku haritlaskonna esindajad ja kes hakkavad ühiskonna teisi liikmeid aktiivselt kutsuma kaasa liikumisega, mille lõppeesmärgiks on elujõulise ning täisväärtusliku rahvuse loomine;
- C faas, mille puhul on suurem osa elanikkonnast haritlastest aktivistide selgitus- ja ergutustöö tulemusel haaratud rahvuslikku massiliikumisse. Selles etapis kujuneb välja ka rahvuse lõplik sotsiaalne struktuur ning samuti tekivad esimesed poliitilise diferentseerumise ilmingud.

Nende rahvusliku liikumise faaside alusel saab rääkida rahvusluse ülesehitamisest tuginedes kas kultuurilistele või poliitilistele tunnustele. Nagu juba eelnevalt Smithile (1991), Calhounile (1997) ja Wodakile (1999) tuginedes väitsin, ei saa rahvusluse puhul lähtuda ainult poliitilise või ainult kultuurilise poole domineerimisest. Eestlaste rahvuslikus liikumises, mis läbis tee estofiilsest huvist omariikluseni, on oluline kultuurilise ja poliitilise rahvusluse vahekord. (Piirimäe 2007: 97-102). Ka Eesti rahvusluse uurimisele keskendunud Laar lähtub eeldusest, et rahvusluse arengu käigus on kord

¹ Miroslav Hrochi tänaseks klassikaks saanud käsitluse Euroopa väikerahvaste rahvuslikest liikumistest ilmus 1969. aastal Prahas saksakeelsena kandes pealkirja „Die Vorkämpfer der nationalen Bewegungen bei den kleinen Völkern Europas“. Täiendatult ja inglisekeelsena ilmus teos pealkirja „Social Preconditions of National Revival in Europe: a Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations“ all 1985. aastal Inglismaal.

ülekaalus kultuuriline, kord jälle poliitiline rahvuslik identiteet. Laar (2005: 139–140) märgib, et Euroopa rahvusi saab kultuurilise-poliitilise rahvusluse alusel süstematiseerida järgmiselt:

1. Poliitiline rahvuslus.

Rahvusliku liikumise faasist A alates domineerib poliitiline pool. Kultuuriline rahvuslus annab endast märku alles massiliikumise etapis ehk faasis C. Siin on esindatud enamik iseseisvusaegseid rahvuslusi.

2. Poliitiliseks muutuv rahvuslus.

Faasis A valitseb rahvuslikku liikumist kultuuriline rahvuslus, kuid juba faasis B asub poliitiline pool kultuurilise üle domineerima. Siia kuuluvad Ungari, Poola, Serbia, Kreeka rahvuslus.

3. Kultuuriline rahvuslus.

Kultuuriline pool domineerib rahvusliku liikumise faasides A ja B. Poliitiline pool on küll olemas ning hakkab faasis B kiiresti tugevnema, kuid pääseb domineerima alles massiliikumise perioodil faasis C. Siia kuuluvad Eesti, Läti, Slovakkia.

4. Kultuurilis-poliitiline rahvuslus.

Rahvusluse poliitiline ja kultuuriline pool vahetuvad ka sama rahvusliku liikumise etapi jooksul või eksisteerivad selle ühel etapil peaaegu võrdse tugevusega. Näiteks võib kultuurilise rahvusluse poolt faasis A valitsetav rahvuslik liikumine väliste sündmuste mõjul kiiresti üle minna poliitilise rahvusluse poolt valitsetavaks faasiks B, vajuda aga peagi tagasi kultuur-rahvusluseks, et faasis C taas poliitiliseks muutuda. Võimalik on ka poliitilise rahvusluse poolt valitsevast faasist A üle minna poliitilise rahvusluse poolt valitsetavaks faasiks B. Siia kuuluvad Itaalia, Saksmaa, Soome, Norra, Taani.

Rahvusliku liikumise kolme faasi, lähtuvalt Eesti ühiskonnale omastest arengutest, saab iseloomustada järgnevalt.

Faas A – rahvuslik eelärkamine. Rahvusliku liikumise alguse võib Eestis dateerida 18. sajandi lõppu 19. sajandi algusesse, kui Eestis hakkasid levima Rousseau ja eriti Herderi vaadetel tuginevad rahvuslikud ideed. Nende kandjateks olid tihti mitte-eestlastest estofiilid, kes seadsid oma eesmärgiks eesti keele, kultuuri ja ajaloo uurimise ning selle kaudu aluse loomise Eesti elu edendamiseks. Ajapikku suurenes estofiilide seas eesti rahvusest inimeste osatähtsus, aga faasis A

jäi see kõik veel akadeemilise liikumise tasandile ning eesmärgiks ei olnud eestlaste laiem rahvuslik äratamine. Samas oli estofiilide tegevus äärmiselt oluline ning ilma nendeta oleks eesti rahvuse sünd olnud tõenäoliselt võimatu (Laar 2005: 381).

Faas B – patriootilise agitatsiooni ehk rahvusliku ärkamise aeg. Rahvusluse avaldumisvormid ärkamisajal olid mitmekesised ja Laar (2003: 1587) on jaganud need nelja rühma:

1. ettevõtmised, mille puhul on ilmselge, et tegemist on rahvusliku meelsuse ilmingutega. Sellesse rühma kuulub toetuse avaldamine Aleksandrikooli loomisele, kuulumine Eesti Kirjameeste Seltsi või Eesti Üliõpilaste Seltsi, koostöö rahvuslike ajalehtedega, rahvaluule kogumine, osavõtt üldlaupidudest;
2. rahvuslikus mõttes pisut nõrgema tasemega ettevõtmised, mis siiski avaldasid rahvuslikku meelsust. Näiteks rahvusliku ajakirjanduse tellimine, laulu- ja mänguseltsidesse, põllumeeste seltsidesse ja „Linda“ seltsi kuulumine;
3. rahvusliku ja tavalise sotsiaalse aktiivsuse vahele jäävad kooride-orkestrite asutamine-juhtimine, palvekirjade esitamine ja raamatukogude asutamine;
4. ettevõtmised, mida ei ole õige rahvusliku meelsuse ilminguteks pidada, on talude päriksostmine, kuulumine ärkamisajal Õpetatud Eesti Seltsi ning osavõtt tuletõrjeseltside tegevusest.

Faas C – massiliikumise etapp. Uurijad on olnud üksmeelsed, et uuele tasandile jõudis Eesti ühiskondlik elu 19. ja 20. sajandi vahetusel ning pöördepunktiks sai selles 1905. aasta revolutsioon. 1890. aastate lõpul algas eneseteadliku rahvusluse etapp, uus ajajärk ühiskondlik-poliitilises elus. Tõeliselt poliitilise ja massilise rahvusliku liikumise alguseks võib pidada 1905. aastat, mis tõi rahvuslikku võitlusse uue poliitilise mõõtme ning sellega seotud konkreetsed poliitilised ja ühiskondlikud sihid, mis olid varjatult olemas olnud ka enne, kuid mille avalikuks esitamiseks polnud võimalusi ega eeldusi. Esmakordselt nõuti massiliselt poliitilist enesemääramist rahvuslik-territoriaalse autonoomia näol just 1905. aastal. (Karjahärm 2009: 166).

Siiski tuleb märkida, et tee traditsioonilisest ühiskonnast modernistlikkusse ei piirdunud üksnes ärkamisaja ja C faasi kätte jõudmisega, sest moodsa rahvusluse kujunemine on pikaajalisem protsess, mis jätkus ka pärast omariikluse saavutamist. Kaksikümmend viis aastat maarahva ärkamisest oli

liiga lühike aeg täiemõdulise moodsa rahvuse, mida Hroch nimetab *fully-formed nation*'iks, tekkimiseks (Karjahärm 2009: 169). Samas oli Eesti rahvuslus minu töös vaatluse alla võtud perioodi alguseks kultuurilisest herderlik-hurdalikust vormist jõudnud poliitilise rahvusluse elementide integreerimise ja avaldamiseni. Rahvuslus oli teinud läbi muutuse ja omandanud uusi omariiklusest tulenevaid tunnused. Kasutades Gieseni sõnastust astusid ühiskondlikust situatsioonist tingituna kultuuriliste koodide kõrval lavale poliitilised koodid. See muutuste aeg ja äärmiselt huvitav ühiskondlik-poliitiline situatsioon, mis Eesti rahvusliku identiteeti konstrueerimist mõjutas, ongi käesolevas töös vaatluse alla võetud. 1920. aastate päevalehtede analüüsimise kaudu saan vaadelda, millise rahvusliku identiteedi diskursuse konstrueerimine oli sellele ajale kõige iseloomuliku. Saan uurida, kas Eesti kontekstis kehtib konstruktivistlikust riigiteooriast tulenev eeldus, et vastiseseisvunud riigis toimub hoogsalt *nation-building*'u protsess, mis toob kaasa ka aktiivse poliitilise rahvusliku identiteedi tootmise ilmnemise ajakirjanduse veergudel.

1.2.4.1. II maailmasõja järgselt Eesti ajakirjanduses konstrueeritud rahvuslik identiteet

Eelnevas osas kõnelesin Eesti rahvusliku liikumise ja teadliku rahvusluse tekkimise algusest ja hakkan oma töös lähemalt uurima rahvusliku identiteeti konstrueerimist omariikluse saavutamise järel. Alapeatüki lõpetuseks peatun aga ühel Eesti rahvusliku identiteedi teemalisel uuringul, mis käsitleb identiteedi loomist ajakirjanduses vahendusel II maailmasõja järgsel perioodil. Kuigi rahvuslikku identiteeti on II maailmasõja järel, pärast taasiseseisvumist ja 21. sajandil uurinud mitmed autorid, viitan ühele kindlale uuringule just seetõttu, et ka seal on lähtutud konstruktivistlikust paradigmast ning kasutatud uurimismeetodina varjatud klassi analüüsi. Sarnased lähtealused loovad eelduse selleks, et hiljem järelduste ja diskussiooni osas, saaks käesoleva töö tulemusi võrrelda eelneva uuringuga.

Minu tööga sarnasest teoreetilisest ja metodoloogilisest raamistikust lähtuvalt on rahvusliku identiteedi konstrueerimist Eesti ajakirjanduses uurinud Mari Uba oma magistritöös „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine Teise maailmasõja järgse Eesti, Soome, Ida-Saksa, Lääne-Saksa, Austria ja Šveitsi ajakirjanduses“. Uba töö on seotud ka rahvusvahelise uurimisprojektiga „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“. Mari Uba vaatlus oma magistritöös identiteedi konstrueerimist II maailmasõja järgselt perioodil, täpsemalt aastatel 1945–1995. Tema töös eristusid kolm suuremat rahvusliku identiteedi tootmise rühma: positiivne „meie“ tootmine,

kriitiline „meie“ tootmine ja rühm, kus rahvuslikku identiteeti ei toodetud. Eesti puhul tekkisid Uba uuringu tulemusel varjatud klassi analüüsi käigus kolm klassi, milles toodeti domineerivalt positiivset „meie“-tunnet ning üks klass, kus esines tugevalt kriitiline „meie“ esitus.

Esimene Eesti ajakirjandusele iseloomulik joon oli Uba (2000: 78) sõnul artiklite, milles rahvuslikku identiteeti ei toodeta, väga madal esinemine. Rahvuslikku identiteeti tootvaid artikleid sai Uba töös varjatud klassi analüüsi alusel jaotada kolme klassi, milles loodi domineerivalt positiivset „meie“-tunnet ning ühte klassi, mida iseloomustas tugevalt kriitiline „meie“ esitus. Eesti tõusis teiste maade seas esile väga suure kriitiliste väidete hulgaga ka üldiselt positiivset „meie“-t loovates artiklites. Uba tõi välja (2000: 79–80), et kõige sagedamini esines Eesti artiklites selline positiivset „meie“-pilti loov stiil, kuhu kuulusid vaid rahvast kooshoidvaid faktoreid mainivad artiklid. Teisele positiivset rahvusliku identiteedi loovale stiilile olid iseloomulikud peamiselt positiivsed väited poliitilises dimensioonis, rahvast ühendavate faktorite mainimine traditsioonide dimensioonis, oma ajaloost distantseerumine ning pigem positiivsed väiteid kultuuridimensioonis. Kolmas tekkinud stiil oli kriitiline „meie“ esitus ja võrreldes teiste maade ajakirjandusega oli selle esinemisprotsent Eestis väga kõrge. Sellele stiilile oli iseloomulik ka see, et kriitika kõrval esines seal rahvast koos hoidvate faktorite ja rahva seas esinevate lahkkelide mainimine. Eesti ajakirjanduses konstrueeritud neljandale rahvusliku identiteedi stiilile oli omane traditsioonide ja ajaloo dimensiooni rõhutamine. Ühegi teise maa ajakirjanduses ei esinenud nii sagedast samastumist ajalooa kui Eesti ajakirjanduses.

Uba (2000: 80–81) vaatles oma töös ka erinevate identiteetidiskursuste esinemist ajaperioodide lõikes. Nõukogude aja ja üleminekuaja võrdluses tõusis esile stiili, mille raames mainitakse sisuliselt vaid rahvast kooshoidvaid faktoreid ilma viideteta poliitilisele süsteemile või ajaloole, domineerimine nõukogude perioodil. See viitas Uba sõnul sellele, et nõukogude-aegses ajakirjanduses toodeti poliitilise propaganda kõrval pidevalt rahvuslikku, eelkõige etnilist identiteeti. See stiil hakkas oluliselt vähenema ülemineku aja saabudes, sest alates uue ärkamisaja algusest võis avalikus arutelus rahvuslike tunnete väljendamiseks kasutada rikkamat väidete valikut. Teine stiil, mida iseloomustasid positiivsed väited poliitilises dimensioonis, rahvast ühendavate faktorite mainimine traditsioonide dimensioonis, oma ajaloost distantseerumine ning positiivsed väiteid kultuuridimensioonis, oli kõikide perioodide vältel esindatud. Kolmas stiil, mida iseloomustas suur kriitilisus, domineeris üleminekuajal. Neljas stiil on samuti iseloomulik teise ärkamisaja ning

üleminekuaja tunnus. Rahvusliku eneseteadvuse tõusu ning riiklikku iseseisvust peegeldas ennekõike poliitilise dimensiooni märgatav kasv ja kriitiliste väidete ilmumine nii poliitilisse kui kultuuridimensiooni.

Samas tuleb märkida, et minu ja Uba uurimused ei ole siiski üks üheselt võrreldavad. Erinevused on nii valimi moodustamise põhimõtetes, töös kasutatavas teoreetilises mudelis, püstitatud uurimisküsimustes kui ka analüüsi aluseks valitud tunnustes. Üldisel tasandil on erinevate perioodide jooksul Eesti ajakirjanduses konstrueeritud rahvusliku identiteedi vormide võrdlemine sellest hoolimata võimalik. Seega olen diskussioonipeatükis püüdnud Uba tulemusi kõrvutada käesoleva töö käigus saadud tulemustega.

1.3. Riigi ja rahvuse ehitamine ning „kuum rahvuslus“

Eesti omariikluse esimene periood kestis natuke üle paarikümne aasta ja rahuaastaid mahtus sinna vaid kakskümmend, kuid selle aja jooksul jõuti riik siiski üles ehitada. Arvan, et aastate 1918-1940 tähtsuses ei ole vaja kedagi veenda. Aeg, mil vabanenud rahvas hakkas rajama oma riiki, sai suureks algustäheks kõigele järgnevale. Eesti iseseisvuse eeldused lähtusid nii üldisemast rahvusvahelisest poliitikast kui ka olukorrast Venemaal. Muidugi olid määrava tähtsusega ka Eesti sisesed kultuurilised, majandusliku ja poliitilised arengud. Sisemine valmidus iseseisva riigi loomiseks küpses seoses rahvuse tekkimisega alates 19. sajandi teisest poolest, kui sündisid rahvusriigi rajamise eeldused. „Ilma eneseteadliku rahvuseta ei sa ju olla rahvusriiki – ent on tagantjärele tarkus väita, et eesti rahvuse tekkimisele järgnes vältimatult ka iseseisva rahvusriigi loomine. Valmidus oli olemas, aga lõplikult tõukasid eestlasi emamaast lahti suurpoliitilised arengud ja nende tekitatud kaos ja terror Venemaal. Lõpptulemuse kindlustas ühelt poolt Saksamaa kokkuvarisemine, teiselt poolt eestlaste võit venelaste üle Vabadussõjas“ (Zetterberg 2010: 399–400).

Käesolevas töös vaatluse all olev periood on aeg, millal toimus aktiivselt Eesti riigi ja rahvuse ülesehitamine. Sellest tulenevalt tegi rahvuslus Eestis läbi muutumise ja omandas uusi omariiklusest tulenevaid dimensioone. „Traditsioonilise etnilis-lingvistilise kultuurirahvusluse kõrval tekkis riiklik rahvuslus. Eesti rahvuslus märkis nüüd üheaegselt lojaalsust nii rahvusele kui ka riigile. Kui varem rahvuslus lõi riigi, siis nüüd käivitus vastupidine protsess – riik hakkas kujundama rahvust ja

rahvuslusest. Eesti rahvuslus tegi läbi arengu patriarhaalsest talupoeglikust kultuurirahvusest rahvusluse kõrgeima vormi – riigirahvuseni“ (Karjahärm & Sirk 2001: 255). Sarnaselt Karjahärmile ja Sirgile tõdeb ka Laar (2005: 69-70), et kultuurilise rahvusluse hoog hakkas Eesti omariikluse arenedes vaibuma, andes teed riiklikule rahvuslusele. Rahvuslus ei olnud enam eesmärk, vaid vahend, mida võimukandjad kasutasid mitte ainult rahvuse edendamiseks, vaid ka oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Seetõttu peatuksin peatüki lõpetuseks riigi ja rahvuse ülesehitamisega seotud teoreetilisel käsitlustel, mis haakuvad töö lähtepunktiks valitud konstruktivistliku paradigma ning arusaamaga rahvuslusest ja rahvuslikust identiteedist kui konstrueeritud nähtusest.

Tuginen Gabriel A. Almondi ja G. Bingham Powelli riigi arengu konstruktivistlikule käsitlusele. Almond ja Powell (1966) eristavad oma riigiteoorias riigi ehitamise (*state-building*) ja rahvuse kujundamise (*nation-building*) protsesse. Riigi arengus toimub teatud etapil administratiivse võimekuse tõus, mis väljendub riigiaparaadi üha suuremas tsentraliseerituses. Seda protsessi nimetavadki Almond ja Powell riigi ehitamiseks (*state-building*). Riigi ehitamine on „peamiselt seotud poliitilise süsteemi regulatiivse ja ülesehitava potentsiaali märkimisväärse kasvu ja selle võimekusega seotud tsentraliseerituse ning läbiva bürokraatia arenguga“ (Almond & Powell 1966: 35). Rahvuse kujundamine riigi arengu osana seevastu keskendub eelkõige kultuurilistele aspektidele ja viitab protsessile, mille kaudu inimesed „kannavad oma senise pühendumuse ja lojaalsuse väiksematelt hõimudelt, küladelt või kogukondadelt üle suurde kesksesse poliitilisse süsteemi“ (Almond & Powell 1966: 36).

Riigiehitamise puhul on seega iseloomulik ühiskonna ja võimu omavaheline segunemine ning institutsionaalne integratsioon. Rahvuse kujundamise puhul on kõige olulisemaks riigitruuduse ja rahvusliku ühtekuuluvustunde loomine. Riigi ja rahvuse ülesehitamine toimus Eesti vabariigi algusaastatel paljuskii samaaegse protsessina. Kuna käesolevas töös uurin rahvuse ja rahvusliku identiteedi konstrueerimise ehk *nation-building*’uga seonduvat tootsin ära ka Armin von Bogdandy *et al.* (2005: 586) määratluse, mille kohaselt rahvuse ehitamine on üks peamine kollektiivse identiteedi tootmise vorme, mille eesmärk on teatud territooriumil avaliku võimu seadustamine. Oma olemuselt on tegemist põlise protsessiga, mis ei toetu vaid helgete tulevikuväljavaadete lubamisele, vaid ka olemasolevatele traditsioonidele, institutsioonidele ja tavadele, määratledes neid kui rahvuslikke tunnuseid, et toetada rahvuse nõuet suveräänsusele ja unikaalsusele. Edukas rahvuse

ülesehitamise protsess toodab rahvuse kultuurile projektsiooni, mis sisaldab teatud eeldusi, väärtusi ja uskumisi, mis saavad riigistruktuuri legitimeerimise ehk riigiehitamise alusteks.

Riigiloomest ja rahvuse kujundamisest rääkides on oluline taas viidata ka Brubakeri seisukohtadele, et rahvuse ülesehitamises ja rahvusriigi tekkes on kesksel kohal riigi roll. Riik on see, kes kujundab rahvuse olemust ja identiteeti. Brubaker kõneleb maailmasõdade vahelises Euroopas kokkuvarisenud impeeriumite varemetele uute rahvusriikide tekkimisest, sealhulgas ka Eesti riigi tekkest. Neid uusi riike nimetab ta rahvust ülesehitavateks riikideks (*nationalizing states*). Selliseid riikide iseloomustab Brubaker (1996: 9) järgmiselt: „rahvuslust ülesehitavad riigid on riigid, mida neis domineerivad eliidid kujutavad kui rahvusriike ehk riike, mis on mõeldud teatud etnilis-kultuurilisele rahvusele. Kuid sellised rahvuslust ülesehitavad riigid on siiski veel „mittetäielikud“ või „realiseerimata“ rahvusriigid ehk mitmes mõttes ebapiisavalt „rahvuslikud“. Selle vea parandamiseks ja minevikus tajutud diskrimineerimise kompenseerimiseks, õhutab valitsev eliit edendama ja edendab samas ka ise riigi etnilis-kultuurilise tuumikrahva keelt, kultuuri, majanduslikku õitsengut või poliitilist ülemvõimu“.

Eesti riik oli 20. sajandi alguses rahvust ülesehitav rahvusriik. Riik, kes viis rahvuse konstrueerimist ellu erinevate valdkondade kaudu. Brubaker toob nende valdkondade näidetena välja keelepoliitika, hariduspoliitika, rahvusliku sümbolismi, avaliku sektori, tööhõive ja migratsiooni- ning kodakondsuspoliitika. Minu töö seisukohast on taas oluline juba eelmises peatükis viidatud meedia roll rahvusliku identiteedi konstrueerimisel, mis nagu juba varem märgitud, on käesoleva töö keskne uurimisobjekt.

Meedia rollist rahvuse ülesehitamisel kõneleb ka Michael Billig (1995), kes on Briti ajalehtedele tuginedes uurinud seda, kuidas ajalehed osalevad rahvuse ülesehitamisel (*nation-building*). Billigi järgi toodavad ajalehed rahvuslikku identiteeti oma sõnumite, stereotüüpide ja konteksti kaudu. Käesoleva töö seisukohalt tooksin välja Billigi mõisted „külm“ ja „kuum“ rahvuslus. Need mõisted viitavad ühiskonnas liikuvatele sõnumitele ja koodidele ning nende esinemise intensiivsusele teatud perioodidel. Billig ise nimetab neid mõisteid oma teoses „Banal Nationalism“ banaalne rahvuslus (*banal nationalism*) ja kuum rahvuslus (*hot nationalism*). Banaalne rahvuslus on Billigi (1995) järgi seotud igapäevaelu, tavamõtlemise ja alateadliku käitumisega. Banaalse rahvusluse näitena toob Billig ühiskondlikul hoonel igapäevaselt märkamatuks rippuva riigilipu, mis viitab rahvusluse

representatsioonile argielus rahvuse jaoks märgilise tähendusega kujundite kasutamise ja tegevuste praktiseerimise kaudu. Banaalne rahvuslus viitab seega igapäevaseks tavaks kujunenud tegevustele või käitumismustritele, mille põhjuseks ning samal ajal ka tagajärjeks on natsionalistlik maailmavaade ja meelelaadi kinnistumine ning võimendumine. „Banaalne rahvuslus on kasutusel, et tähistada neid ideoloogilisi harjumusi, mis võimaldavad rahvuslusel ennast taastoota“ (Billig 1995: 5).

Kuum rahvuslus on Billigi (1995) sõnul midagi märksa erilisemat. See selgitab ja ühtlasi ka meenutab inimestele, et üks või teine nähtus on rõhutatult rahvuslik. Kuum rahvuslus on ebatavaline ja seda tuleb teadlikult märgata ning sellisena tungib ta jõulisemalt inimeste teadvusesse. Näitena toob Billig siinkohal tulihingeliselt lehvitatava riigilipu ja võrdleb kuuma rahvuslust palavikuga, mille kutsuvad esile kriisid. „Kriisid „nakatavad“ tundliku koha ja põhjustavad „palaviku“, mille sümptomiteks on sütitav retoorika ja embleemide puhang. Kuid selline sööst vaibub palaviku alanedes kiiresti ning lipud rullitakse kokku ja kõik läheb edasi nii nagu varem“ (Billig 1995: 6). Samas ei pea kuuma rahvusluse tekitajaks olema ilmtingimata negatiivses tähenduses kriisid, mis kuuma rahvusluse ilmingud esile toovad, vaid ka positiivsed sündmused võivad kaasa tuua riigilippude hoogsa lehvitamise. Eksisteerivad teatud sündmused, mille puhul saame eeldada kuuma rahvusluse selgemat esile kerkimist, mis omakorda võimaldab ajaleheveergudelt suurema tõenäosusega leida rahvusluse temaatikat käsitlevaid kirjutisi. Eesti kontekstis sobivatest sündmustest, mis seostuvad kuuma rahvusluse esiletõusuga, räägin töö järgmises peatükis, kus kirjeldan lähemalt analüüsi aluseks oleva valimi moodustamise põhimõtteid.

2. UURIMISKÜSIMUSED JA MEETOD

Töö teises osas esitan uurimisküsimused, millele püüan käesolevas töös vastused leida. Samuti annan ülevaate uurimismeetodist, mille abil rahvusliku identiteedi konstrueerimist 1920. aastate Eesti päevalehtedes analüüsin. Kuna uurimismeetodi valikul lähtusin rahvusvahelises uurimisprojekti „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ kasutatud meetodist, siis on siinkohal igati sobilik sellest projektist natuke lähemalt rääkida.

Rahvusvahelise uurimuse algatajateks olid John MacInnes Edinburgh'i Ülikoolist, Wilhelm Kempf Konstanzi Ülikoolist ja Heikki Luostarinen Soome Akadeemiast. Tartu Ülikooli ajakirjandusosakonna juures loodud ja professor Marju Lauristini juhitud uurimisrühm liitus projektiga 1997. aasta kevadel. Projektis osales neli Euroopa ülikooli ja selle raames vaadeldi rahvusliku identiteedi konstrueerimist seitsme rahvuse meedias. Konstanzi Ülikool uuris identiteedi loomist Saksamaa, Austria ja Šveitsi meedias, Tampere Ülikool Soome meedias, Edinburghi Ülikool Inglismaa ja Šotimaa meedias ning Tartu Ülikool Eesti meedias. Projektile juhtis tähelepanu ja soovitas mul sellest eeskuju võtta juhendaja Külliki Seppel, kes ühe Eesti uurijana projektis ka ise osales.

Lisaks uurimismeetodile kirjeldan selles peatükis ka uurimuse aluseks olevat valimit ja selle moodustamise kriteeriume. Peatüki lõpetuseks tutvustan uurimuse läbiviimise käiku ja selgitan millistest põhimõtetest lähtuvalt koostas in artiklite sisuanalüüsi aluseks oleva kodeerimisjuhendi.

2.1. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused

Eelmises peatükis esitatud teoreetilisest raamistikust lähtuvalt on käesoleva töö probleemipüstituse aluseks konstruktivistlikust paradigmast tulenev eeldus, et rahvused ei ole eelajaloolised, vaid kaasajal konstrueeritud nähtused. Ka rahvuslus ei ole universaalne nähtus, vaid ajalooliselt tekkinud. Rahvuslus on iseloomulik uusajale ja see on ühiskonna moderniseerumise üks tahke. Samuti ei ole konstruktivistliku lähtekoha järgi kollektiivne identiteet, sealhulgas rahvuslik identiteet looduse poolt antud, vaid hoopis mitmete ajalooliste tingimuste tulemus ning sotsiaalselt konstrueeritud (Giesen 1999). Oma konstrueeritava olemuse tõttu saab rahvuslikku identiteeti diskursiivselt keele

ja teiste semiootiliste süsteemide abil toota ja taastoota, muuta ning lammutada (De Cillia *et al.* 1999). Üheks rahvusliku identiteedi konstrueerimise vahendiks on ka meedia. Käesolevas töös vaatlen Eesti rahvusliku identiteedi vormide konstrueerimist ajakirjanduslike tekstide alusel just seetõttu, et ajakirjandusel oli 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses äärmiselt oluline roll Eesti rahvusliku identiteedi konstrueerimisel. Eesti rahvuslik identiteet on paljuskki „trükisõna laps“ (Jansen 2003). Luostarineni (1997) supermarketi metafoori kasutades aga eeldan, et meedias on pakkumisel palju erinevaid identiteete, kuid osad neist on teistest kaalukamad ja leiavad rohkem esiletõstmist. Seetõttu püüan uurida, milliseid identiteetseerimise võimalusi ehk milliseid identiteedivorme pakkus 1920. aastate Eesti ajakirjandus sagedamini ja milliseid harvemini.

Nagu teoreetilises peatükis märgitud, on erinevate rahvosluse vormide puhul uurijad loonud mitmeid liigitusi. Käesolevas töös toetun poliitilis-kultuurilise rahvosluse mudelile. Poliitilist ehk lääne tüüpi rahvust iseloomustab ajalooline territoorium, poliitilis-legaalne ühendus, rahvuse kõigi liikmete võrdsus ning ühised traditsioonid ja kultuur. Kultuuriline rahvuslus ehk ida mudel tugineb rohkem kõigele etnilisele, keskendudes ajaloolise territooriumi asemel ajaloolisele päritolule, poliitilis-legaalse ühenduse asemel ühisele keelele ja ühistele tavadele, rahva ülalt poolt politiseerimise asemel altpoolt kujunevale liikumisele, pärimusele ja traditsioonidele. Samas ei võta ma aluseks Kohni (1944) ja Brubakeri (1992) eeldust, et poliitiline ning kultuuriline rahvuslus on teineteist välistavad. Nõustun siinkohal nende teoreetikutega, kes sarnaselt Smithile (1991), Calhounile (1997) ja Wodakile (1999) näevad ida ja lääne tüüpi rahvuslust ühe medali eri pooltena. Poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei saa käsitleda teineteist välistavate kontseptsioonidena. Rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui poliitilisi elemente, kuid konkreetses ühiskondlikus situatsioonis rohkem esil ühed, kord jälle teised identiteedi koodid (Giesen 1999).

Minu vaatlusaluse perioodi alguseks oli Eestis rahvuslus teinud läbi muutumise ja omandanud uusi omariiklusest tulenevaid dimensioone. Traditsioonilise etnilis-lingvistilise kultuurirahvosluse kõrval oli Eestis tekkinud riiklik rahvuslus. Lähtun ka sellest, et Eesti oli 20. sajandi alguses rahvust ülesehitav rahvusriik (Brubaker 1996). Eeldan, et Eesti rahvusliku identiteedi puhul olid esindatud nii kultuurilised kui poliitilised elemendid. Kas rahvuslust rajavale rahvusriigile omaselt domineeris Eestis poliitiline rahvuslik identiteet või iseseisvuse algusaastatel ei olnud poliitiline rahvuslus veel jõudnud oma positsioone kinnistada ning olulisem oli siiski kultuuriline rahvuslus. Sellepärast

püüangi oma magistritöös vaadelda perioodi, kus oli toimunud üleminek poliitilisse rahvusesse ja analüüsida, millist rahvuslikku identiteeti 1920. aastate Eesti ajakirjanduses ilmunud artiklites konstrueeriti. Samuti soovin uurida, kas omariikluse edenedes toimusid identiteedi konstrueerimises muutused. Lisaks soovin lähemalt jõuda selgusele erinevate identiteedivormide sisu osas ehk selles, milliseid pidepunkte (nt keel, kultuur, ajalugu, traditsioonid, territoorium jne) meedia Eesti rahvale identifitseerimiseks pakkus. Sellest tulenevalt olen püstitanud järgmised uurimisküsimused:

- Kas 1920. aastatel ilmunud meediatekstides konstrueeritakse poliitilist või kultuurilist rahvuslikku identiteeti või mõlemat korraga?
- Kas ajavahemikus 1921–1929 on märgata muutusi ajalehtedes konstrueeritava identiteedi osas ja kui on, siis kas ühiskondlikele arengutele tuginedes on võimalik neid muutusi selgitada?
- Milline on ajaleheartiklites konstrueeritavate identiteedivormide sisu?

2.2. Meetodi valik

Magistritöös kasutan uurimismeetodina varjatud klassi analüüsi (*Latent Class Analysis* ehk LCA) meetodit, mis võimaldab kvalitatiivsete tunnuste kvantitatiivset töötlemist ja mille kaudu saab artiklites esile tuua manifestsete väidete alusel varjatud stiilid ning argumenteerimisstruktuurid. Analüüsi tulemusel saadud klasside ehk siis rahvusliku identiteedi konstrueerimise erinevate vormide sisu analüüsiks teostan omakorda veel kvalitatiivse analüüsi valimi moodustanud tekstide põhjal. Lisaks identiteediklasside kvalitatiivsele kirjeldamisele vaatlen LCA käigus tekkinud klasse ehk rahvusliku identiteedi vorme ajaloolisest kontekstis lähtuvalt ning püüan identiteedi diskursuste muutust vaatlusaluse perioodi jooksul siduda muutustega 1920. aastate Eesti ühiskonnas.

LCA-meetod on Eestis vähetuntud ja seda ei ole kirjalike tekstide sisuanalüüsi tegemisel seni väga laialdaselt kasutatud. Esmakordselt rakendas meetodit oma bakalaureusetöös minu juhendaja Külliki Seppel (1999). Samuti on meediatekstide analüüsiks LCA-meetodit kasutanud Mari Uba (2000), kes annab sellest tehnikast oma magistritöös ka põhjalikuma ülevaate.

Kuigi tegemist on Eesti kontekstis küllaltki vähekasutatud meetodiga, otsustasin selle valida just selle pärast, et tuginen oma töös osaliselt rahvusvahelise uurimisprojekti „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias” poolt väljatöötatud tunnustele ja kodeerimisjuhisele². Seetõttu tundus sobiv kodeeritud materjali analüüsimiseks kasutada samas projektis rakendatud meetodit. Külliki Korts ja Ragne Kõuts (2000) on varjatud klassi analüüsi meetodit iseloomustanud järgmiselt: „selle meetodi abil püütakse tekstidest nähtavale tuua varjatud seoseid ja argumenteerimisstruktuure, mis jäävad tavalise kontentanalüüsi juures tabamata. Analüüsi alguspunkti moodustab tunnuste hulk, mis on välja valitud ühest kindlast teoreetilisest aspektist lähtudes. Meetod analüüsib mustreid, milles ühe temaatilise aspekti erinevad tunnused koos esinevad. Sellise „musteri“ puhul on tegemist erinevate kombinatsioonidega, milles väited ühe artikli sees kombineeruvad. Need kombinatsioonid pannakse kokku väikseks arvuks klassideks omavahelise sarnasuse alusel. Niimoodi saadud klasse võib tõlgendada kui erinevaid diskursuseid antud teema kohta“. Varjatud klasside konstrueerimise puhul lähtutakse erinevate sisuanalüütiliste tunnuste kategooriaklastritest ja nende esinemissagedustest manifestsete tunnuste ehk kodeeritud väidete alusel. Käesolevas töös kasutangi LCAd selleks, et välja tuua erinevat tüüpi varjatud klasse ehk diskursusi, mis iseloomustaksid seda, kuidas konstrueeriti rahvuslikku identiteeti Eesti ajakirjanduses 1920. aastatel.

Mari Uba (2000: 61–62), kes kasutas LCA analüüsi oma magistritöös on välja toonud selle meetodi puudused ja voorused. LCA tugevus ilmneb kogu andmekogumi, mitte üksiku kodeeritud ühiku tasandil, sest LCA püüab andmeid struktureerida. Kodeeritud ühikute klassifitseerimine on vaid teisejärguline ülesanne. LCA ei vii arvutusi läbi korrelatsioonikordajate baasil, seega on võimalik kasutada ka nominaalseid tunnuseid. See on eriti oluline sisuanalüüsi puhul, kus andmed on enamasti nominaalsed. LCA abil on võimalik ühendada kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs. Kvantitatiivsesse uurimusse on võimalik haarata kvalitatiivsed tunnused. Tulemuste interpreteerimisel, kui varjatud klassid on kvantitatiivselt leitud, võib kõige tüüpilisemat kodeerimisühikut analüüsida kvalitatiivselt. Puuduseks LCA puhul on aga see, et analüüsi saab haarata vaid piiratud arvu tunnuseid. Keskmiselt on piiriks 10 tunnust, põhjendatud vajadusel võib võtta analüüsi ka näiteks 14 tunnust. Arvutiprogramme, millega varjatud klassi analüüsi läbi viia, on suhteliselt vähe. Suuremad statistikapaketid neid programme ei sisalda. Sellest tuleneb ka asjaolu, et LCA tehnilisi lahendeid on vähem testitud kui näiteks faktoranalüüsi lahendeid.

² Pikemalt kirjeldan kodeerimisjuhendi ja tunnuste valikuga seonduvat peatüki järgmistes osades.

Käesolevas töös rakendasin LCA protseduuri läbiviimiseks kõigepealt arvutiprogrammi nimega LACORD³. Selle programmi abil on võimalik arvutada 1.-6. klassi lahendeid. Programmi abil saadud lahendite hindamiseks kasutatakse erinevaid parameetreid. Mina lähtun selles töös oma andmete kirjeldamiseks sobivaima lahendi leidmisel AIC indeksist⁴. Lahend, mis näitab enne tõusma hakkamist madalaimat AIC indeksit, on lahend, mis kõige paremini andmeid kirjeldab. Minu analüüsi käigus tekkinud LCA lahendite parameetrite hinnangud on esitatud tabelis 3. Nagu tabelist selgub, siis AIC indeks on enne kerkima hakkamist kõige madalam 4-klassilise lahendi puhul. Sellest lahendist lähtungi artiklites esinevate identiteedi klasside analüüsimisel. Programmi LCACONT⁵ abil on aga võimalik saadud identiteedi klasside kirjeldamine erinevate tunnuste (ajaperiood, väljaanne jne) lõikes. Nimelt tekib selle programmi kasutamise tulemusel väärtuste jaotus, mis näitab kui sageli on näiteks mingi ajaperioodi lõikes erinevaid stiile ehk identiteedi vorme kasutatud või milliste identiteedidiskursuste esinemine on omane konkreetsele väljaandele.

Tabel 1. LCA lahendite parameetrite hinnangud 1.-6. klassilise lahendi puhul

Model	* LOG-Like.	* Npar.	* LIK.ratio	* DF.	* AIC
1	9	* -631.537	* 10	* 474.471	* 1013 * 1283.075
2	9	* -574.439	* 21	* 360.275	* 1002 * 1190.879
3	9	* -542.712	* 32	* 296.821	* 991 * 1149.424
4	9	* -517.863	* 43	* 247.122	* 980 * 1121.726
5	9	* -511.154	* 54	* 233.703	* 969 * 1130.307
6	9	* -491.286	* 65	* 193.969	* 958 * 1112.573
Saturated model : * -394.302					

³ Programmi looja on Jürgen Rost ja selle töötamispõhimõtetega lähemalt tutvumiseks saab uurida tema koostatud materjali „LACORD Latent Class Analysis for ordinal variables” (Uba 2000).

⁴ Lühend AIC tähendab an Information-Criterion from AKAIKE või Akaike’s Information Criterion. AIC arvutamiseks kasutatakse valemit $2\ln(L(x)) + 2n(P)$ (Kempf 1994: 14).

⁵ Lähemalt selle programmiga saab Uba (2000) andmetel tutvuda Wilhelm Kempfi käsitluse „Subprogramm des Programmsystems D.Y.N.A.M.I.C.“ abil.

2.3. Valimi kirjeldus ja valiku kriteeriumid

LCA meetodi puhul on analüüsiühikuks üks artikkel, millest otsitakse erinevaid identifitseerimisväiteid ja nende kooslusi. Kuna minu töö eesmärk on uurida rahvusliku identiteedi konstrueerimist 1920. aastate Eesti ajakirjanduses, siis sellest tulenevalt võiksid käesoleva töö valimisse potentsiaalselt kuuluda kõik 1920. aastatel Eestis välja antud perioodilised väljaanded ja seal ilmunud artiklid. Võttes arvesse töö mahtu ja minu käsutuses olevaid ajalisi ressursse, oli ilmne, et valimit tuli kitsendada. Kõigepealt otsustasin, et artiklid peavad olema avaldatud üleriigiliselt ilmuvas päevalehes. Samas ilmus 1920. aastatel Eestis küllalt arvukalt päevalehti ja neid kõiki ei olnud mul võimalik töö valimisse võtta. Sellest tulenevalt on käesolevas töös analüüsi aluseks valitud Postimehes ja Päevalehes ilmunud artiklid⁶. Postimehe ja Päevalehe valiku kasuks otsustasin seetõttu, et nende ajalehtede puhul on tegemist tolle aja suurimate ja loetavamate üleriigilise levikuga päevalehtedega. Samuti olid neil kahel lehel 1920. aastateks kõige pikemad päevalehena ilmumise traditsioonid. Tähtis on ka see, et need kaks väljaannet ilmusid stabiilselt kogu töös vaadeldava perioodi vältel. Tuleks ka märkida, et Päevaleht oli poliitilistest parteidest sõltumatu väljaanne. Postimees oli seotud parempoolsete poliitiliste ringkondadega, eelkõige Tõnissoni ja Rahavaerakonnaga.

Täpsemalt on magistritöös vaatluse alla võetud aastad 1921–1929. Ajalise raami paikapanekul lähtusin Eesti ühiskonnale iseloomulikest arengutest kahe maailmasõja vahelisel perioodil⁷. Analüüsitava perioodi algusaastaks otsustasin valida 1921. aasta sellepärast, et Eesti vabariigi esimestel iseseisvusaastatel oli ühiskondlik ja poliitiline situatsioon väga keeruline ja ebakindel. Seda varjutas nii Saksa okupatsioon kui ka Vabadussõda. Sellistes tingimustes ei saanud normaalselt ja järjepidevalt funktsioneerida ka ajakirjandus. Eesti ajakirjandusturu väljakujunemine ja stabiliseerumine algas samuti 1920ndate alguses⁸. 1921. aastaks olid iseseisvuse esimesed kõige

⁶ Postimees ilmus esimest korda päevalehena 11.–20. aprillini 1891. Alates 1891. aasta 2. augustist muutus lehe ilmumine päevalehena regulaarseks (Kivimägi 1984: 49 IV). Päevaleht hakkas ilmuma 16. detsembril 1905. aastal ning kohe päevalehena. (Kivimägi 1984: 53 IV). Seitse korda nädalas hakkas Päevaleht ilmuma alates 1921. aastast ja Postimees hakkas igapäevaselt ilmuma alates 1922. aastast (Harro & Somelar 1996: 38).

⁷ Ajaloolased nimetavad aastaid 1921–1934 Eesti ajaloos demokraatlikuks ajajärguks. Ajajärgu sees eristuvad selgelt ka Suure Kriisi aastad (1930–1934), mil kujuneid eeldused autoritaarse režiimi tekkeks. Need aastad otsustasin oma analüüsis välja jätta ja lõpetan analüüsi 1929. aastaga. Lähemalt Eesti 20. sajandi alguse ajaloo periodiseerimisest saab lugeda „Eesti ajaloo“ VI köitest pealkirjaga „Iseseisev Eesti 1918–1939“.

⁸ Pärast omariikluse saavutamise esimesi ebastabiilseid aastaid algas ka ajakirjandusturu ja tiraažide stabiliseerumise uus etapp aastatel 1921–1923. Siis hakkas paranema riigi majanduslik olukord, aga hakkas välja kujunema ka eesti avaliku informatsioonilevi struktuur. Päevalehtede hulk suurenes ja nende ilmumine muutus stabiilsemaks (Harro & Somelar 1996: 38). Seega on 1921. aastaga analüüsi alustamine mõttekas ka uuritava materjali seisukohast.

tormilisemad ja ebastabiilsemad ajad möödas. Aastatel 1918–1920 oli suudetud panna alus Eesti riiklusele. Paika oli pandud riigi valitsemine, majandus oli suudetud kriisist välja tuua, vastu oli võetud hulk seadusi, sealhulgas riigi põhiseadus, mis moodustasid Eesti Vabariigi tulevasele arengule õigusliku aluse. Samuti oli edukalt lõppenud Vabadussõda. Eestist oli saanud ka Rahvasteliidu täieõiguslik liige, mis tähendab, et riik oli tunnustatud tollase rahvusvahelise elu täieõiguslikuks osaliseks. Algas rahulikuma arengu periood ja omariikluse toimimise aastad.

1929. aastaga lõpetan oma analüüsi sellepärast, et selleks ajaks oli Eesti riik suutnud vastu panna mitmetele katsumustele ja raskuste kiuste püsima jääda. Maha oli suudetud suruda kommunistide riigipöördekatse, välja oli tulnud majanduskriisist ning Eesti tähistas 1928. aastal oma iseseisvuse 10. aastapäeva. Muidugi oleks võinud vaatluse alla võtta ka pikema perioodi, aga siinkohal otsustasin sellest siiski loobuda, sest 1930. aastate lõpp Eesti vabariigis ei tähistanud enam demokraatlikku ajajärku, vaid autoritaarseid aastaid. 1920. aastad sobivad analüüsiks paremini ka seetõttu, et ajakirjanduse seisukohalt ei olnud sellel perioodil veel kehtima hakanud 1933. aasta kaitseisukorra seadused, mis muuhulgas piirasid ka sõnavabadust. Samuti ei olnud loodud veel Riikliku Propaganda Talitust⁹, mis suunas ja ohjas ajakirjanduse sisu.

Keskendun oma töös ajalehtedes Postimees ja Päevaleht aastatel 1921–1929 ilmunud artiklitele, et nende analüüsi põhjal uurida, kuidas konstrueeriti meediatekstides rahvuslikku identiteeti. Samas ei kuulu töö valimisse siiski kõik nimetatud perioodil Postimehes ja Päevalehes ilmunud artiklid¹⁰. Artiklite valimisel võtsin arvesse konkreetsed tähtpäevad/sündmused, millega seoses oli võimalik oletada, et rahvusliku temaatika kajastamine ajaleheveergudel on tõenäolisem kui nn tavalistel päevadel. Sellise valiku tegemisel sain taaskord inspiratsiooni rahvusvahelise projekti „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ valimi moodustamise põhimõtetest, mille alusel arutatakse ajakirjandusliku traditsiooni kohaselt riigi/rahvuse olukorda, ajalugu, tulevikku ja

⁹ Autoritaarsele valitsemiskorrale üleminek ja poliitiliste parteide tegevuse keelamine pärast 12. märtsi 1934 tähendas faktiliselt ka mitmepartei-ajakirjanduse lõppu. Loodi üks üleriiklik poliitiline ühendus Isamaaliit, mille ametlikuks hallekandjaks sai Uus Eesti. Koos kontrolliva ja tsenseeriva insitutsiooni – Valitsuse Propaganda Talituse – tegevusserakendamisega 1934. aasta detsembris lõppes ajakirjanduse võimalus Eesti ühiskonnaelu olulistel teemadel vabalt kaasa rääkida. (Lauk 2000: 31). Ajakirjandus allutati täielikult riigi kontrollile. 1935. aastal muudet Valitsuse Propaganda Talitus Riiklikuks Propaganda Talituseks. Talitus loodi, et korraldada riiklikku ja rahvuslikku propagandatööd ning anda valitsuse ja ta asutuste kohta informatsiooni. Loodud organ hakkas kontrollima ja suunama ka ajakirjanduse sisu. Eesmärk oli suunata avalikku arvamust, korraldada poliitilist organiseerumist, teha ajakohast selgitustööd.

¹⁰ Töö valimisse valitud artikleid ei tulnud mul minna otsima ja lugema Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukokku, vaid tänu projektile „Digiteeritud Eesti ajalehed“, mille eesmärgiks oli aastatest 1821–1944 eestikeelsete ajalehtede digitaalsetele pildifailidele juurdepääsu loomine veebis, sain artikleid valimisse otsida ja neid hiljem analüüsi tarbeks lugeda veebis. Ajalehtede digitaalsed pildifailid leiab aadressilt: <http://dea.nlib.ee>. Töö lisas 11 esitatud artiklite väljatrükkide autoriõigused kuuluvad Eesti Rahvusraamatukogule, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogule ja Tallinna Ülikooli Akadeemilisele Raamatukogule.

väljakutseid just rahvuspühade või teiste rahvuse jaoks oluliste sündmustega seoses. Siinkohal kasutasin teoreetilise lähetekohana ka eelmises peatükis väljatoodud Michael Billigi (1995) „kuuma rahvusluse“ mõistet, mille kohaselt teatud sündmuste puhul võib eeldada kuuma rahvusluse selgemat esile kerkimist, mis omakorda võimaldab ajaleheveergudel suurema tõenäosusega leida rahvusluse temaatikat käsitlevaid kirjutisi.

Sellest tulenevalt valisin käesolevas töös „kuuma rahvuslust“ esiletoovateks tähtpäevadeks vabariigi aastapäeva 24. veebruaril ja aastavahetuse. Vabariigi aastapäeva puhul võib kindel olla, et rahvuslusega seotud temaatika leiab kajastamist. Samuti on aastavahetus kujunenud sümboolseks versta-postiks, mille juures tehakse alati kokkuvõtteid möödunust, seatakse sihte tulevikuks ning peatutakse ka riigi ja rahvusega seotud küsimustel. Lisaks kahele kindlale iga-aastasele tähtpäevale võtsin vaatluse alla kolm aastaspetsiifilist sündmust. Nende valikul tuginesin Sulev Vahtre poolt koostatud teosele „Eesti ajalugu: kronoloogia“, kus aastate lõikes on ära toodud kõik olulisemad sündmused, mis Eestis aset leidsid. Teoses tuuakse ära sündmused eelajaloolisest perioodist kuni tänapäevani. Mina keskendusin aastatele 1921–1929. Nende aastate puhul äramärgitud sündmustest valisin välja kolm, mis tundusid mulle kõige olulisemad ja mille puhul eeldasin, et toimub „kuuma rahvusluse“ tingimustes aktiivselt rahvusliku identiteedi tootmine.

Kuna käesolev töö tugineb kultuurilise-poliitilise rahvusluse mudelile, siis tuli sündmuste valikul lähtuda ka sellest, et neid saaks seostada kultuurilise identiteedi (näiteks laulupidu, ERMi avamine, Vanemuise seltsi ja Tartu ülikooli aastapäev) või poliitilise identiteedi (näiteks Tartu rahu aastapäev, Riigikogu uue koosseisu ametisse astumine, Rahvasteliidu liikmeks saamine) tootmisega. Aastavahetuse lugesin nn neutraalseks tähtpäevaks, vabariigi aastapäeva puhul eeldasin, et toimub aktiivsemalt poliitilise identiteedi konstrueerimine. Selleks, et tagada kultuurilise ja poliitilise identiteedi võrdset esindatust valimis, pidin leidma igast aastast lisaks kaks kultuurisündmust ja ühe poliitilise identiteedi tootmisega seonduva tähtpäeva. Püüdsin seda ka teha, kuid juba valimi koostamisel hakkas mulle silma, et paljude Vahtre ülevaates märgitud kultuurisündmuste kohta ei ilmunud ajaleheveergudel ühtegi kirjutist. Teatavaid raskusi valimi moodustamisel lugesin esimeseks märgiks selle kohta, et töö tulemusena võib ilmneda, et vaatluse alla võetud perioodil osutub olulisemaks poliitilise rahvusliku identiteedi konstrueerimine.

Võttes arvesse toleaeagse ajakirjanduse toimimise omapärasid, ei saanud ma eeldada, et teatud sündmust kajastavad artiklid ilmuksid sama või järgmise päeva ajalehenumbris. Seega vaatasin artiklite leidmiseks läbi nii konkreetse sündmuse eel kui ka sellest kuni nädal aega hiljem ilmunud ajalehed. Erandiks valimisse võetud artiklite puhul on 1928. aasta, mil tähistati Eesti vabariigi 10. aastapäeva. Sellel puhul ilmusid tavapärasest palju mahukamad ajalehenumbrid, mille veergudel kirjutati pikalt ja põhjalikult Eesti riigi ning rahvaga seonduvast. 1928. aasta puhul on valitud valimisse seitse iseseisvuspäeval ilmunud artiklit. Lisaks neile seitsmele artiklile on selle aastanumbri puhul olemas ka artikkel, mis räägib IX laulupeost ning samuti aastat kokkuvõttev kirjutis.

Ülevaate sündmustest, mis iga aasta puhul on võetud artiklite leidmise aluseks, leiab lisast 1. Iga aasta kohta (väljaarvatud 1928. aasta, mille puhul võtsin valimisse kummastki ajalehest üheksa artiklit) valisin välja viis artiklit Postimehest ja viis artiklit Päevalehest. Seega kuulub töö valimisse 98 artiklit. Artiklite loetelu on äratoodud lisas 2.

2.4. Kodeerimisjuhendi aluseks olevate tunnuste iseloomustus ja valiku põhjendus

Käesoleva töö kodeerimisjuhendi koostamisel lähtusin osaliselt rahvusvahelise projekti „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ raames Eesti meedia analüüsimiseks koostatud kodeerimisjuhendist¹¹ ja seal esitatud tunnustest, mida saab LCA-meetodi abil uurida.

Kodeerimisjuhendi esimese osa moodustavad artikli üldtunnused.

- Artikli järjekorranumber – analüüsi käigus on see number peamiseks tunnuseks, mille abil artikkel kiiresti üles leida.
- Väljaanne – määratleb, millises väljaandes (Postimees või Päevaleht) valimisse kuuluv artikkel avaldati.
- Pealkiri – artikli pealkiri märgitakse sõnadega.

¹¹ Rahvusvahelise projekti „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ Eesti ajalehtede analüüsimiseks mõeldud kodeerimisjuhend on esitatud lisas 12.

- Autor – artikli autor märgitakse kujul eesnimi + perekonnanimi. Lisasin selle kategooria kodeerimisjuhendisse, aga siinkohal tasub märkida, et 1920. aastatel ilmunud artiklitele on küllaltki iseloomulik see, et enamasti ei ole nende puhul kirjas, kes on konkreetse teksti autor.
- Ilmumise kuupäev – määratleb, millal ilmus valimisse kuuluv meediatekst. Artikli ilmumise kuupäev märgitakse kujul: pp/kk/aaaa.

Artikli üldtunnuste puhul piirdusin ülal mainitud tunnustega. Eraldi ei ole ma loonud näiteks kategooriat teksti žanriliseks paigutamiseks. Üldistavalt võib siiski öelda, et peamiselt on valimis esindatud arvamused, juhtkirjad ning tähtpäevade puhul avalikkusele suunatud pöördumised. Samuti ei huvitunud ma käesoleva töö seisukohast artiklite teksti pikkusest ega teksti juurde kuuluvast illustratiivsest materjalist (näiteks foto, graafik, diagramm jne). Artikli juurde kuuluva lisamaterjali otsustasin kõrvale jätta, sest 1920. aastatel ajalehtedes üldjuhul artiklite juurde foto- või muud illustratiivset materjali ei lisatud.

Üldtunnustest palju olulisemad on sisulised väited, mille analüüs moodustab töö peamise tuumiku. Lähtusin rahvusvahelise projekti käigus väljatöötatud 116 iseseisvast rahvusliku identiteediga seonduvast sisulisest väitest, mis omakorda jaotusid erinevatesse teemagruppidesse¹². Analüüsi aluseks ei ole valitud siiski mitte kõik 116 tunnust ehk väidet, vaid tunnuste valikul pidasin silmas töö teoreetilist raamistikku ja valisin esitatud tunnuste seast need, mis aitaksid kõige paremini iseloomustada ajakirjanduses toodetavaid rahvusliku identiteedi erinevaid vorme. Kuna püüan oma töös eristada poliitilise ehk kodaniku identiteedi ja kultuurilise ehk etnilise identiteedi tootmist, siis valisin 116 tunnuse hulgast välja need, mis kõige otsesemalt viitavad kultuurilise või poliitilise identiteedi loomisele. Tunnuste valikul vaatasin ka seda, et poliitilise ja kultuurilise identiteedi tootmist iseloomustavad tunnused oleksid võrdselt esindatud. Väidete esinemist kodeerisin järgmiselt: 0 – väide ei esine; 1 – väide esineb.

Järgmiseks on väljatoodud peamised tunnused, mis seostuvad poliitilise ja etnilise rahvusluse loomisega ning mis on valitud varjatud klassi analüüsi tegemise aluseks. Kõik töös kasutatavad tunnused on kokkuvõtlikult esitatud ka tabelis 2.

¹² Rahvusvahelises projektis „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ esitatud kümme teemagruppi: patriotism, ajalugu, militarism, paljukultuurilisus, suhted Euroopaga, rahvusliku identiteedi tootmine, rahvusliku identiteedi sisu, rahvuse/riigi sisemine orientatsioon, rahvuse/riigi rahvusvaheline orientatsioon ja Eesti iseseisvumine/Nõukogude Liidu ideoloogia. Tunnused, mida kasutati Eesti kodeerimisjuhendi puhul leiab lisast 11.

Poliitilise rahvusluse konstrueerimisele, mille keskmes on riik, kindel territoorium ning õigussüsteem ja viitamine ühisele poliitilisele ajaloole, viitavad kõige selgemini järgmised väited:

- oma poliitilise süsteemi saavutuste mainimine (tunnus 1);
- oma poliitilise süsteemi kritiseerimine (tunnus 2);
- orientatsioon demokraatia toimimise tõhustamisele (tunnus 8).

Kultuurilise rahvusluse tootmist, mille puhul on oluline keelele, kultuurile, veresidemetele ja ajaloole viitamine, iseloomustavad järgmised väited:

- oma kultuurisaavutuste mainimine (tunnus 3);
- kultuuriga seotud küsimuste olulisuse rõhutamine Eesti ülesehitamisel (tunnus 10);
- rahvast kooshoidvate ühistunnuste nimetamine, kus on olulisel kohal traditsioonid, keel, ajalugu (tunnus 4);

Poliitilis rahvusluse puhul tuuakse välja selle olevikku ja tulevikku suunatus ning kultuurilise rahvusluse puhul omakorda minevikku suunatust. Artiklite ajalist orientatsiooni aitavad määratleda järgmised tunnused:

- optimistlik vaade tulevikku, mille kohaselt on ees ootamas suured võimalused ja lootused (tunnus 7);
- mineviku nägemine tumedates toonides (tunnus 6);
- kultuurilisele rahvuslusele omane vastuidentiteedi toomine mineviku sündmustele tuginedes (tunnus 5);
- Calhouni (1993) poolt välja toodud üht etnilise rahvusluse tekkimise põhjust – pinget demokraatliku ühiskonna ja turumajanduse ülesehitamise vahel – on vaadeldud Eesti ülesehitamisel majanduslike aspektide tähtsustamise alusel (tunnus 9).

Tabel 2. Artiklite analüüsimisel kasutatud tunnused.

1.	Mainitakse oma poliitilise süsteemi saavutusi (sotsiaalsed, majanduslikud, ökoloogilised, poliitilised). Näiteks: riikluse kinnistumine, avatus, ökoloogia, majanduse areng, pole tööpuudust, elatustase jne.
2.	Mainitakse oma poliitilise süsteemi kriise. Näiteks: skandaalid, demokraatliku süsteemi ohustamine, kodanike poliitiline karskus, bürokraatia.
3.	Mainitakse oma kultuuri saavutusi.
4.	Rahvast koos hoidvate ühiste faktorite rõhutamine. Viitamine traditsioonidele, keelele, ajaloole, territooriumile, harjumustele, tunnetele, sotsiokultuurilisele seadumusele ja üleskutsetele solidaarsusele ning loodusele.
5.	Tekst toodab vastuidentiteeti viidates rahvusliku ajaloo (negatiivselt hinnatud) varasematele perioodidele.
6.	Eesti on oma ajaloos palju kannatanud.
7.	Eesti tulevik sisaldab peamiselt suuri võimalusi ja lootusi (optimism).
8.	Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud demokraatia funktsioneerimisega.
9.	Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud majandusega.
10.	Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud kultuuri, keele, teaduse ja haridusega. (Ka eestlaste püsijäämine, loodus).

Lisaks eelpool mainitud rahvusvahelises projektis kasutatud väidete kodeerimisele, otsustasin omaltpoolt lisaks kodeerida veel täiendavaid tunnuseid. Nende tunnuste valikul lähtusin sellest, et soovisin teada, milliseid tegelasi, ajaloolisi või tulevikku suunatud sündmusi/tähtpäevi/ajalooperioode valimisse võetud artiklites mainitakse. Tegelaste all on silmas peetud ajaloolisi isikuid, kaasaegseid prominentseid inimesi ja ka laiemaid inimeste grupe, kellele artiklites otseselt sõna antakse või, kes küll otseselt sõna saamata siiski kaudselt artiklis osalevad. Kõik ühes artiklis mainitud tegelased ja sündmused kirjutasin esialgu tekstis esinemise kujul lihtsalt välja, mis võimaldas hiljem sarnaseid tunnuseid edasi rühmitades neid koondada ja analüüsida.

Samuti uurisin, kas artiklis on eraldi iseloomustatud Eesti rahvast/rahvust. Olen välja toonud tekstis esitatud omadussõnad, võrdlused, metafoorid jne. Vaatlesin, kas artiklites tuuakse välja „meie“ või „nemad“ või „meie-nemad“ vastandamine. Kirjutasin vastavalt tekstis esinemisele välja selle, kas esineb vastandumine ning kas tekstis on täpsemalt määratletud, keda mõistetakse „meie“ ja keda „nemad“ all. Huvitusin ka sellest, kuidas artiklites räägitakse Eesti asukohast maailmas. Ka siin on esmalt lihtsalt välja kirjutatud erinevad võimalused Eesti asukoha iseloomustamisel (näiteks Eesti kui osa Euroopast, Eesti kui sild ida ja lääne vahel) ning hiljem on sarnaste määratluse alusel loodud koondtunnused. Kodeerimisjuhendi leiab lisast 3.

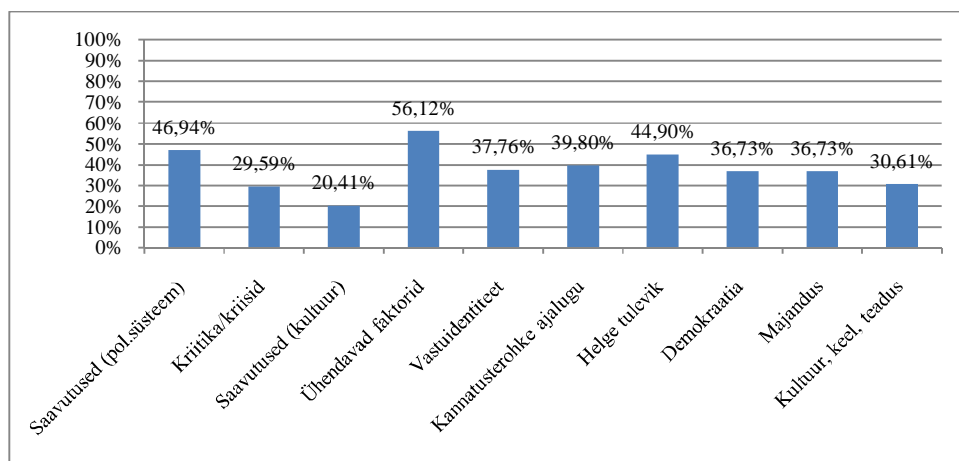
3. TULEMUSTE ESITLUS

Selles peatükis on esitatud varjatud klassi analüüsi tulemused. Esmalt on iseloomustatud kvantitatiivse analüüsi käigus leitud kõige tüüpilisemaid identiteedi „mustreid“¹³. Seejärel on kvalitatiivsel teel klasside sisu lähemalt kirjeldatud tuginedes igasse klassi kuuluvatele artiklitele tuginedes, tuues neist sisulisi näiteid, mille abil illustreerida erinevate identiteedivormide olemust. Samuti vaadeldakse töö selles osas LCA protseduuri käigus tekkinud rahvusliku identiteedi klasside muutumist aastate 1921–1929 vältel. Lõpetuseks kirjeldatakse valimisse valitud artiklite alusel seda, missugustena kujutleti meediatekstides eestlasi ja eesti rahvast, keda kaasati „meie-nemad“ vastandustesse, kuidas iseloomustati Eesti asukohta ja positsiooni maailmas ning milliseid isikuid ja tähtpäevi peeti ajakirjanduse seisukohalt Eesti jaoks olulisteks.

Varjatud klassi analüüsi tegemise ettevalmistusena töötasin kõik valimisse valitud artiklid läbi ja märkisin ära, millised väited konkreetses kirjutises esinevad ning millised mitte¹⁴. Väidete esinemist artiklite lõikes iseloomustab joonis 1. Sellelt selgub, et kõige enam (56% artiklitest) leidus tekstides rahvast koos hoidvate ühiste faktorite rõhutamist. Näiteks viitamist traditsioonidele, keelele, ajaloole, territooriumile, harjumustele ja tunnetele. Arvukalt (47%) esines artiklites oma poliitilise süsteemi saavutuste mainimist ja optimistlikku vaadet tulevikku (45%), mille kohaselt Eestit eesootavad ajad kätkevad endas suuri võimalusi ja lootusi. Tihti (45%) märgiti kirjutistes ka seda, et Eesti on oma ajaloos palju kannatanud. Samuti viidati artiklites küllaltki sagedasti (38%) rahvusliku ajaloo varasematele kannatusrikastele perioodidele. Kõige vähem toodi esile kultuurisaavutusi (20%) ja kultuuri, keele ja teaduse olulisust Eesti ülesehitamisel (31%). Väga sageli ei esitatud ka kriitilisi märkusi Eesti poliitilise süsteemi kohta (31%), kuid samas viitab väite esinemissagedus siiski sellele, et valitsuse ja riigijuhtide töösse ei suhtunud kindlasti mitte pimesa heakskiiduga.

¹³ Kasutan töös mõisteid identiteedi muster, vorm, stiil ja diskursus paralleelselt. Diskursuse mõiste puhul lähtun käsitlusest, mille kohaselt diskursus on sotsiaalselt konstruktiivne ja sellest tulenevalt saab diskursuseid vaadelda kui sotsiaalseid subjekte, suhteid ning teadmiste ja uskumuste süsteeme konstrueerivat nähtust (Fairclough 1992: 35-36). Keelt ja seega ka ajakirjanduslikku teksti saab vaadelda kui sotsiaalset praktikat, mis aktiivselt kujundab inimeste suhteid sotsiaalses maailmas. Diskursuse analüüs aga uurib keelt kui midagi, mis konstrueerib meie reaalsust ning diskursuse analüüsijad näevad keelt ja tekste kui objekte, milles sotsiaalsed tähendused luuakse ja reprodutseeritakse (Tonkiss 1998: 246).

¹⁴ Vaatluse alla võetud väidetest on pikemalt kirjutatud töö eelmisel peatükis.

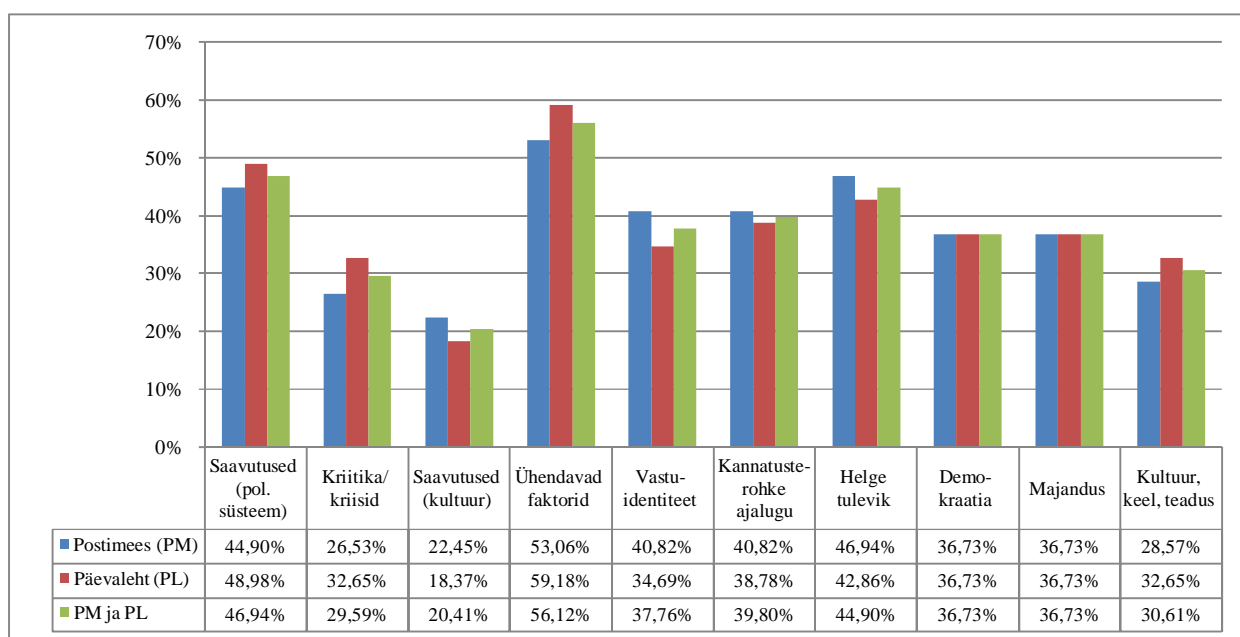
Joonis 1. Väidete esinemissagedused ajalehtedes Postimehes ja Päevalehes avaldatud artiklite lõikes (%), n=98

Enne varjatud klassi analüüsi käigus saadud tulemuste põhjalikuma kirjeldamise ja tõlgendamise juurde asumist, peatuksin ajaolul, et töös vaatluse alla võetud ajalehtedest oli Päevaleht poliitilistest parteidest sõltumatu väljaanne, Postimees aga seotud parempoolsete poliitiliste ringkondadega, eelkõige Tõnissoni ja Rahavaerakonnaga. Sellest tulenevalt kerkib küsimus, kas poliitiline taust või omakorda poliitiline sõltumatus, mängivad rolli selles, kuidas 20. sajandi alguses Eesti ajaleheveergudel identiteeti konstrueeriti.

3.1. Postimees versus Päevaleht

Selleks, et uurida, kas Postimehes ja Päevalehes oli identiteedi konstrueerimine erinev, vaatlesin identiteedi tootmisele viitavate väidete esinemist eraldi mõlema ajalehe lõikes. Postimehes ja Päevalehes leidunud väidete võrdlus on ära toodud joonisel 2. Seal esitatud info viitab sellele, et üldjoontes ei saa suuri erinevusi ajalehtede vahel välja tuua. Nii Postimehes kui Päevalehes leidis kõige enam viitamist rahvast koos hoidvatele ühistele faktoritele (53% ja 59% artiklitest). Samuti tõsteti mõlemas ajalehes sagedasti esile (45% ja 49%) Eesti poliitilise süsteemi saavutusi ning tulevikku nähti lootusrikka ja võimalusterohkena (49% ja 43%). Tihti leidis Postimehe ja Päevalehe veergudel ilmunud artiklites märkimist ka see, et Eesti on oma ajaloos palju kannatanud (41% ja 49%). Mõlemas lehes leidis kõige vähem mainimist kultuurisaavutustega seonduv (22% ja 18%) ning Eesti poliitilise süsteemi kriitika (26% ja 33%). Keskmise esinemissagedusega toodi nii

Postimehes kui Päevalehes välja seda, et Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud demokraatia funktsioneerimise (mõlema lehe puhul 37% artiklitest) ja majanduse ülesehitamisega (samuti 37% artiklitest). Jooniselt 2 selgub ka see, et mõlemas ajalehes leiduvate väidete esinemissagedused langevad esinemistendentsilt kokku artiklite ühisel kodeerimisel saadud üldpildiga.

Joonis 2. Väidete esinemissageduste võrdlus Postimehe ja Päevalehe ning kogu valimi lõikes

Kuigi üldjoontes olid mõlema ajalehe puhul identiteedi konstrueerimisele viitavate väidete esinemissagedused sarnased, saab jooniselt 2 siiski välja lugeda seda, et Postimehe ja Päevalehe vahel esinevad teatavad erinevused. Päevaleht oli tulenevalt oma sõltumatu ajalehe kuvandist riigivõimu suhtes kriitilisema hoiakuga kui Postimees, samas viitas Päevaleht Postimehest jällegi sagedamini Eesti poliitilise süsteemi saavutustele ja positiivsetele külgedele. Päevaleht ei olnud nii aktiivne kannatusrohketele ajalooperioodidele tugineva vastuidentiteedi konstrueerimisel kui Postimees, kellel oma erakondlikest huvidest lähtuvalt tuli rohkem rõhutada Eesti hetkeolukorra eeliseid võrreldes möödunud aegadega. Kuigi mõlemad ajalehed tõstsid sagedasti esile erinevaid rahvast kooshoidvaid faktoreid, tegi Päevaleht seda pisut enam kui Postimees. Eesti tuleviku osas oli Postimees Päevalehest positiivsemalt meelestatud. Väljatoodud erinevustest hoolimata leian, et need ei ole piisavalt suured ja kõnekad ning üldjoontes oli identiteedi konstrueerimise aluseks olevate tunnuste esinemise sagedus mõlemas väljaandes siiski sarnane.

Illustreerimaks seda, et Postimehe ja Päevalehe veergudel konstrueeriti 1920. aastatel identiteeti sarnaselt, esitan lisaks väidete esinemissagedustele näidetena ka väljavõtted mõlemas lehes 1921. aastal ja 1929. aastal ilmunud artiklitest. 1921. aasta puhul kajastavad lood Eesti *de jure* tunnustamist lääneriikide poolt. Mõlemas ajalehes kujutatakse Eestit väikese rahvana, kellele Lääne ilmariikide *de jure* tunnustus on avanud võimaluse astuda võrdväärse liikmena suurrahvaste perre. Eesti on pisike ja noor riik, kes on hoolimata oma teele sattunud raskustest ning kogu ülejäänud maailma kahtluste kiuste suutnud kõigile tõestada, et ta suudab iseseisva riigina püsida.

...de jure tunnistamine Lääne suurriikide poolt avab Eesti rahvale täielikult tee riikliselt iseseisvate rahvaste aulikku peresse. Igasugused takistused ja umbusaldus selle kohta, kas Eesti rahvas kõigest oma vabaduseihast ja iseseisvuse võitluse wahvuselt hoolimata suudab riiklikku iseseiswust kindlasti alal hoida, on lõpliku tunnistamisega Lääne suurrahvaste keskel täielikult kõrwaldatud. (1)

....oleme ära võitnud kõik need kahtlused, mis loomulikult uue, tärkava ja seni suures ilmas täiesti tundmatu rahwa vastu /.../ tuntakse. Eesti on saanud iseseiswaks rahwuswaheliseks üksuseks /.../ ühewäärtuslikuks teiste seniste ilmariikidega /.../. Eesti võib ühes teistega /.../ kaasa kõneleda ilmariikide peres. (6)

1929. aasta puhul on näideteks vabariigi 11. aastapäevale pühendatud kirjutised. Mõlemas tekstis rõhutatakse iseseisvuse olulisust ja võimalusi, mis vabadusega kaasnevad. Omariiklus on aluseks sellele, et inimesed saavad vabalt ja oma parema äranägemise järgi elu korraldada. Tulevik sõltub sellest, kui hästi või halvasti suudetakse silmitsi seista rahva ees olevate väljakutsetega. Iseseisva riigi kodaniku tulevik on tema enda kätes, vabadus tähendab võimalusi, aga ka vastutust.

Iseseisew Eesti rahwariiklus on meil käed wabaks teinud loowaks tööks oma põlwe parandmisel. Tema on awanud meile tee meie saatuse juhtimiseks oma paremat arusaamist mööda. /.../ Nüüd on meie oma asi ära kasutada kõiki võimalusi, mis on meile toonud iseseisew riiklus oma elu arendamiseks ja tulewiku kujundamiseks. (89)

...meie maa on nüüd tõesti meie oma /.../ meie organiseerimisvõimest oleneb, et kõigile selle maa lastele jatkuks küllaldaselt ülalpidamist. Selle võimaluse on riiklik iseseiswus meile annud. (94)

Põhjusi, miks mõlemad lehed pakkusid oma lugejatele sarnaseid identifitseerimise võimalusi, saaks paremini selgitada pärast mõne vastavasisulise uuringu läbiviimist. Kuna nende põhjuste selgitamine ei ole minu töö otsene eesmärk, siis piirdun siinkohal vaid esialgsete oletustega. Sarnaste identiteedimustrite esinemine artiklites võib olla seotud töö valimi eripäraga. Vaatluse alla võetud artiklid olid kõik kirjutatud „kuuma rahvusluse“ tingimustes. Äsja iseseisvunud riigis võisid rahva

helgemate peade hulka kuulunud sulemehed tunda endiselt möödunud aegadest pärit vastutust rahvast ühendada ja harida. Sellest tulenevalt võidi ajalehetoimetustes Eesti rahva oluliste tähtpäevade ja sündmustega seotud teemade kajastamise puhul kõrvale jätta kõikvõimalikud muud huvid, sealhulgas ka maailmavaatelised seisukohad ning tegutseti Eesti rahva kui terviku heaolu nimel. Püüti olla rahva ühendajad ja innustajad.

Samas ei pruukinud ajakirjanikud ja lehtede kaastöölised lugusid kirjutada mõnest üllamast eesmärgist lähtuvalt, vaid lihtsalt oma parima tunde ja äranägemise järgi. Sellisel viisil talitades pakkusid erineva taustaga väljaanded rahvale siiski sarnaseid identifitseerimisvõimalusi. Seda, kas erakondlikust kuuluvusest või apoliitilisest maailmavaatest tulenevalt erinesid 1920. aastate väljaannetes kajastamist leidnud teemad, mis ei olnud kirjutatud „kuuma rahvusluse“ mõjutustel, ei oska ma siinkohal öelda. Neid küsimusi võiks tulevikus kindlasti lähemalt uurida. Käesoleva töö seisukohast on oluline see, et erinevad identiteedi loomisele viitavad väited esinesid töös vaadeldava perioodi vältel ajalehe veergudel sarnaselt.

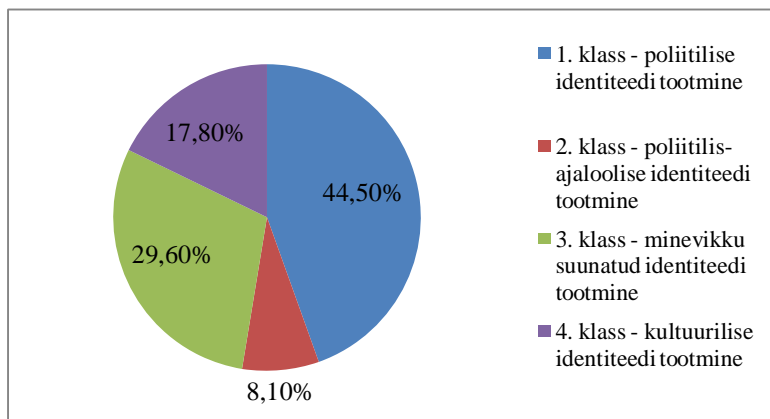
Kuna ülalesitatust selgub, et Postimehes ja Päevalehes lähtuti rahvusliku identiteedi konstrueerimisel sarnastest alustest, siis järeldasin, et ka ajalehtedes konstrueeritavad erinevad identiteedimustrid on sarnased¹⁵. Sellest tulenevalt kasutasin järgneva LCA analüüsi käigus tunnuste kodeerimise tulemusel saadud valimit ühtsena ja ei hakanud saadud tulemusi ajalehtede lõikes eristama. Küll aga uurisin, kas vaadeldava perioodi jooksul saab välja tuua muutusi identiteedi konstrueerimise osas.

3.2. Varjatud klassi analüüsi lahendid

Järgnevalt on esitatud varjatud klassi analüüsi tulemused ehk kõige tüüpilisemad väidete koosinemise viisid, mille tõlgendamisel tekivadki erinevad rahvusliku identiteedi vormid, mustrid või diskursused. LCA protsessi käigus selgus, et minu andmete puhul osutus parimaks ehk kõige

¹⁵ Hiljem, kui varjatud klassi analüüsi tulemusel oli tekkinud neli erinevat klassi, uurisin LCACONT programmi abil, kuidas need klassid Postimehes ja Päevalehes esinevad. Ka selle analüüsi tulemused näitasid, et mõlemas ajalehes jagunes erinevate klasside osatähtsus sarnaselt. Kõige sagedamini esines nii Postimehes kui Päevalehes poliitilist identiteeti tootev klass, millele järgnesid minevikku suunatud identiteeti loov klass ja kultuurilist identiteeti sisaldav klass. Klasside esinemise sagedused ajalehtede lõikes leiab lisast 10. Postimehe puhul oli küll võrreldes Päevalehaga suurem minevikku suunatud identiteeti tootva klassi osatähtsus, aga kuna sinna klassi kuulus vaid 8% vaatluse all olnud artiklitest, siis leian, et see erinevus ei ole üldtendentsi silmas pidades siiski kuigi oluline.

suurema kirjeldusvõimega lahendiks 4-klassiline lahend¹⁶. Kvantitatiivse analüüsi käigus ilmnenu diskursuste esinemissagedust vaatluse alla võetud uurimismaterjali lõikes illustreerib joonis 3. Analüüsi käigus tekkinud neljast klassist on esimene ehk poliitilist identiteeti konstrueeriv klass kõige mahukam (44,5%), teine ehk ajaloolis-poliitilist identiteeti tootev klass kõige väiksem (8,1%) ja kolmas minevikku suunatud identiteeti loov klass ning neljas kultuurilist identiteeti tootev klass jäävad neisse kuuluvata artiklite arvu poolest kahe eelmise vahele (29,6% ja 17,8%).

Joonis 3. Erinevate identiteedi vorme konstrueerivate klasside jagunemine artiklite lõikes

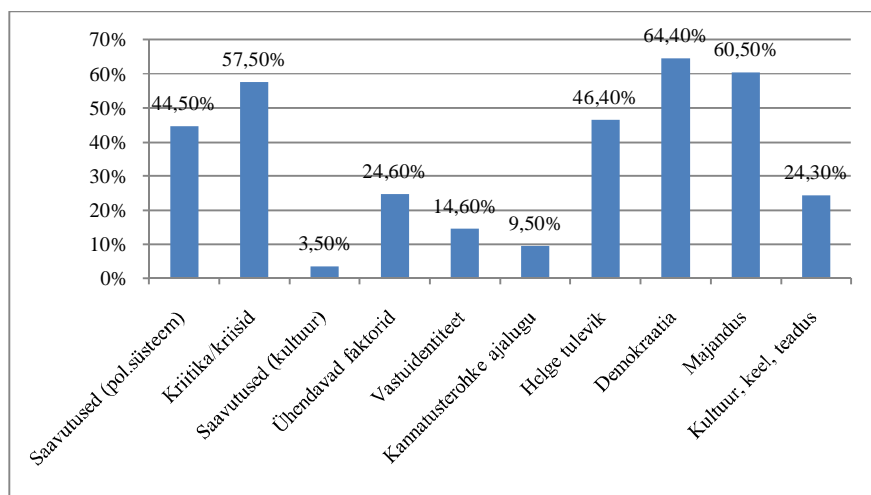
3.3. Artiklites esinevate rahvusliku identiteedi vormide analüüs

Varjatud klassi analüüsi tulemustest selgus, et 1920. aastatel leidis Eesti kahes suurimas päevalehes neli rahvusliku identiteedi konstrueerimise mustrit. Tekkinud neljast identiteedi vormist ei olnud üksi teistega võrreldes aga nii mõjukas, et seda võiks peamiseks lugeda. Samuti ilmnes see, et Eesti puhul ei saa rääkida puhtakujuliselt poliitilisele või kultuurilisele rahvuslikule identiteedile iseloomulike diskursuste esinemist artiklites. Tekkisid küll klassid, kus kultuurilisele või poliitilisele identiteedi loomisele viitavate väidete osakaal oli suurem, kuid nendes klassides esines siiski ka teisi tunnuseid. Lisaks tekkis ka klass, milles rahvusliku ühtsuse loomise aluseid ammutati minevikust ning kõige eksklusiivsemana poliitilis-ajaloolist diskursust tootev klass, kus identiteedi loomisel tugineti nii poliitilisele süsteemile kui ajaloole. Järgnevalt on esitatud LCA protseduuri käigus väljajoonistunud erinevate identiteedi diskursuste põhjalikum varjatud klassi analüüsi tulemustele tuginev kvantitatiivne ja analüüsitud artiklitest leitud tekstinäidetele tuginev kvalitatiivne kirjeldus.

¹⁶ Sellele lahendile iseloomulike tunnuste esinemine erinevate klasside lõikes on kokkuvõtlikult ära toodud lisas 9.

3.3.1. Poliitiline identiteet

Varjatud klassi analüüsi tulemusel tekkinud esimesse kõigu mahukamasse klassi kuulub 44,5% valimisse valitud artiklitest. Sinna kuuluvate tunnuste jagunemist iseloomustab joonis 4. Selles klassis esinevad kõige sagedamini väited, mis on seotud Eesti riikluse ülesehitamise ja selle toimimisega. Artiklites viidatakse eelkõige sellele, et riigi ülesehitamisel on olulisemad küsimused ühenduses demokraatia funktsioneerimisega (64% artiklitest). Pea sama paljudes artiklites (61%) rõhutatakse, et demokraatia toimimise kõrval on tähtis ka majanduse arendamine. Tulenevalt sellest, et artiklites kõneldakse sageli riikluse rajamise vastutusrikkast ülesandest, on sellesse klassi kuuluvad artiklid tihti rahulolematud hetkeolukorra ja riigitiüri juures seisvate isikute tegevusega (57%). Samas saab kriitika ja riigivõimu vigadele osundamise avalikku võimalust tõlgendada omakorda märgina, mis viitab demokraatlike põhimõtete väärtustamisele. Kriitika kõrval iseloomustab seda klassi ka Eesti poliitilise süsteemi ja riigi saavutuste väljatoomine (45%) ning uskumine paremasse tulevikku (46%). Samas ei puudu sellest klassist ka viited kultuuri olulisusele (24%) ja rahvast koos hoidvatele ühistele faktoritele (25%). Tuginedes enim esinevate väidete olemusele võib öelda, et esimeses klassis konstrueeritakse riikluse rajamisele keskenduvat poliitilist identiteeti, mille peamisteks väärtuseks on demokraatia ja majanduse toimimine ning usk sellesse, et oma riiki järjekindlalt ehitades ootab Eesti rahvast helge tulevik.

Joonis 4. Tunnuste esinemine poliitilist identiteeti konstrueerivas klassis

Esimesse klassi kuuluvad artiklid peegeldavad selgelt ühiskonnas domineerinud arusaama, mille kohaselt on esmalt kõige tähtsam rajada ja toimima panna riigi poliitiline- ning majandussüsteem.

Riigihooone ehitamine peab toimuma järjekindlalt ja see on pikaajaline ning vaevarikas protsess, kus märgatavaid muutusi näeb alles aastate pärast.

...kutsume [kõiki] ühisele tööle nüüdsel silmapilgul, kus alles õiget hoogu peab võtma iseseisva Eesti riigi hooone walmisehitamine ja korraldamine, et siin tarwilikult kaitstud ja kindlustatud oleks meie rahwuslik tulewik. (5)

...kui Eesti riigi majandusline ülesehitamise töö ja majanduse-poliitika edukalt käib õigeid radasid. (1)

...nüüdsel riigi-ehitamise ajajärgul...(15)

Teadkem, et uue iseseiswa riigi ülesehitamine hüglatöö on, mis mitte üleöö ei sünni. Siin ei tohi end eksitada lasta üksikutest nurjaminekutest ja wigadest, mis alati wõiwad ette tulla. On waja kestwat üksmeelt ja kõikide ühistööd. (62)

Riigivalitsemise seisukohalt rõhutab poliitilist identiteeti konstrueeriv diskursus demokraatlike väärtuste olulisust. Sageli viidatakse iseseisvusmanifesti ridadele „Eestimaa demokraatlik wabariik tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides“ ja riigi põhiseadusele, mis oli oma olemuselt tolleaegse maailma üks demokraatlikumaid.

Eesti on rippumata, iseseisew wabariik, tema põhiseadus on üks kõige demokraatlikumatest maailmas...(17)

Meie riigikogu põhitendentsiks on demokratism. Rahwa käes on riigiwõim meie põhiseaduse järele. Kõik teised riigi organid tegutsewad seega põhimõtteliselt tema wolitusel, tema tahtel. (32)

Samuti märgitakse artiklites, et demokraatliku riigikorra järgimine on ainuke tee, mis võimaldab Eestil areneda ning tagab rahvale laialdased isiku- ja kodanikuvabadused.

...sest ainult edumeelse rahwusliku poliitika teedel tõese demokratismuse waimus suudetaks meil sisemist rahu alal hoides riigi julgeolekut kaitstes wäliste hädaohtude wastu kõik jõud koondada. (25)

...demokraatiline kord on praegu kõigi kultuurrahwaste isewalitsemise wiis ja see kord annab meile selle arenemistee, mis meile kõige loomulisem ja otstarbekohasem. (39)

Demokraatiaga kaasnevaid vabadusi hinnatakse 1920. aastatel ilmunud artiklites nii kõrgelt, et hoolimata sagedastest valitsuste vahetustest ja erakondade omavahelistest kemplemistest, ei peeta õigeks valida suundumust autoritaarsema riigikorra kehtestamise poole.

Meil saadakse õnneks aru, et Poola ja Leedu eeskuju tähendaks meie rahwuslikku enesetapmist niisama kui iga fašistlik hirmuwalitsus. (55)

Lisaks demokraatlike väärtuste arendamisele ja süvendamisele on poliitilist identiteeti tootva klassi puhul iseloomulik majandusega seonduva esiletoomine. Riigi majanduspoliitika korraldamine ja tööle rakendamine on iseseisvuse esimestel aastatel peamisi prioriteete ja hästitoimiva riigimajanduse tähtsust ei jäeta rõhutamast kogu vaatlusaluse perioodi vältel.

Kui meie rahulikumalt, pärast sõja lõpetamist Wenemaaga, saime tööle hakata, sai meil lipukirjaks Eesti riigi majandusline kindlustamine. Wõeti hiiüdsõnaks, et ükski riik ei saa iseseiswalt püsida, kui tal seks ei ole majanduslist alust. (20)

Noore riigi jaoks ei olnud majanduse töökorda saamine lihtne ülesanne ja ette tuli ka suuremaid tagasiööke. Nimelt 1920. aastates keskpaigas jõudis majandus suuremasse kriisi ja olukorra parandamiseks hakati nõudma riigi suuremat sekkumist majandusse. Vabaturumajandus pidi küll säilima, aga riigi ülesandeks pidi saama majanduse stabiilse arengu tagamine.

Meil riiklik elu alles liiga noor ja riigitahe alles liig nõrk, et wanade tööstusmaade eeskujul wabakaubandusele uksed ja aknad awada, alles pikkamööda tohitaks meil rahuaja nõuete kohaselt piirid wälisteale kaupadele awada. (25)

Kuigi meie ei ole weel saanud majanduslisel alal, mis on riigi üks tähtsamatest alussammastest, weel kawakindlamalt sammuma astuda, siis wõib siiski üldises joones edu märgata, majanduslist kõnewemist, jõudude koondamist, esimestest lastehaigustest paranemist. (50)

Kriisist saadi aga siiski üle ja uue majanduspoliitika tulemusel saabus 1920. aastate teisel poolel Eesti majandusellu periood, mida iseloomustab pidev tõus. Ka ajaleheveergudel rõhutati, kuidas suurenes põllumajandus- ja tööstustoodang, kasvas kaupade eksport, tõusis elatustase, tekkisid soodsad võimalused investeerimiseks. Eesti oli tõestanud oma suutlikkust majanduslikult püsima jääda ja edeneda. Eesti riigi majandus sai alates 1920. aastate teisest poolest, Euroopa majandusruumi üha kindlama osana, edukalt areneda kuni ülemaailmse majanduskriisini.

Meie läheme aastale wastu, mille otsaesisele eriti selge majandushuwide pitser on wajutatud. Meil tuleb asuda rahareformi läbiwiimisele /.../ tuleb jätkata oma tööstuse terwendamist. (60)

... seni waene ja kehw rahwas on suutnud hulga rahwuslisi wäärtusi juure luua ja aluseid rajada iseseiswaks majandusliseks tegewuseks (47).

...oleme oma rahakursi kindlustanud, kaubandusbilansi aktiivseks muutnud...(52)

...saadi meie krediitpoliitika jälle rohkem tasakaalu...(55)

Poliitilist identiteeti tootvale klassile on omane ka kriitilisus riigivõimu tegevuse suhtes. Kriitilised noodid jõuavad ajaleheveergudele eelkõige seoses sellega, et noores riigis ei olnud parlamentarism jõudnud veel piisavalt areneda ja seetõttu olid valitsused ebastabiilsed ning nende püsimine lühike. Juhtus ka seda, et mitte alati ei olnud parlamendisaadikud huvitatud riigitööst, vaid neile oli olulisem hea palk ja mugav äraolemine.

Meil on veel väga, väga palju tarvis õppida, kuidas walitsust moodustada ja isegi, kuidas walitsust kukutada. /.../ Nii oleme näinud, et meie senistel enamuswalitsustel on puudunud sisemine ühtsus. (37)
„Kell on 5 läbi, 6se rongiga tahan ära sõita, enne pean veel Toompeal ära käima ja nime raamatusse kirjutama, muidu kaotan 1600 marka,“ nõnda ütles üks Riigikogu liige mõne päewa eest. (26)

Lisaks valitsussüsteemi kritiseerimisele tuuakse ajaleheveergudel ka näited hästi funktsioneerivatest demokraatlikest riikidest. Näiteks seati Eestile eeskujuks pikkade parlamentarismi traditsioonidega riike nagu Inglismaa ning USA.

Mis meie parlamenditegelastel silmanähtawalt puudu, see on poliitiline instinkt, mis Inglismaal ja Põhja-Ameerikas võimaldab walitsuse ja parlamendi suurepärasest töötamist, meil aga kogu walitsemise aparaadi nagu kana talus kinni peab. (30)

Samas kõneldakse iga riigi ainulaadsusest ja seetõttu märgitakse, et alati ei saa kedagi jäljendades saavutada oma riigi seisukohalt kõige paremat tulemust.

riigilises elus ei saa kõike järele aimata teistelt, kes warem elanud ja omad proowimisaastad läbi teinud, lihtsalt kopeerida; iga rahwas ja riik elab enam-wähem omapärastes tingimustes, mille järgi tal oma elu juhtida tuleb (58)

Lisaks valitsussüsteemi üldisemale kritiseerimisele lendab sageli teravaid kriitikanooli ka erakondade tegevuse suunas. Erakonnad, haaratuna omavahelistest tülidest, jätavad riigi ja rahva huvid tahaplaanile või siis üritavad populistlike üleskutsetega valijate seas odavat poolehoidu võita. Selline teguviis mõistetakse 1920. aastatel ilmunud artiklites aga karmilt hukka.

Meie kuuleme wigade parandamise asemel aga ainult erakondadewahelisi ägedaid süüdistusi, kahtlustamisi, mustamisi /.../ aga meil ei kuule kellegi poolt asjalikku ettepanekut, mis ja kuidaswiisi tuleks teha. (30)

Teisiti, kui kergemeelseks ja kuriteoliseks mänguks ei saa nimetada seda võimukisklemise rüüsemist rühmade ja erakondade vahel, mille tahtmata tunnistajaks maa on pidanud olema ja mille kohta iga tõsine riigikodanik otsuse on andnud: Ega see sedawiisi hästi ei lõppe. (38)

Praegu on erakondadevahelised purelemised inimesi kaelani tüüdanud, iseäranis ei sa nad aru opositsioonist, mida aetakse ainult opositsiooni enese pärast, mitte asja, vaid ilu pärast. (88)

Poliitilist identiteeti tootvasse klassi kuuluvates artiklites ollakse kriitilised selle suhtes, et rahva seas laiemalt ei ole demokraatlik mõtteviis veel piisavalt juurdunud ja kodanikud ei mõista oma õigusi ning ei saa aru sellest, et iseseisvas riigis on nende kanda teatavad kohustused.

Sisepoliitiline arenemine on meil igatahes pikalisemat käiku käinud, kusjuures demokraatiline mõtteviis veel küllalt süüveneda ei ole suutnud. (58).

Meie valitsus on ainult niisugune, nagi meie ise oleme, nagu meie erakonnad on. Sest nemad määravad valitsuse. Meie oleme ise poliitikas noored, nõrgad, wilumatud ja astume eksisamme... (36)

...see [Eesti iseseisvus] kestab ainult nii kaua, kui tema kallal ehitatakse. Praegu meie kahjuks rohkem riidleme selle kalla, kui ehitame. Meie oleme riidlejad wennad maja ehitamise juures /.../ ainult ühe asja oleme unustanud: sügis oma sadude, külmade ja tormidega tuleb ning meil oleks kõige pealt peapeawarju vaja. (36)

Etteheitvalt juhitakse tähelepanu samuti sellele, et iseseisvalt elamise tingimustes on rahva tööind vaibuma hakanud. Seetõttu rõhutatakse poliitilist identiteeti tootvas diskursuses, et riigi ülesehitamise seisukohalt on oluline inimeste soov riigi ja oma elu paremaks muutmise nimel pingutada. Poliitilist identiteeti tootvates tekstides õhutatakse kodanikke jätkuvalt hoole ja armastusega panustama kodumaa ehitamisse.

[Vaja on] sedasama ennastsalgawat, ülesehitawat, mitte mahakiskuvat tööd, nagu meie seda esimese ärkamise aja tegelaste juures nägime, kus iga kodanik oma väikeses ringkonnas sipelga Wirkusega töötas ja sellega suure harmoonilise üksuse loomisse kaasa aitas; meil on rohkem tarwis usku iseenese tulewiku sisse. (16)

Poliitilise identiteedi loomisele on iseloomulik ka riigisüsteemi saavutuste mainimine. 1920. aastate päevalehtedest leiab hulganisti näiteid sellest, kuidas tõstetakse esile riigi ja rahva ennastsalgava töö tulemusi.

...oleme oma riikluse alal tunduvalt edasi jõudnud: suur hulk korraldustööd on tehtud. (25)

Poliitiliselt – rahwuswahelises elus ja teiste riikide peres – oleme jõudnud suurte sammudega edasi. Oleme kõige suuremate ilmariikide poolt de jure tunnustatud iseseisew riik ja Rahwasteliidu täieõiguseline liige. Ka majanduslises alal olema saanud samm-sammult wõideldes ja rühkides, järk-järgult edasi. (47)

oleme ikkagi kõigist raskustest hoolimata edasi jõudnud, oleme oma noort rahwariigilist elu enam ja enam stabiliseerinud (45).

Erilise uhkusega rõhutakse sellele, et väheste iseseisvusaastate jooksul on suuri samme astutud ja mõnes valdkonnas on saavutatud isegi nii suurt edu, mida võib lausa teistele eeskujuks seada.

Meie oleme jõudnud oma poliitilist ja majanduslikku seisukorda niivõrd kindlustada, et meid mõnele teiselegi riigile mõnes asjas eeskujuks on seatud. (52)

Saavutuste esiletoomise kõrval viidatakse enamasti ka sellele, et hoolimata edusammudest, on suur töö veel ees.

Oleme läinud 8 aasta jooksul suutnud „Eesti põlwe uueks luua“, siis jätkub ja peab meil jätkuma ka jõudu oma põlwe tulevikus ise parandada. (60)

Meie riigi ülesehitamisetöös lubas lahkuw aasta takistuseta panna palk palgile ja kiwi kiwile. Olgugi, et astume pooleli ehitatava hoonega uude aastasse, aga ometi on küllalt juba seina, mis rajatud õige kõrgele ja peaasi: ehitus muutub päew-päewalt nägusamaks – arhitektuurilisemaks. (89)

Eesseev töö on iseseisvuse püsimise pant. Ainult siis, kui rahvas on jätkuvalt nõus kodumaa nimel pingutama, on kindlustatud Eesti helge tulevik.

On palju teha, palju korda saata, palju ülesandeid ja seega palju elu; elades kaswame ja saame targemaks, sirgume ja omandame elutarkust, saame küpsemaks ja saame juurde kaalu. (50)

...toowad Eesti rahwa riiklisesse teadwusesse ja hingeolusse uut hoogu ja kindlust edasi töötada riikluse ...iseseiswuse ja rippumatuse tähe all, täis usku ja lootust Eesti rahwuswahelisse heledasse tulewikku. (1)

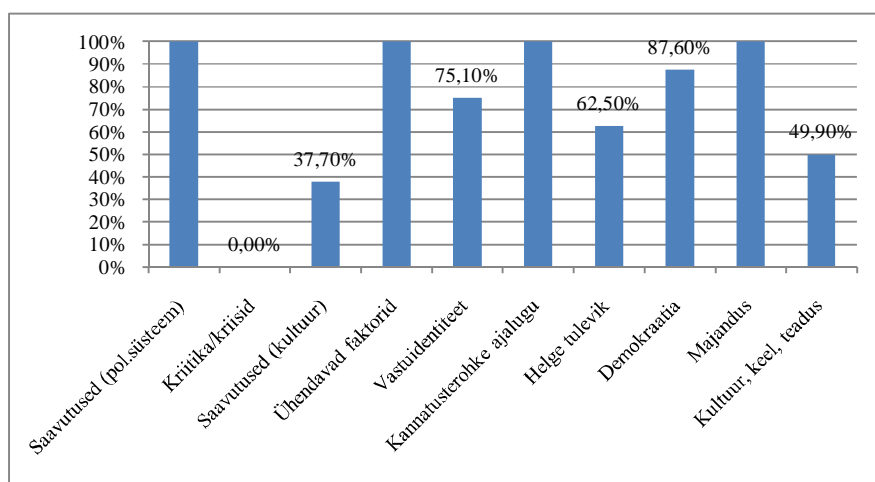
...kui igaiüks oma tööd, missugune, wõi mis alal see ka ei oleks, hoolega teeb, ja mitte aega logeledes mööda minna ei lase, siis wõime igaiüks julgesti oma tulewikule ja ka oma kodumaa tulewikule wastu waadata (34)

Eelneva analüüsi valguses leian, et poliitilise rahvusliku identiteedi diskursuse peamine eesmärk on rahva ja riigi poliitilise kasvamise vajaduse rõhutamine ning õhutamine. Demokraatliku riigi teadlikud kodanikud, kes hindavad vabadust ja väärtustavad iseseisvust, on alus, millele tuginedes on kindlustatud Eesti tulevik. Artiklites konstrueeritud poliitilise identiteedi olemuse annavad minu arvates kokkuvõtlikult hästi edasi 1927. aastal Postimehes ilmunud Jaan Tõnissoni mõtted: „Meie ühiselulised paleused peavad kantud olema iseseiswa rahwusriikluse mõttest demokratismuse ja sotsiaalse õiguse waimus majandusliku rippumatuse kindlustusel ja waba isetegewuse elustusel. /.../

Tõsise poliitilise kultuuri loomise teel tuleb meie rahwa poliitilist kasvatust süvendada, et meie rahvuslikud püüdlused ja riikliku iseseiswuse mõte teadlikku kandmist leiaks rahwapõlvelt, kes oleks juhitud rahwustundest oma rahwa tuleviku eest.“

3.3.2. Poliitilis-ajalooline identiteet

Analüüsi käigus tekkinud teine klass on võrreldes teistega kõige väiksem ja sinna kuulub vaid 8% valimisse valitud artiklitest. Seega on teises klassis konstrueeritud identiteet kõige marginaalsem. Samuti on see teatav kombinatsioon esimesele ning kolmandale klassile omasest diskursusest. Siia kuuluvate väidete esinemist iseloomustab joonis 5. Kõigis klassis esinevates artiklites mainitakse riigi poliitilisi saavutusi ja toimiva majandussüsteemi olulisust riigi ülesehitamisel. Need väited on omased poliitilisele identiteedile. Samuti mainitakse kõigis artiklites, et Eesti on oma ajaloos palju kannatanud ja rõhutatakse rahvast koos hoidvaid faktoreid. Need väited on omakorda iseloomulikud ühisele minevikule ja kannatusterohkele ajaloole tuginevale identiteedile. Seetõttu võibki minu arvates selles klassis toodetavad identiteeti nimetada poliitilis-ajalooliseks.

Joonis 5. Tunnuste esinemine poliitilis-ajaloolist identiteeti konstrueerivas klassis

Selles klassis loodav identiteet rõhutab riigiehitamise vastutusrikka töö tähtsust. Riigi seisukohalt on vaja toimivat valitsusaparaati ja ka jätkusuutlikku majanduspoliitikat.

...riigi alusmüür on laotud, hoone ehitamine alles ees (16)

Majanduslik heaolu ja poliitiline stabiilsus (70)

...oleme loonud iseseiswa rahwamajanduse (76)

Maa on tema endise peremehe – Eesti põllumehe – kätte tagasi läinud ja Eesti kui põllumajanduslise riigi tulewik on sellega kindlustatud. (13)

Rahvale tuletatakse artiklite kaudu pidevalt meelde, et kodumaa ehitamine peab toimuma järjekindlalt suure hoole ja armastusega. Riigiehitamine on vastutusrikas ja raske töö, mis ei lõppe ning ei tohi iial katkeda.

Riik oma mõtte poolest on igawene elaw olewus. Wajab alati ümberkujundamist ja uuendamist. Tema ehitamise töö ei lõppe iial, ei tohi lõppeda. /.../ riigi ehitamiseks on waja palju teha, aga teised wanemad kultuurrahwad on oma riikide ülesehitamiseks aastasadasi tarwitanud. (13)

Poliitilis-ajaloolise diskursuses peetakse oluliseks riigisüsteemi demokraatlikust ja seda, et rahvas oskaks hinnata iseseisvuse väärtust ning tublide kodanikena kanda ühtlasi ka vabadusega kaasnevat vastutusekoormat.

24. weebruari manifest on meie rahwusliku iseteadwuse ja meie sisemise jõutunde kõige tõsisemaks wälismärgiks... (31)

Kogu meie rahwast, igasuguste wahede peale waatamata, täidab kindel tahtmine oma iseseiswas riigi elada. (16)

Waba rahwa liige, kodanik on teadlik sellest, et tema on osa riigist, et riik ei ole midagi wäljapool teda olewat, wõõrast, mille wastu temal küll nõudmisi, kuid mitte kohustusi. Waba kodanik saab aru, et kui riigi ja rahwa elus puudusi ja pahesid, mis wajawad kõrwaldamist, siis see mitte ainult riigiwalitsejate asi ei ole, waid ühtlasi ka tema ülesanne. (73)

...inimesed kaswawad iseseiswa riigi kodanikena oma õiguste ja kohustustega... (76)

Minevikusündmuste seisukohalt on kõige aupaklikumale kohale tõstetud kõik, mis seostub Vabadussõjaga. Samuti rõhutatakse Tartu rahu sõlmimise olulisust.

Eesti rahwawägi oma juhatajaga, kes surmapõlgliku kohusetäitmisega ja kangelasmeeste wahwusega riikliku iseseiswuse kätte wõitlesid. /.../ Tartu rahu kui Eesti isamaaliku waimustuse ja sõjaliku wahwuse wõidukas wili. (2)

Mis oleks meil, kui meil ei oleks olnud wapraid mehepoegi, kes elu andsid, et meie elada wõiksimme /.../ läksid mehed tulde, et müürina seista kõige kallima wäärtuse – wabaduse ja iseseiswuse eest. (41)

Diskursuses tuuakse esile üldisemalt rahva kannatusterohket minevikku ja sellest lähtuvalt toimub eestlaste ja kõikide rahvast orjastanud võõrvõimude vaheline vastandumine.

Meie esiivanemate higi ja veri, mis selle maa eest walatud. /.../ Saksa okupatsiooni surweaeg /.../ wastupanek Wenemaa enamluse häwitawatele hiigljõududele... (31)

Wene enamlased, okupandid ja Balti hertsogiriigi loojad... (13)

...pärast Saksa võimu lahkumist ja Wene enamlaste wastu wägede korraldamist...(16)

Eesti wäikerahwas suure Wenemaa kotkaküüntest end purustada ei laskunud... (41)

Ainult waew, veri, higi ja ohwrid... (73)

...enamlaste weretööd /.../ „punase“ hirmuwalitsuse hädaohud /.../ saksa okupatsiooni raudse surwe tinaraskus /.../ baltisaksluse enesewäljenduse õudus... (76)

Samuti tõstetakse artiklites esile kodumaa-armastuse ja rahvusliku tunde süvendamise vajadust, mis takistaks inimeste võõrsile minekut ja annaks hoogu juurde Eesti iseseisvuse uhke hoone ehitamisele.

Tehkem eesti kodu soojaks, õhu- ja walgusrohkeks, et kaoksid põhjused ühiskondlisteks hädaldamisteks, et lõppeksid wõõrsile-rändamise püüded. (31)

Mitte wäline worm, mitte wäline ilu ja hiilgus ei kanna ja ei tee püsiwaks iseseiswat Eestit, waid sisemine jõud, rahvuslikust tundest tõusnud Eesti hariduse, majanduse ja kultuuri sambad – need kannawad Eestit ja kaitsewad teda tormides. (41)

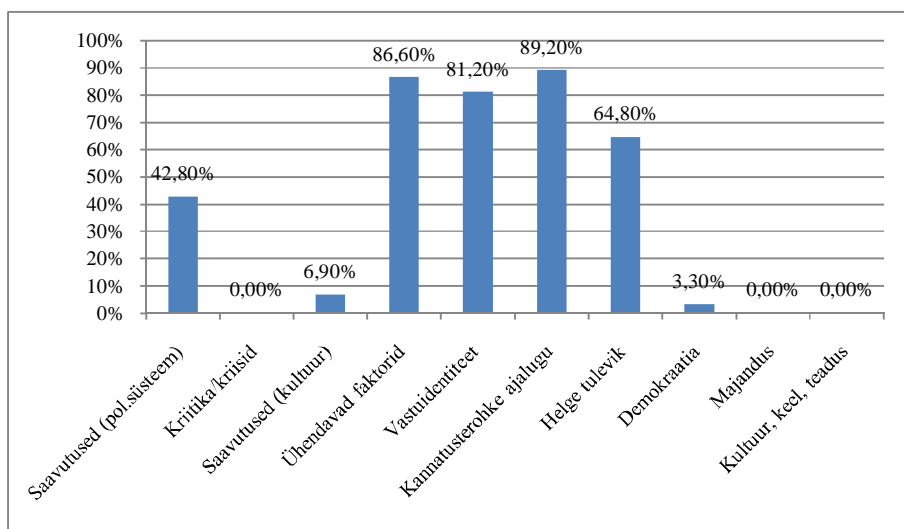
Olulisel kohal on samuti rahvast ühendavate tegurite esile toomine.

...oma keel, rahvuslik iseteadwus, oma rahwa tunne, ei ole olnud kunagi meie rahwa hulgast kadunud... (66)

Poliitilis-ajaloolise diskursuse poolt toodetud rahvusliku identiteedi olemuse võtavad hästi kokku Postimehes 1928. aastal avaldatud P. Põllu sõnad: „Waba maa ja rahwas ei müü midagi läätseleeme eest. Ta ei hinda wäärtusi silmapilgu kasu ja rahulduse seisukohast. Temal on minewik, mis teda kohustab teda hoidma isade higiga loodud majanduslisi warasid, nende werega wõidetud maad ja wabadust, nende waimuga elushoitud keelt, muinaswara, luulet, laulu. Temal on tulewik, mis temas elawaks teeb wastutuse järeltulewate põlwede kujundamise ja soodsamate edenemiswõimaluste ees. Tema olewikku aga ei rahulda mitte ükski leib, millela ta küll läbi ei saa, waid samuti üle üksikute aegade ja rahwaste ulatuwad aated, waimilised wäärtused, mille teenistusse ta end annud wabal enesemääratlemisel.“

3.3.3. Minevikku suunatud identiteet

Minevikku suunatud identiteeti tootev klass on poliitilist identiteeti tootva klassi järel populaarsuselt järgmine. Sinna kuulub 29,6% artiklitest. Selles klassis esinevate väidete osatähtsust illustreerib joonis 6. Klassile kõige iseloomulikumad väited tõstavad esile Eesti kannatusterohet minevikku (89% artiklitest), millele tuginedes luuakse võimalusi vastandumiseks ja vastuidentiteedi kujundamiseks (81%). Samuti on kolmandale klassile omane rahvast koos hoidvate faktorite rõhutamine ja inimeste üleskutsumine suuremale ühtlusele (87%). Samas ei ole see klass vaid nende tunnuste päralt ja ühise ajaloo, territooriumi ja traditsioonide väärtustamise kõrval vaadatakse ka lootusrikkal pilgul tulevikku (65%) ning tuuakse esile riigi poliitilisi saavutusi (43%), kuid nende väidete esinemine ei ole siiski nii sagedane. Täielikult puudub selle klassi puhul majandusega seonduvate tegurite mainimine ja valitseva riigikorra kriitika.

Joonis 6. Tunnuste esinemine minevikku suunatud identiteeti konstrueerivas klassis

Minevikku suunatud identiteedi diskursuse keskseks tunnuseks on Eesti raske ja kannatusterohke mineviku rõhutamine. Ühine minevik ja ühiselt kogetud raskused on rahva ühendajaks.

Rahvale annab iseloomu ja ühtlase näo mitte nii palju weresugulus, ühine tõug, isegi mitte nii palju ühine keel, kui ühine ajalooline saatus. (87)

Kindlasti on 1920. aastate mineviku diskursusele omasele pidevale aastasadade pikkusele orjapõlve raskustele viitamisel oma roll selles, miks kannatusterohkete orja-aastate sümbol on siiani nii sügavalt rahva mällu sööbinud.

Ilmasõja leekides ja rewolutsiooni tuulepööristes oli wõõras wõim, mis aastasadadid raskesti meie rahwa peale rõhunud, oma hirmsa kaalu kaotanud. (21)

...mis on meie rahwa üles kandnud aastasadade pikkuse alanduse ja õigusetuse seisukohast rahwusliku iseseiswuse ja rippumatuse kõrgustele. (43)

...ajaloo juhtiw waim meile on olnud karm ja kare /.../ lasknud tööd teha ja waewa näha suuremalt jaolt muude rahwaste jaoks ja tuluks. (48)

...see, millest meie esiisad aastasadu orjaikkas waeweldes unistanud... (57)

...kus jäädawalt lõppeb aastasadade pikkune „Eesti alanduse“ põlw... (72)

Viitamine pidevale võitluse elus püsimise nimel ja valmisolek vaenlasele vastu astuda on selle diskursuse puhul samuti üks kõige sagedasemaid võtted identiteedi konstrueerimisel.

Eesti riik on noor, kuid raskustes kogenud /.../ meil tuleb Eesti wabaduse eest weel wõidelda... (33)

Wõitluses läheb inimene tugewamaks, töös kangemaks. Ka Eesti on tugewam ja kangem. (39)

...nagu meie noor wabariik sündis wõitluse tormis, kuhu kadusid ja langesid paljud kodumaapojad... (69)

Elu on täis muresid ja wõitlust olemasolu eest. (59)

Artiklitest kirjeldatakse värvikalt ka rahva ennastsalgavaid ohverdusi, mida riigi iseseisvuse altarile on toodud. Siinkohal tuuakse eriti suurejooneliselt esile rahva kangelaslikku ja surmapõlglikku võitlust Vabadussõjas. Vabadussõda on minevikku suunatud identiteedi puhul väga oluline alussammas. Sõjakangelaste vägitegusid ei väsita ülistamast ja neid seatakse rahvale pidevalt eeskujuks.

Eesti nimi raiuti werega Euroopa rahwaste nimetahwlile... (6)

...need kangelaste hauad jutustawad meie järeltulijate põlwedele Eesti poegade wahwusest ja mehemeelest, isamaa armastusest ja ustawusest ning istutagu nende südamesse sedasama meelt: „Wiimase weretilgani tagame wõidelda“ kui isamaa hädas. (7)

...rahwuse imetegusid teinud kangelased, kellest tulewate põlwede laulikud wõiwad lugusid luua /.../ haawadest lasknud oma sooja werd woolata kodumaa pinna musta mulla sekka. (8)

Vabadussõjaga seoses rõhutatakse ka võidukat sõda Landeswheriga ja Tartu rahu sõlmimist, mis sillutas Eestile lõplikult tee riiklikult iseseisvate rahvaste hulka. Pärast rahu jõustumist algas riigi

tunnustamine rahvusvahelisel tasandil, mis omakorda avas Eestile ukseid Rahvasteliitu astumiseks. Lisaks rahvusvahelisele tähtsusele oli Tartu rahu märk sellest, kuidas väike Eesti suutis vägeva ilmariigi alistuma sundida ja temalt välja nõuda vägagi soodsate tingimustega rahulepingu.

Eesti wägede wõidurikas rünnak Landeswehri nime taha pugenud põlise waenlase wastu... (97)

Tartu rahu kroonis Eesti sõduri heitlusraskusi wäärilise saawutusega... (57)

Tartu rahu – Wenemaa pidi Eesti iseseiswaks wabariigiks tunnistama, temale Petserimaa ühes Narwa taguse ribaga ära andma ja 15 miljonit kuldrubla maksma. (71)

Lisaks Vabadussõjale on Eesti minevikust leitud veel teinegi kangelaslik periood, mida esile tõsta, selleks on muistne vabadusvõitlus.

Astub kokku Eesti malew, kus iga juht, iga sõdur oma waimus näeb surewat Lembitut, tunneb eneses raugematut tahet truu olla kodumaale, kuni tuksub weel süda. (59)

Minevikku suunatud identiteedi konstrueerimise puhul püütakse esile tõsta Eesti rahva muistset päritolu ja pikka iga.

Eesti rahwas mitte sugugi pole mingi seni täitsa tundmatu, äkki ilmunud tegur inimkonna kultuuri alal, waid ta tegewuse juured ulatuwad juba aastatuhandetesse – ligikaudu samasse ajasse, kui maailma kultuur üldise alguse wõttis... (48)

Samuti iseloomustab mineviku diskursust vastuidentiteedi loomine, mille peamiseks sisuks on vastandumine kunagistele orjastajatele – sakslastele ja venelastele. 1920. aastate vältel konstrueeritud mineviku diskursusele on omane see, et rahvale sisendatakse pidevat vajadust olla valvel ja säilitada ärgast võitlustahet, sest kuskil varitseb kindlasti vaenlane, kes on sobiva silmapilgu saabudes valmis Eesti vabadust ohustama.

...küll tuli raskusi kanda, mis tulid Saksa rahwa tungi tõttu idasse. Tõusis hädahoht imperialistliku Wene enamluse pealetungimisest... (21)

...et meie ei ole mitte enam ära antud wõõra wõimud tujudele ja tahtmiste... (42)

...on rahwaid, kelle wõimu ahnitsemise püüded on juhitud teiste rahwaste maa ja waranduse wallutamisest. Nad on walmis tallama jalgade alla nõrgemate wabaduse ja elulise õiguse. Ja seni kuni see nii on, peawad wäikesed rahwad, kes selle all kõige rohkem kannatama, walwel olema. Eriti peab walwel olema Eesti rahwas, sest ta asu suurte rahwaste teedel. (74)

...alati walwel olla oma kallimate warade – rahwusliku wabaduse ja iseseiswuse eest ka tulewail päewil. (35)
...aeg, mil meid walitsesid raudrüütlid isandatena... (97)

Lisaks mineviku raskustele viitamisele kinnistatakse siia klassi kuuluvate artiklite kaudu ka kujutluspilti sellest, et keerulised olud on suutnud Eesti rahvast kujundada viisil, mis on andnud talle võime ühise pingutuse tulemusel saavutada muinasjutulisi suurvõite. Eesti rahva ühtsus on unikaalne jõud, mille abil suudetakse vajadusel väljuda võitjana esmapilgul ka kõige lootusetumana näivast olukorrast.

Waewalt on maailmas teist sarnast juhtumit, kui väikene miljoniline rahwas, kes seni oma suuremate naabrite tallata on olnud, aastasajast aastasajasse, kes waewalt oma rahwustunde ja keele on suutnud alal hoida, et see rahwas kahe aasta jooksul teda ümbritsewa sõjamõllu wahel ennast iseseiswaks kuulutab, lugemata waenlase parwed palja käega maalt välja ajab, kuulirahe all sõjawäge mitte millestki luues, julgelt ja energiliselt pärast seda oma riiki looma hakkab, seda jällegi mitte millestki, isegi ilma ühegi kogemusest ja wilumusest sel alal, ja kahe aasta pärast Euroopa suurriikide poolt tunnustust leiab. (6)
Eesti on päästnud see, et temal oli raskel ajal õigeid mehi õigetele paikadele panna. (8)

Minevikku suunatud identiteedi puhul on oluline rahvast koos hoidvate ühiste faktorite rõhutamine. Rahvast ühendavaid tegureid leitakse nii ajaloost, riigi ja kultuuriga seotud sümbolite hulgast, rahvatraditsioonide seast ja isegi loodusest.

Kalew tuli koju rahwa põlwe uueks looma. /.../ hümn „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“, „kas puhugu wastu surmatuul wõi lennaku wastu surmakuul, ma jätan mure ja hoole ja tõttan kodumaa poole“ /.../ Eesti embleemiks on wõetud tamm, see puu kaswab laiaoksaliseks ja tugewa tüwega. Tamm wõib murduda tormide ees, aga ta ei paendu ja murdunud puude asemele kaswab uus mühaw mets. (39)
...meie oma keel ja meie esiwanemate maa... (53)
...waade sini-must-walgele kui Eesti rahwuslikkudele wärwidele... (72)
...nagu Kalewipoeg kuningaks saades... (75)
...laulupeod said Eesti rahwuslikkudeks pidudeks /.../ tugewaks teewad rahwa seejuures ning wastupidawaks traditsioonid. (87)
Nii Eesti lipu all kündes ja külwates, armastades ning wõideldes läheme edasi meile määratud rada, tehes tõeks põlwes põlwe Willem Reimanni usu ja lootuse, et „Läänemere koidukalda peal jääb kestma Eesti rahwa kodu.“ (72)

Diskursust iseloomustab ka uskumine sellesse, et minevikuohvrite hinnaga peaks olema tagatud lootusrikas tulevik. Tuleviku kindlustamisel tuleb süvendada kodanike rahvuslikku vaimustust ja

kasvatada nende isamaa-armastust ning riigiustavust. Rahvuslikke väärtusi on vaja eriti hoolega kultiveerida noorsoo seas, sest noorus on tuleviku pant.

Meie oleme teiste iseseiswate rahwastega ühewääriliseks tunnistatud, nende hulka täieõiguslikuks liikmeks wastu wõetud ja wõime julgel tulewikule wastu waadata. (11)

Walmis-meel ja waimustus, seesmine poolehoid ja isamaaarmastus on need algjõud, mis kannawad ja tugewaks teewad rahwariikluse õhurohket ja walgusrikast hoonet. (35)

Eesti! Sa seisad lootusrikka tulewiku läwel, kus sa wabalt ja iseseiswalt oma saatust wõid määrata ja juhtida! Asu ehitama oma kodu, kus kord ja õigus walitseks, et olla wääriliseks liikmeks kultuurrahwaste peres! Kõik kodumaa pojad ja tütreid, ühinegem kui üks mees kodumaa ehitamise pühas töös! Meie esiwanemate higi ja weri, mis selle maa eest walatud, nõuab seda; meie järgnewad põlwaed kohustawad meid selleks. (71)

Sarnaselt poliitilisele identiteedile on ka minevikku suunatud identiteedi puhul oluliseks Eesti saavutuste esiletõstmine. Artiklites rõhutatakse seda, et värskest iseseisvunud riik on väheste aastatega teinud tubli tööd ja jõudsalt edenenud. Saavutatud on rahvusvaheline tunnustatus ja riigisiselt pandud alus valitsus- ja majandussüsteemile. Rahvas on riigiehitamise töös olnud tubli ja usin, kuid saavutustest hoolimata kutsutakse inimesi üles pingutustega jätkama, sest kodumaa ehitamine on pikaajaline ettevõtmine.

...tegid Eesti ühe korraga terwes ilmas tuttawaks ja andsid temale eluõiguse Euroopa rahwaste peres. /.../ tunnistasid tervele Euroopale, et Eesti küps on iseseiswaks riigiliseks eluks... (42)

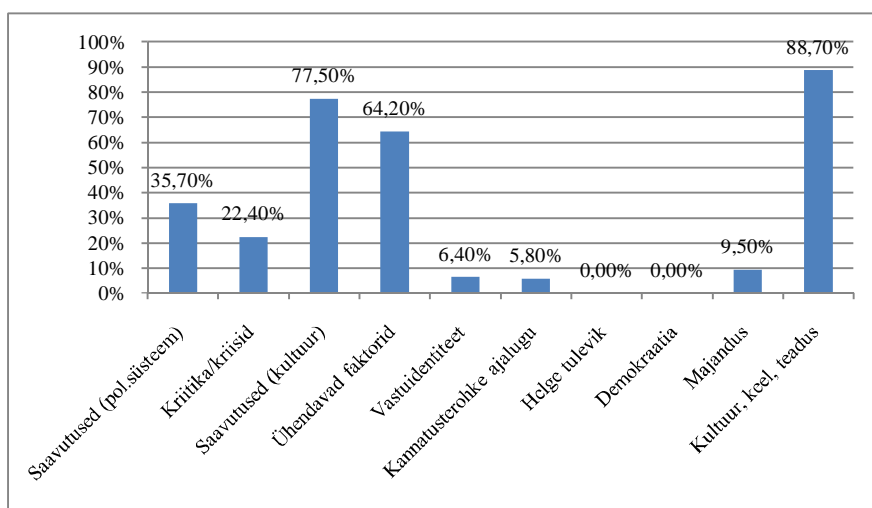
...määratu edu, mida Eesti oma lühikesel wabaduse ajajärgul on saawutanud... (53)

Nii on palju me kodu teinud, et sarnaneda teiste põliste riikidega. On wõetud õpetust ja juhatust ja jõutud nii etteseatud sihile hulga lähemale. Oleme saawutanud kodu, kus walitseme ise, kus oleme õigustatud kodanikud, nagu kõik inimesed. Au meie wäikesele rahwale, au kodule. (86)

Minu arvates iseloomustab kokkuvõtlikult minevikku suunatud identiteedi konstrueerimisega seotud olulisemaid elemente hästi J. Kõpi poolt 1928. aastal Postimehes esitatud Eesti sini-must-valge trikoloori värvide tähenduse selgitus „Üldiselt leitakse, et sinises kui taevavärvis väljenduvat usk Eesti rahva tulevikku ning omavaheline usaldus ja truudus; must kujutab Eesti mullapinda ning kuube, mis Eesti rinda juba vanast varjanud, samuti tuletab ta meelde rasket ja kurba minevikku, ka lastakse seda esineda armastuse sümbolina; valge näitab kodupinna ilmet ligi poole aasta kestel, kehastab Eesti lootust parema tuleviku peale ning ilmutab vanemate eluviiside puhtust eeskujuna praegustele ja tulevastele põlvedele.“

3.3.4. Kultuuriline identiteet

17,8% artikkelitest kuulub neljandasse klassi, millele on omased tekstid, kus rõhutatakse kultuuri, keele, teaduse ja hariduse olulisust riikluse ülesehitamisel (89% artikkelitest). Tihti märgitakse ära ka Eesti kultuuri saavutusi (78%). Oluline on samuti rahvast koos hoidvate ühiste faktorite esile toomine (64%). Ka selles klassis ei piirduta vaid kultuurilist identiteeti konstrueerimist iseloomustavate väidetega. Siin on esindatud ka poliitilisele identiteedi loomisele viitavad väited, mis on seotud riigi poliitilise süsteemi kiitmisega (36%) ja laitmise (23%). Minevikku vaatamist leidub selles klassi puhul vähe ning tulevikust ei räägita üldse. Kultuurilise identiteedi konstrueerimisele iseloomulikus klassis esinevatest tunnustest annab ülevaate joonis 7.

Joonis 7. Tunnuste esinemine kultuurilist identiteeti konstrueerivas klassis

Kultuurilist identiteeti tootva klassi puhul viidatakse kõige sagedamini sellele, et Eesti ülesehitamisel on oluliseks eelduseks oskus ja tahe väärtustada eesti kultuuri, keelt, haridust ning teadust. Eesti omariikluse ja iseseisvuse püsimise seisukohalt on riigi- ja majandussüsteemi toimimise kõrval tähtis ka vaimse kultuuri areng. Lisaks sellele, et Eesti iseseisvuse tagamiseks tuleb tegeleda kultuurivaldkonna arendamisega, rõhutatakse, et kõrgetasemeline kunst ja kultuur on omakorda tõestuseks sellest, et Eesti on samaväärne teiste Euroopa kultuurirahvastega.

Ometi oleneb Eesti omariikluse ning iseseisvuse püsiwus tähtsamal määral sellest, kuiwõrd meie waimlise kultuuri loomingul teiste kultuuri rahwastega sammu pidada suudame. (14)

Püssid ja mõõgad on aidanud iseseiswust kätte wõita, on tarwilised selle kaitsmisel, kui haritud rahwaste peres wäärilise seisukoha saawutamiseks on teistsuguseid relwasid vaja. /.../ Ilma Tartu ülikoolita oleks meie rahwa kultuuriline arenemine waewalt nii ruttu läinud, kui see läinud on...(77)

...eestlased, kes enne käisid käsist ja jalust oma tegutsemises köidetud, wõiwad nüüd wabade kodanikena elada, igal pool oma keeles asju ajada. (82)

Eesti rahwuselises kunstis on see päris Eesti, see Eesti omapärasus. Meie iseseiswus wajab oma kunsti, oma kuju, tal on vaja oma ilmet. /.../ Kui rohkem hoolitseme hariduse ja kunsti eest, siis ei tule meil häbeneda teiste kultuurrahwaste sees. (26)

Kirjanduse ja kujutava kunsti tähtsustamise ja toetamise kõrval tundub siiski, et haridusvaldkonna arendamist peeti Eestis kunstide arendamisest tähtsamaks. Sellist suundumust võib seletada sellega, et kooli, kui ühe riigivõimu kontrolli all oleva institutsiooni kaudu, on lisaks tarkuse jagamisele hea süvendada ka isamaalist kasvatust ja kodumaa-armastust ning selgitada iseseisvuse aadet.

Ilma Tartu ülikoolita oleks meie rahwa kultuuriline arenemine waewalt nii ruttu läinud, kui see läinud on...(77)

Samuti tundub, et rahvusliku identiteedi konstrueerimise seisukohalt väärtustati rohkem tarbe- ja rahvakunsti kui kõrgkunsti.

...kodukäsitöö; tikandid, pitsid – kaunistagu Eesti kodu... (91)

Kunst ei ole Eestis kunagi olnud rahwale wadjaduseks, waid asjaks, mida peab propageerima. (83)

Kultuurilise identiteedi loomise puhul tuuakse artiklites esile ka rahvale aastasade jooksul omaseks saanud ühistele faktoritele. Sagedamini viidatakse ärkamisajaga seotud sümbolitele, näiteks laulupidude traditsioonile ja seltsiliikumisele ning selle tähtsusele Eesti kultuurilise eneseteadvuse kujundamisel. Esile tõstetakse tolleaegsete rahvameeste suuri saavutusi rahva vaimuelu arendamisel ja Eesti rahvustundele alusepanemisel. Artiklites tõstetakse esile seda, kui oluline oli iseseisvuse saavutamise seisukohalt see, et rasketes oludes, kus võõrvõimu tugev haare püüdis lämmatada igasugused rahvuslikkuse sädemed, suutis väike ringkond tuliseid patrioote oma äratustööga luua sobiva keskkonna rahvusliku iseolemise mõtte idanema panekuks.

Eesti rahwalaulud, rahwaluule, rahwamuusika, rahwariided, ehted, tarberiistad /.../ esiwanemate warandus kuulutagu, missuguses suunas meie aja lastel on vaja tüürida. (22)

„Wanemuine“ on meie rahwuskultuuri alussammas. (44)

Laulupidu – wõõra wõimu ajal tähtsaim eneseawalduse wõimalus ja rahvusliku äratuse allikas.. (24)

Eesti Rahwa Muuseumi mõtte kujunemine ja muuseumi kaswamine on olnud üheks Eesti rahvusliku elu awalduswõimaluseks rasketel aegadel. (27)

Eesti tärkaw rahwustunne, mis seni nagu pungas paisul seisnud, puhkes armsalt õilmitsema ja hakkas warsti wilja kandma; terwest rahwast käis tunne läbi, et ta tähelepandawa kultuurilise töö oli korda saatnud ning sellega endale ja muudele tõestanud, et tal küllalt jõudu ja oskust on edaspidi oma arenemiskäigus omale jalale toetuda, mitte enam senisel moel talutajat ei tarwitse. (29)

Kultuuriga seonduva taustal mainitakse küllalt sageli ka riigi poliitilisi saavutusi. Diskursuses ei puudu ka kriitilisemad hoiakud, mis on peamiselt tingitud just sellest, et kunsti ja kultuuri arendamist ei ole poliitilise- ja majandussüsteemi ülesehitamise kõrval piisavalt väärtustatud.

Eesti Wabariik kirjanduse ja kunsti edendamises, eriti loowate kirjanikkude ja kunstnike toetamises mitte miskit nimetamiswäärilist pole korda saatnud. (18)

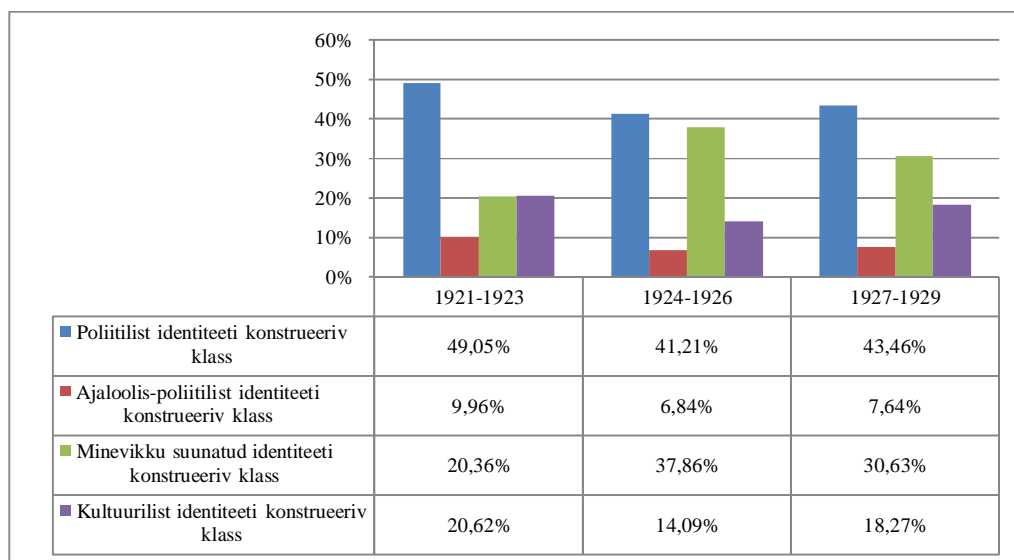
...meie arenemisejärk on lühike ja kuni wõrdlemisi hilja ajani pikaldase tempoga. (49)

Waimilise kultuuri tarwiduse mõte oli siis nii tugew, et wõisime ehitada aineliselt ei mitte millestki uhked teatrihooned – sarnaseid, mis meie praeguse iseseiswuse juures on mõeldamatud unistused. Meie wõisime siis saada puhtteaduslikke wäljaandeid /.../ rahwahuule jne üle, aga iseseiswuspäewad ei ole isegi (waatamata kaitseministeeriumi glooria-sära himude peale) wabadussõja ajalooa hakkama saanud, olgugi et sellest juttu wägagi palju armastati ajada. /.../ Kui meie juhtiwad mehed Toompeal keerlesid wõimu glooria pärast, jäi waimline looming täiesti oma enese hoolde. (83)

Kokkuvõtlikult rõhutab minu arvates kultuurilise identiteedi olulist Eesti tulewiku seisukohalt ilmekalt 1928. aastal Päewalehe veergudel sõna saanud Rasmus Kangro-Bool: „...oluline on, et rahwad, eriti wäikerahwad, pööraks oma erilise tähelepanu waimlise loomingu peale, sest arwult wäikesi ei päästa mitte suurtükid, aga eluõiguse päriwad nad rusikalt ja massilt tugewamailt oma waimilise loominguga.“

3.4. Rahvusliku identiteedi vormide vahekordade muutumine 1920. aastate jooksul

Kuna käesoleva töö valim ei ole väga suur, siis selleks, et saada parem ülevaade klasside vahetuste muutustest aastate lõikes, otsustasin üksikud aastad ühendada pikemateks perioodideks. Töös on vaatluse all üheksa aastat ja sellest tulenevalt jagasin need lihtsalt võrdselt kolme perioodi vahel. Muudest kaalutustest ma siinkohal ei lähtunud. Jooniselt 8 on näha, et esimese klassi osakaal, kus luukase riikluse rajamisele keskenduvat poliitilist identiteeti, on iga perioodi puhul kõige olulisemaks. Omariikluse esimestel aastatel oli see ülekaalukalt kõige tähtsam, alates 1924. aastast poliitilise identiteedi osakaal pisut langes, kuid hakkas taas 1927. aastast tõusma.

Joonis 8. Rahvuslikku identiteeti konstrueerivate klasside osakaal perioodide lõikes

Eesti riiklusele pandi alus aastatel 1918–1920, mil Eesti võimuinstitutsioonidel tuli lahendada rida peamiselt praktilist laadi ülesandeid – korraldada riigi valitsemist, pidada võitlust enamlastega, tuua majandus välja kollapsist. Lisaks sellele oli vaja vastu võtta hulk seadusi, mis moodustaksid õigusliku aluse Eesti Vabariigi tulevasele arengule. Lõplikult jõudis Eesti riigi konstitueerimine lõpule 1920. ja 1921. aasta vahetusel. Põhiseadus jõustus 21. detsembril 1920 ja 4. jaanuaril 1921 kogunes Riigikogu oma esimesele istungile (EA VI 2005: 47). 1921. aastaks olid riikluse rajamise seisukohast esimesed kõige olulisemad sammu küll astunud, aga pikk tee oli veel minna. Seetõttu ongi poliitilise identiteedi konstrueerimine kogu vaatlusaluse perioodi kõige aktiivsem.

Noores, äsja iseseisvunud riigis tuli alustada ehitamist kõigis eluvaldkondades ja esmajoones oli vaja tööle saada valitsusaparaat ning riigi majandus ja rahandus. Kuna poliitilise identiteedi tootmine oli kogu perioodi jooksul kõige sagedasem, siis on ilmne, et ajaleheveergudel rõhutati pidevalt riigivalitsemise ja majandusliku elu korraldamise vajaduse olulisust. Demokraatial ja turumajandusel tugineva ühiskonna ülesehitamise kõrval oli poliitilist identiteeti konstrueeriv diskursus võrreldes teiste tekkinud diskursustega riigivõimu ja valitseva korra suhtes ka kõige kriitilisem. Peamiselt oli kriitika põhjuseks noore riigi vähene demokraatiakogemuses, mis tingis valitsuste sagedase vahetumise. Samas tuleb tõdeda, et selline kriitika oli paljuski sissekirjutatud 1920. aastal jõustunud riigi põhiseadusesse. Põhiseaduse alusel viis Eestis seadusandliku võimu ellu Riigikogu. Valimised sinna toimusid iga kolme aasta tagant. Kuna Eestis kehtis mitmepartei süsteem, ei saavutanud ükski partei valimistel ülekaalu ning valitsus moodustati mitmepartei koalitsioonina. Täidesaatvat võimu teostas vabariigi valitsus, kes vastutas Riigikogu ees ning kui valitsus ei täitnud parlamendi lootusi, tuli sel parlamendiamuse toetuse kaotuse korral tagasi astuda. Täidesaatev võim oli sõltuv seadusandlikust jäädes seetõttu liialt nõrgaks ning tuues kaasa tihe valitsuste vahetumise (EA VI 2005: 69–73). Riigivõimu kritiseerimine poliitilise identiteedi ühe osana püsis kogu vaatlusaluse perioodi ja hakkas aja jooksul isegi tõusma, sest riigi toimimine ei muutunud aastatega tõhusamaks. Lisaks vähesele demokraatiakogemusele mängis siin rolli ka asjaolu, et Eestil ei olnud 1920. aastatel ka otsest riigipead. Valitsust juhtis peaminister ehk riigivanem, aga temagi sõltus, sarnaselt valitsusele, otseselt Riigikogust. Riigikogu domineeriv roll, valitsuse sagedane vahetumine ja riigipea funktsiooni puudumine olid peamised argumendid, mida Suure Kriisi aastatel hakati esile tõstma 1920. aasta põhiseaduse muutmiseks.

Just kõrgendatud kriitikameele tõttu võib eeldada, et poliitilist rahvuslikku identiteeti tootva diskursuse osatähtsus Eesti ajakirjanduses langes pärast Konstantin Pätsi ja Johan Laidoneri 12. märtsil 1934. aastal läbiviidud sõjaväelist riigipööret ning sellele järgnenud autoritaarse režiimi kehtestamist. Teise võimaliku arengustsenaariumina saab välja pakkuda poliitilise rahvusliku identiteedi diskursuse sisulise muutumise. Kodumaa ülesehitamise ja riigisüsteemi positiivsete saavutuste esiletõstmisega seonduvad aspektid on autoritarismi aastatel tõenäoliselt jätkuvalt olulised, kuid demokraatia väärtustamise kõrval asutakse ajalehtede veergudel selgitama ja õigustama kõvema käe poliitika eeliseid. Igasugusele võimuvastasele kriitikale on aga nii või teisti kehtestatud tsensuuri ja ühiskondliku opositsiooni vaigistamise tingimustes kriips peale tõmmatud.

Minevikku suunatud identiteedi tootmise osakaal oli iseseisvuse alguaastatel võrdne kultuurilise identiteedi loomisega, kuid hakkas seejärel aasta-aastalt tähtsamaks muutuma. Selle identiteedivormi esinemissageduse tõus võib olla seotud pettumisega igapäeva poliitikas ja majandusliku olukorra keerukamaks muutumisega, mis tipnes aastatel 1923–1924 majanduskriisiga. Tegemist oli lokaalse kriisiga, mille põhjused olid seotud Eesti riigi liialt liberaalse majanduspoliitika ja riigi vähese sekkumisega majanduse juhtimisse ning panganduspoliitikasse. Majanduskriisi mõjul hakati nõudma riigi suuremat sekkumist majandusse. Vabaturumajandus pidi küll säilima, aga riigi ülesandeks pidi saama majanduse stabiilse arengu tagamine. (EA VI 2005: 77–80).

Inimeste mure toimetuleku pärast ja igapäeva elu raskusi püüti ajakirjanduse veergudel leevendada, meenutades rahvale veelgi kannatuserohkemaid aegu. Üks oluline tegur minevikku suunatud identiteedi konstrueerimise hoogustumisel oli ka 1. detsembril 1924 toimunud kommunistide riigipöörde katse. See Eesti omariiklust lõpetada ähvardanud avantüür tuletas ähvardavalt meelde, kui habras võib olla vabadus ja rõhutas samas, kui oluline on iseseisvus. Sellise olukorra ilmnedes on igati loogiline, et vabaduse ja iseseisvuse püsimise nimel hakkab ka riik tegema rohkem omapoolseid pingutusi. Seetõttu hakati putšikatse järel aktiivsemalt tegelema riigikaitse valdkonnaga ning isamaalise kasvatuses süvendamisega. Rahvusvahelisel tasandil sai uut hoogu võimaluste otsimine riigi julgeoleku tagamiseks ja üha enam leiti, et tuleb tegutseda sõjalis-poliitilise Balti liidu loomise nimel.

Minevikku suunatud identiteedi osakaalu tõusu saab seletada ka üha suurema Vabadussõja heroiseerimisega. Sõjakangelaste vägitegusid ei väsitud ajaleheveergudel ülistamast ja sõjameeste vaprust ning ennastsalgavat ohvrimeelsust seati rahvale pidevalt eeskujuks. Vabadussõja „kultuse“ tõusuga koos hakkasid ühiskonnas aina suuremat populaarsust koguma ka sõjaveteranide ühendused. Mulle näib, et just minevikku suunatud identiteedist ammutas peamise jõu ka 1920. aastatest alates üha mõjukamaks muutuma hakanud vabadussõjalaste ehk vapside liikumine, mis 1930. aastateks kujunes juba tõsiseltvõetavaks poliitiliseks liikumiseks. Vapside poliitilistest nõudmistest ja ühiskondlikust programmist võis leida lausa marurahvuslikke elemente ja tundub, et ühiskonnas leidis selline suundumus küllaldast kõlapinda. Just vapside populaarsus oli üheks põhjuseks, miks Päts ja Laidoner riigipöördekatse läbiviisid ning Eestis autoritaarse riigikorra kehtestasid. Samas tuleb tõdeda, et ka pärast demokraatliku ajajärgu lõppemist ja vabadussõjalaste

liikumise kõrvaldamist Eestis hoogsalt maad võtnud riigipatriotismi ja –rahvusluse ülesehitamine tugines samuti minevikku suunatud identiteedile omastele elementidele. Minevikku suunatud identiteedi diskursusele sarnaselt on riigipatriotismi puhul oluline süvendada kodanike rahvuslikku vaimustust ja kasvatada nende isamaa-armastust ning riigiustavust. Rahvuslikke väärtusi on vaja eriti hoolega kultiveerida noorsoo seas, sest noorus on tuleviku pant. Seega võib eeldada, et minevikku suunatud rahvusliku identiteedi diskursus püsib olulisel kohal nii enne kui pärast autoritaarse riigikorra kehtestamist.

Poliitilise ja minevikku suunatud identiteedi elemente ühendav ajaloolis-poliitilise rahvusliku identiteedi diskursus oli vaatlusaluste aastate jooksul kõige harvemini konstrueeritud, kuid samas kogu perioodi vältel siiski esindatud. Kuna selle identiteedimustri konstrueerimine ajalehtedes oli nii vähene, siis on keeruline hinnata, milliseks võis selle diskursuse osatähtsus kujuneda. Ühe võimaliku variandina näen selle identiteedivormi konstrueerimise olulisemaks muutumist ajaleheveergudel, sest ühendades poliitilise ja minevikku suunatud diskursusele kõige omasemaid tunnuseid, on poliitilis-ajaloolise identiteedi puhul märkimisväärne see, et kriitilisi väiteid selles identiteediklassis ei esine. Seega autoritaarse korra tingimustes, kus ajakirjandus ei saa vabalt esitada riigivõimu kritiseerivaid avaldusi ja võim omakorda on huvitatud oma positiivsete saavutuste esiletõstmisest ning riigitruuduse ja rahvusliku üksmeele süvendamisest, võiks ajaloolis-poliitiline diskursus olla just see, mille kaudu neid eesmärke saavutada püütakse.

Kultuurilise identiteedi konstrueerimine 1920. aastatel ei olnud väga aktiivne, kuid samas toimus see kogu vaatlusaluse perioodi vältel regulaarselt ja ilma suuremate muutusteta. Väikest langust võib tähendada ainult 1920ndate aastate keskpaigas. Seda muutust saab tõenäoliselt seostada sellega, et riiklikus ja ühiskondlikus elus oli peatähelepanu all majanduse kriisist väljatoomine ja kaua andis tooni ka kommunistide riigipöörde katse tulemusel hoogustunud ühtsele ajaloole tugineva kodumaa-armastust ja riigiustavust õhutav diskursus.

Üldiselt on aga võrreldes poliitilise ja ka minevikku suunatud identiteedi tootmisega ilmne kultuurilise identiteedi konstrueerimise vähesus. Põhjused peituvad siin taas Eesti ühiskonna arenguetapile omastest tingimustest. Vastselt iseseisvunud Eestis ei olnud kunst ja kultuur need valdkonnad, mille arendamist oleks riigiehitamise seisukohalt prioriteetseks seatud. Kunsti ja kultuuri küll väärtustati, kuid majanduslikult rasketes oludes ja piiratud ressursside tingimustes tuli

langetada teatavad valikud ning kultuurivaldkonna edendamist ei seatud esmatähtsaks. Seda olukorda iseloomustab näiteks Kultuurkapitali loomisega seonduv. Nimelt tekkis kunsti ja kultuuriüritusi toetava fondi loomise idee juba omariikluse algul, kuid majanduslikud olud lubasid selle teoks teha alles 1925. aastal, mil Riigikogu võttis vastu Eesti Kultuurkapitali seaduse (EA VI 2005: 120).

Hoolimata sellest, et Eesti kultuurielu ei suudetud riiklikult väga suuremahuliselt toetada ja kultuuri arenguga seonduv ei jõudnud 1920. aastatel nii sagedasti ka ajaleheveergudele, arenes kunst ja kirjandus tegelikult Eesti vabariigis jõudsalt. Kui tolleaegsed kõrgkunstisaavutused ei pälvinud koheselt kaasaegsete seas suurt tähelepanu, siis eestlaste kultuurilises mälus asub esimese Eesti vabariigi aegsete kultuuri- ja kunstitegelaste looming kõrgelt hinnatud aukohal. Tihti kehtib tõsiasi, et just tagasivaataja pilguga osatakse loomeinimeste saavutustele palju õiglasemaid hinnanguid anda. Samuti on kunstivaldkonna puhul kehtiv see, et igapäevases ajakirjanduses süvitsiminevaid kunstianalüüse või arvustusi üldjuhul eriti ei ilmu. Neid ei leidnud ma 1920. aastate päevalehtedest ja ka tänapäeval ei ole olukord selles osas palju muutunud.

3.5. Eesti rahvale iseloomulikud jooned

Artiklites äramärkimist leidnud eestlaste iseloomuomaduste ja käitumis- ning tegutsemisviiside alusel võib öelda, et 1920. aastate ajakirjanduses on Eesti rahvast kujutatud kui visa ja töökat väikerahvast, kes karmist elusaatusest hoolimata on suutnud saavutada iseseisvuse. Iseseisvus ja vabadus on aga väärtused, mida eestlased oma kannatusterohke mineviku tõttu hindavad väga kõrgelt. Seetõttu ei unustata artiklites igal sobival võimalusel märkimast, et vabaduse saavutamise eest tuleb igavesti tänulik olla Eesti meeste kangelasmeelele ja julgusele ning surmapõlgavale võitlusvaimule. Iseseisvus võideldi kätte vereväljal suurte ohvrite hinnaga. Samas jäi artikleid analüüsides mulle silma, et mitmel korral tõsteti tekstides esile ka saatuse poolt tekitatud soodsat olukorda, mis võimaldas Eestil kahe suurvõimu vahel oskuslikult tegutsedes iseseisvus välja kuulutada. Kuid sealjuures jääb kõlama siiski seisukoht, et soosiv saatuse sõrm võis küll avada võimalusteakna, kuid omariiklus ja kõik, mis Eesti on saavutanud, on kätte võidetud rahva higi ja vere hinnaga. Kingitusi ja armuande ei ole Eesti rahvale keegi mitte iial osutanud, kõik on tulnud

kätte võita ja üles ehitada lootes vaid enda jõule ning osavusele. Eestlane on alati ise olnud oma õnne sepp.

Ajaleheveergudel mainitakse sageli ka seda, et Eesti rahvas on palju kannatanud ja pidanud lakkamatult võitlema, kuid sellegipoolest ollakse vajadusel alati valmis kodumaa eest seisma kuni viimse veretilgani. Loetud kirjutistes tuuakse esile, et rasketest minevikukannatustest hoolimata on Eesti rahvale omane olnud mingi isemoodi jonn ja visadus, mis ei ole kunagi laskunud kustuda lootusel, et paremad ajad on ees ootamas. Artiklites kinnitatakse, et eestlane oskab vaadata lootusrikkal pilgul tulevikku ja usub paremasse homsesse. Helgema tuleviku kindlustamiseks tuleb aga jätkata visa ja katkematu tööga. Pidevalt rõhutatakse, et eestlane ei ole kunagi peljanud tööd ja raskusi. Järeleandmatu tööga on saavutatud palju ja ka tuleviku tagatiseks on rahva armastus töö ning oma maa vastu. Töökus ja tublidus on rahva õnn ja õnnistus. Lisaks töökusele kõneldakse tihti ka väikese Eesti rahva ainulaadsest oskusest ühise eesmärgi nimel suures üksmeeles tegutseda. Võitluses vabaduse ja iseseisvuse eest astusid eestlased lahingutulle kui üks mees ja ka tuleviku kindlustamiseks on ainus võimalus tugineda oma ühisele jõule ja kodumaa-armastusele. Arvestades seda, kui sageli leiab artiklitest üleskutsed vajadusele suurendada üksmeelt, on ilmne, et rahva ühisjõudu suudetakse koondada vaid kõige kriitilisema tähtsusega silmapilkudeks. Kui ähvardav hädahoht on seljatatud, üksmeele tung vaibub ja eestlane pöördub tagasi talle märksa omasema individualistliku meelelaadi juurde.

Lisaks teatavale kalduvusele eralikkusse tuuakse artiklites esile ka rahva tõsist ja kinnist meelelaadi. Eestlasele ei ole omane tunnete näitamine ja emotsionaalsus. Pigem peidetakse kõik tundeirvendused karmi pealispinna taha, mis aga ei tähenda, et inimesed oleksid tuimad ja tundetud. Eestlane näitab oma tundeid tegude, mitte ülevoolavate sõnade ja emotsioonide kaudu. Eesti rahvas on oma loomult lihtne, mitte toretsev. Öeldakse, et eestlane on rohkem töö ja kohustuste rahvas, kui karnevalilõbustusi eelistav. Tekstides toodi välja ka rahva omakasupüüdlisust ja egoismi. Samuti leidsin artiklitest viiteid sellele, et Eesti inimesed on rahulolematud ja näevad kõikjal vaid vigu ning puudusi. Sageli ollakse kriitilised lihtsalt kritiseerimise enda pärast ja probleemide või kitsakohtade kõrvaldamiseks lahenduste väljapakkumist ei peeta oluliseks. Artiklites toodi esile ka seda, et kurje sõnu lausutakse liialt kergekäeliselt, tänu ja head soovid ei tule aga kuigi kergelt üle huulte. Laitmises ja vigade nina alla hõõrumises on eestlased omandanud meistriclassi, kiituse ja tänu avaldamise osas tuntakse justkui mingit piinlikust, mis paneb suu lukku

ja takistab lahkeid sõnu ütlema. Kui eestlane on vait ja ei nurise, siis võib eeldada, et tegelikult on ta üsna rahulolev.

Artiklitest jääb kumama ka eestlase pidev mure sellepärast, kuidas teised riigid ja rahvad teda näevad ning temasse suhtuvad. Alatasa leiab ajaleheveergudelt küsimusi selle kohta, kas Eesti rahvas on ikka piisavalt vääriline liige maailma rahvaste peres. Sama järjekindlalt püütakse aga ka tõestada, et hoolimata oma väiksusest ja noorusest, ollakse teiste rahvaste silmis siiski tõsiseltvõetavad ja võrdväärsed partnerid. Üheltpoolt on rahvale omane vähesest omariikluse kogemusest tingitud ebakindlus ja alaväärsus, mille tulemusel tuntakse survet kõigile pidevalt tõestada oma elujõulisust. Teisalt ilmneb jällegi teatav uhkus ja eneseimetluse, mida iseloomustavad sagedased tõdemused selle kohta, et pisikese ja aastasadu rõhutatud rahvana on eestlased iseseisva riigi väljakuulutamise näol hakkama saanud imepärase suursaavutusega. Artiklites kõneldakse ka mingist ainult eestlastele iseloomuslikust omapärast, millestki salapärasest ja müstilisest, mida keegi otseselt sõnadesse panna ei oska, aga mis ometi Eesti rahva hinges elutseb ning aitab tal kõigi raskuste kiuste visalt püsida.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 1920. aastate ajaleheveergudel domineerisid Eesti rahva iseloomustamisel positiivsed omadused ja Eesti rahvast on loodud kuvand kui asjalikust, tööd ja vabadust armastavast rahvast, kes ühisel jõul suudab suuri raskusi ületada ja sammub kindlalt helge tuleviku poole. Järgnevas tabelis on esitatud mõned näited selle kohta, kuidas 1920. aastatel ilmunud artiklites eestlasi iseloomustati. Rohkem näiteid leiab lisast 4.

Tabel 3. Eesti rahvale ja eestlastele iseloomulikud jooned

Tubli ja töökas	Väike ja visa
wisalt ja järeleandmata on tehtud tööd (12) ta rahwa tööarmastus, korraldamise võime ja julgus (16) oleme saanud tööd teha, tööd waikselt ja palehigi sees (20) eestlane 1924. aastal oli tööinimene intensiivsema tempoga (40) üliõõmustaw saatus oli Eestile ärateenutud enda kauase agara ja usina, wisa ja wäsimatu tööga (48) meie, eestlase, hinges on elutemas tung töö järele; see on olnud see, mis meie rahvast alal on hoidnud (61) wisa tööga ühisel jõul (70)	Eesti rahvuslik tahe olla waba ja rippumatu (4) warustatud kindla ühise tahtmisega iseseiswaks saada ja toetudes oma enese jõu peale (6) Eesti wäikerahwas on täiswääriline ja elujõuline (41) on walmis wisaduses ja kindluses edasi tungima isegi raskuste ja kannatuste teedel (43) „Eesti jonn“ (78) mida raskemalt väljas poolt suruti, seda wisamalt töötasid eestlased (13)

Kinnine ja kare	Julge ja osav
meie oleme kaine, asjalik ja tagasihoidliku loomuga rahwas (6) Meil on wiisiks waadata oma tegelaste puudusi suurekstegewa klaasi läbi, nende teeneid ja tublidusi aga vähendawa klaasiga; teewad nad mõne rumaluse, siis seame selle suure kella külge ja paugutame, et üle maa kuulub, nende tublidest tegudest läheme aga waikides mööda. (8) Ühenduses meie üldse raske loomuga kipub kurwameelsus ja pessimism kogu meie seltskonnas maad wõtma (53) tõsise üldmuljega, tõsidust toonitaw, edewuseta, aga siiski ilumaitseiline (67) Oleme ju tõsised ja kinnised – ikka ennast ja teisi arwustades (78)	Eesti rahwawäe kangelasmeeste wägitööd wabaduswõitluses (2) Eesti rahwa geenius (7) julgest ja tahtmist elu pandiks panna (26) Eesti sõduri surmapõlgaw waprus ja Eesti noore kaitsewäe külmawereline intelligentne juhatus (42) Eesti kodanik sama wapralt ja kohustruult wälja astuma (46) Eesti rahwa kangelaslik mehe meel (57) meie rahwa parematel poegadel jõudu, usku ning waimustus kaitsta oma kodumaad (66)
Lootus ja usk	Armastus ja ühtsus
täis usku ja lootust Eesti rahwuswahelisse heledasse tulewikku (1) eesti rahwas uskus, et wõim ja wägiwald õiguse eest kord taganeb (13) meil on usku Eesti riiklikku tulewikku (15) rahwal oli lootus ja usk oma asja õigusesse (70) rahwale uut hoogu, elujõudu ja kinnitab uss paremasse tulewikku (98)	rahwa ühemeelne üliinimlik jõupingutus (2) Eesti poegade wahwusest ja mehemeelest, isamaa armastusest ja ustawusest (7) walmis-meel ja waimustus, seesmine poolehoid ja isamaaarmastus ././ hulkade riigiustawus ja wabadusarmastus (35) elujõulisele rahwale ja riigile on kohane raskeil silmapilkudel kriisi lahendamiseks koonduda ühistunde waimus (62) meie armastus oma rahwusliku iseseiswuse paleuste wastu (89)
Veri ja waew	Võitlus ja vabadus
Wiimase weretilgani tagame wõidelda (7) Eesti iseseiswuse alusmüür on Eesti poegade weriga kitud (9) meie rahwa töö ja higi (16) ta oma wäsimata püüdmine, ta oma higi ja waew (34) langenud poegade veri (59) Ainult waew, veri, higi ja ohwrid (73) meie kangelaste veri ja pingutused (74) eneseohwerdus werewäljal (80)	eesti rahwas tõi enesele werises wõitluses wabaduse ja riigilise iseseiswuse (2) Eesti rahwa wabaduse armastus (2) Eesti poegade wahwusest ja mehemeelest, isamaa armastusest ja ustawusest (7) kaswamine wabaduse aate kiirte paistel ja soojendusel (12) iseseisew ja waba on meie rahwas (21) meil tuleb Eesti wabaduse eest weel wõidelda (33) rahwa wabadustung elas jõuliselt edasi, seda ei olnud jõudnud surmata mitmesaja-aastased surwed ja pigistused (87)

3.6. „Meie“ ja „nemad“

Oma töös uurisin ka seda, kas ja kuidas esitati 1920. aastate päevalehtedes „meie“ ja „nemad“ vastandamist. „Meie“ ja „nemad“ vastandamist vaatlusalustes artiklites küll esines, aga tuleb märkida, et tooniandvaks tendentsiks see analüüsitava tekstide puhul siiski ei olnud. Negatiivse „teise“ konstrueerimine ei ole ainsaks keskseks tunnuseks ühegi artiklite analüüsi tulemusel tekkinud rahvusliku identiteedi diskursus puhul. Kõige sagedamini esineb seda minevikku suunatud

identiteedivormi puhul. See on igati mõistetav, sest just möödunud aegade raskused ja kannatused on allikaks, millest lähtuvalt luua vastandumiseks sobilikku vaenlasekuju.

Minevikusündmustele tuginedes on 1920. aastate ajakirjanduses kõige enam levinud Eesti rahva ja võõrvõimude vahelise vastuolu kujutamine. Põhiliselt kujutletakse „nende-gruppi“ kuuluvatena eestlaste põliseid vaenlasi ja ammuseid orjastajaid venelasi ning sakslasi. Venelastest kõneldes viidatakse Vene tsaarivalitsuse võimuperioodile, mille kestel tuli eestlastel muuhulgas taluda pitsitavat venestussurvet, rõhuvat nekrutikohustust ja ametnike üleolevat suhtumist. Raskustest, mida tuli kanda Vene keisririigi alamatena, ei kõnelda ajaleheveergudel aga pooltki nii hirmsalt ja kurjakuulutaval toonil, kui uuest punasest Venemaast. Esimesed kokkupuuted, mis Vene enamlusega iseseisvuse saavutamise eelsel perioodil ja Vabadussõjas tekkisid, olid ilmselt niivõrd ebameeldivad, et nende alusel hakati enamlikku Venemaad nägema kui verist, jõhkrat ja hävitavat jõudu. Selle kujutluspildi süvenemisele aitas kindlasti kaasa ka 1924. aasta kommunistide putšikatse, mis tuletas ähvardavalt meelde, et arvukas vaenlane idapiiri taga on valmis kasutama iga võimalust Eesti surumiseks oma raudsesse haardesse.

Saksamaa puhul viidatakse artiklites enamasti omariikluse väljakuulutamisele järgnenud Saksa okupatsioonile ja Balti hertsogiriigi loomise plaanidele ning Vabadussõja aegsele võitlusele saksa väeüksustega. Okupatsioon ega lahingud võitlusväljal ei olnud kerged, kui nende käigus tekkinud kokkupuudetest sakslastega ei jää loetud artiklite põhjal sugugi nii negatiivne pilt kui see on loodud eestlasi aastasadu oma orjaikkas hoidnud baltisakslastest. Kunagi Eesti alad tule ja mõõgaga vallutanud ristirüütlitest said ajapikku piitsaga ähvardavad ning koormise maksmist nõudvad mõisnikud, kes maa põlisrahva igasugustest õigustest ilma jätsid. Tundub, et baltisakslaste ülemvõim suutis eestlastesse selle rahvakillu vastu niivõrd suure põlguse ja vihkamise tekitada, et isegi omariikluse saavutamise järel kujutati Balti parunit ajalehe veergudel jätkuvalt ühe kõige suurema vaenlasena.

...küll tuli raskusi kanda, mis tulid Saksa rahwa tungi tõttu idasse. Tõusis hädaoht imperialistliku Wene enamluse pealetungimisest...(21)

Tallinna wärawate taga juba olid wägewa Saksa riigi sõjawäed, maal laenetasid sajatuhandelise distsipliinilageda ja rõõwihimulise tagawena Wene sõjawäe hulgad. Tallinnas oli wõõras enamline soldatite ja tööliste nõukogu wõimu oma kätte kiskunud. /.../ Meid siinamaani walitsew aadli kiht oma keskajaliste

eesõigustega ei tahtnud Eesti oma ülemvõimust kodumaal teadagi. Tema hõiskas vastu suguwennalistele pealetungijatele Saksa raudkiivimeestele ja unistas tulewikust, mis seisis liitumises Saksa suurriigiga. (62)

Lisaks konkreetsele vaenlasekujule konstrueeriti artiklites ka nimetut vastast. Ähvardavat jõudu, kelle ainsaks eesmärgiks on Eesti iseseisvuse hävitamine. Sellisele umbmäärasele ohule viitamist võib seostada sellega, et hoolimata iseseisvuse kindlustamiseks siseriiklikul ja välispoliitilisel tasandil astunud sammudest, tunti end ikka ohustatuna. Seetõttu peeti vajalikuks pidevalt üleval hoida rahva võitlusvaimu ja valvsust.

Artiklites esinenud negatiivse „teise“ kujutamisele oli iseloomulik ka Eesti ja võõrvallutajate ebavõrdse positsiooni rõhutamine. Allolevatest näidetest selgub, et nii Venemaad kui Saksamaad kirjeldati artiklites vägeva, suure, võimsa ja tugeva vaenlasena. Eestit aga seevastu väikese ja pisikesena.

Lugemata vaenlase parved, idast pealetungivad venelaste rohkearvulised väed, suur ja hästi varustatud vene sõjavägi, vägeva Saksa riigi sõjaväed, Vene sõjaväe hulgad, Saksa raudkiivrimed, Vene ilmariik, saksa okupatsiooni raudse surve tinaraskus.

Võõrvõimude kõrval esinevad artiklites negatiivse „teisena“ ka valitsus ja poliitilised erakonnad. Selline vastandumine tuleneb 1920. aastate ajakirjandusele omasest kriitilisusest. Riigi ja rahva omavahelise vastandamise peamiseks põhjuseks oli noore riigi demokraatiakogemuse puudusest tingitud sagedane valitsuste vahetumine ja erakondade omavaheline kisklemine riigipiruka jagamisel. Ajakirjanduse vahendusel heideti riigijuhtidele kõige sagedamini ette seda, et nad tegutsevad oma erahuvide, mitte rahva üldise heaolu nimel. Samuti oli võimuparteide vaheline võitlus sageli võitlus võitluse pärast, mille eesmärgiks polnud vaidlusküsimuste lahendamine, vaid teineteisele lihtsalt kaigaste kodaratesse loopimine.

Riik on kõige kõrgem rahvuslik korraldus, mis ei ole mitte ühegi üksiku rühma ega rahwaliigi eraasi, waid mida kannab kogu rahwas oma elujõuga; riigi tegewus peab olema sihitud terve rahwa eluhuwide rahuldamise peale, misjuures üksikute kodanike ja nende rühmade huwisid ja nõudeid ikka ainult niipalju saab tähele panna, kui palju seda lubab sotsiaalne õiglus ja rahvusliku tulewiku põhiwaade. (5)

Samas nendib Michael Billigi (1995: 80), et „teist“ ei konstrueerita alati negatiivsena. „Teist“ ei vaadelda ainult ühetaolise massina, vaid selles võivad eristuvad mitmed „võõraste“ grupid, kellele

omistatakse erinevaid omadusi. Mõnele grupile saavad osaks negatiivsemaid, teisele aga positiivsemaid, rohkem „meile” sarnanevad omadused. Seega on lisaks negatiivsele „teisele” võimalik vastandumine ka mõne olulise „teisega”, keda kujutatakse positiivsena, „meile” sarnasena. Sellest tulenevalt konstrueeriti artiklites lisaks negatiivsele „teisele” ka positiivset „teist”. Alati ei pea vastandumise aluseks olema sellised assotsiatsioonid nagu hirm või põlgus. „Teine” võib olla ka eeskuju. Keegi, kellelt mõõtu võtta ja kellega samasusesaavutamise poole püüelda. Positiivse „teisena” kujutleti artiklites näiteks pikaajaliste demokraatia traditsioonidega riike nagu Inglismaa ja Prantsusmaa. Eeskujuks seati ka vana Euroopa suurriike ja kultuurrahvaid.

Rohkem näiteid selle kohta, keda on artiklites paigutatud „meie-gruppi” ja „nemad-gruppi” leiab lisast 5.

3.7. Eesti asukoht ja positsioon maailmas

Analüüsitud artiklite puhul jäi silma, et neis viidati sageli ühel või teisel viisil Eesti asukohale maailmas. Tekstidest leitud Eesti asukohta ja positsiooni iseloomustavad väljavõtted on esitatud lisas 6. Ajalises plaanis saab eristada Eesti määratlemist maailmas enne iseseisvuse saavutamist ja omariikluse saavutamise järel. Suurem osa artiklitest keskendub Eesti asukohast rääkides iseseisvuse saavutamise järgsele ajale. Iseseisvusele eelnenud aja puhul iseloomustatakse Eestit kui suurriikide meelevaldas olevat õigusteta maad, kus elab ka õigusteta rahvas. Rõhutatakse Eesti maa ja rahva õigsusetut olukorda ning aastasadu kestnud kannatusterohket orjaiket.

Sõjad on üle maa käinud. Kõik aeg on meie üle walitsenud wõõras wõim... (39)

Siis abitu ja wõõraste tõugata tallata /.../ Siis üksi oma hädaga, waene, wõimetu /.../ Siis laastatud maa ja kurnatud rahwas. (76)

Peamiselt nimetatakse Eestit Venemaa osaks või Venemaa ja Saksamaa teedel asuvaks rahvaks, keda on ajaloo vältel pidevalt üks või teine suurvõim püüdnud allutada.

...üks liige suurest Wenemaa rahwaste perest, kes millegipärast ei tahtnud alistuda Saksale ega hukka minna ihes enamlise Wenemaaga. (75)

...küll tuli raskusi kanda, mis tulid Saksa rahwa tungi tõttu idasse. Tõusis hädaohht imperialistliku Wene enamluse pealetungimisest... (21)

Eesti oli kui laewuke Skylla ja Kharybdise wahel: ühe wõi teise ohwriks pidi ta pääsemata langema. (8)

Iseseisvuse saavutamisega muutus Eesti jaoks kõik. Üleöö sai Eestist maailma poolt tunnustatud riiklikult iseseisev demokraatlik vabariik. Omariikluse saavutamine oli kui ootamatu saatuse kingitus, millest keegi õieti unistadagi ei ole julgenud. *De jure* tunnustamine ja astumine Rahvasteliitu märgivad Eesti astumist rahvusvahelisele areenile. See oli tähtis verstapost, kuid sellest veel olulisem on tõestada, et ollakse teistele riikidele ka vääriline partner.

...meie oleme teiste iseseisvate rahvastega ühewääriliseks tunnustatud. (11)

...et Eesti Wabariik on ühel häälel vastuwõetud Rahwaste Liidu liikmete hulka, see on kõige kõrgemaks kiituseks Eesti rahwa riikliku tahte ja võitluse eest. (4)

Tihti kõneldakse artiklites ka Eesti geograafilisest asukohast. Eesti on üks Balti riik või Läänemeremaa. Tõstetakse esile seda, et geograafilisest asukohast lähtuvalt on Eesti sillaks Lääne ja Ida vahel. Siinkohal rõhutatakse Eesti erilisust ja näidatakse tema ainulaadset rolli Venemaa olusid ja olemust tundva eksperdi ning Lääne ning Ida vahendajana.

Oleme saanud Euroopa kultuuri eelpostiks võitluses Aasiaga ja kaitsewalliks Euroopale Aasia werise ilmawaate pealetungi vastu /.../ meie asupaik kirjutab meile ette, mida me tegema peame ja kuidas seda teha. (40)

Eesti geograafiline asend tingib omakorda selle, et pidevalt tuleb arvestada välise hädaohuga ning ennast selle vastu võimalikult hästi kindlustada. Oht riigi julgeolekule ja iseseisvusele paneb otsima koostöövõimalusi naabrite ja sõpradega. Näiteks räägitakse Balti liidu loomise vajadusest, aga ka koostöösidemete tihendamisest teiste Skandinaavia riikide ja Inglismaaga. Artiklites tuuakse välja Eesti neutraliteet ja sealjuures märgitakse, et garantiid sellele loodetakse Euroopa suuriikidelt ja Ameerika Ühendriikidelt.

Eesti Wabariigi neutraliteedi tagamine Euroopa suurriikide ja Põhja-Ameerika Ühisriikide poolt (4)

...wabaduse ja iseseiswuse kindlustamiseks ja alles hoidmiseks on Eesti alati otsinud sõbralikke wahekordi kõigi oma naabritega. /.../ traditsiooniline lähenemispoliitika Balti riikide wahel, mis näeb Balti liidus tekkimas tegelikku panti meie rahwuspoliitikale /.../ sõpruspoliitika meie suuremate ja kaugemate naabritega, eriti Inglismaaga... (19)

Samuti püütakse igal võimalusel esile tuua Eesti võrdõiguslikkust teiste maailma riikidega. Samas tulenevalt noorusest ja vähesest omariikluse kogemusest ollakse kahtleval positsioonil, kas Eesti ikka on vääriline kuuluma võrdväärse liikmena suurriikidega ühte klubisse ja maailma kultuurrahvaste hulka.

Meie oleme teiste iseseisvate rahvastega ühewääriliseks tunnistatud, nende hulka täieõiguslikuks liikmeks vastu võetud. (11)

Meie riigi ehitajad istuvad üleilmisel kongressil oma endiste käskijatega võrreldes isegi teatawal viisil eesõigustatud kohal. (17)

...tallinlased ise oma tualettide ja autode poolest mitte alla ei jää Euroopa pealinnade wastawaist seltskonnaringidest. (51)

Awaldatakse nõudmist, nagu peaks meie juba niikaugel olema, et teistest põlistest ja suurtest kultuurrahvaste riikidest millegi poolest ei tohi maha jääda... (16)

Oleme Euroopas ja see kohustab /.../ Peame teenima Euroopaga ühewääriliseks tunnustamist ja piinlikult walwel olema, sest Aasia lõhn on meil veel juures. (40)

1920. aastatel Eesti ajalehtedes ilmunud artiklite põhjal kokkupandud pilt sellest, millisena nähti Eesti positsiooni maailmas vastab üsna hästi 1920. aastate Eesti välispoliitilistele suundumustele. Tuginedes eelpool väljatoodud näidetele saab öelda, et oluliseks peeti tuginemist Lääne-Euroopa demokraatlikele suurriikidele, kes oleks valmis Eestile ohu korral appi tulema. Selline mõtteviis oli päevakorral eriti 1920. aastate alguses. Sõbralike suurriikidena nähti näiteks Suurbritanniat, Poolat, Rootsit. Lääne-Euroopa suurriikidest „sõprade“ leidmisele lisandusid katsed moodustada sõjalis-poliitilist Balti liitu. See idee ei osutunud mitmete riikidevaheliste vastuolude tõttu võimalikuks ning 1925. aastaks kadus aktiivsus Balti liidu sõlmimise ideest välispoliitilises agendas. 1920. aastate keskel, kui selgus, et Balti liidust ei saa asja, asendus see kollektiivse julgeolekusüsteemi loomise mõttega. 1920. aastate teisel poolel rahvusvaheline olukord stabiliseerus ja sõjaohu vähenes ning seetõttu hakati Rahvasteliidule panema senisest suuremaid lootusi. Rahvasteliit käis välja kollektiivse julgeolekusüsteemi idee, millele paremat alternatiivi ei olnud kellelgi pakkuda. Seega oli paljuski paratamatu, et Eesti püüdis kasutada Rahvasteliitu oma rahvusliku julgeoleku tagamiseks. Eesti lõi aktiivselt kaasa liidu algatustel, täiskogudel, konverentsidel ja nõupidamisel. Peaasjalikult tehti seda selleks, et Eestit maailmale tutvustada, teadvustada riigi olemasolu ja leida rahvusvahelisel tasandil võimalusi riigi julgeoleku tagamiseks (EA VI 2005: 106–117).

3.8. Olulised isikud ja tähtpäevad

Minu töös vaatluse all olevates artiklites tuuakse nimeliselt esile mitmeid kaasaegseid ja möödunud aegade seotud inimesi. Kokkuvõtliku ülevaate artiklites mainitud isikutest leiab lisast 7. Nimeliselt väljatoodud isikud saab peamiselt jaotada riigijuhtide ja sõjaväelaste ning kultuuritegelaste kategooria vahel. Riigijuhtidest viidatakse sagedasti näiteks Tartu rahu läbirääkimistel Eesti delegatsiooni juhtinud Poskale. Teistest riigimeestest leiab tihti mainimist Tõnisson, Päts, Teemant, välisdelegatsiooni liikmed ja erinevate valitsuste (ametisolevad ja olnud) ministrid. Vabadussõja kangelastest tuuakse enim esile väejuhte, näiteks Laidoneri, Pitkat, Kuperjonovi, Sootsi.

Eesti rahusaatkonna juht Jaan Poska (2)

Laidoneri juhtimisel rahvuse imetegusid teinud kangelased, kellest tulewate põlwede laulikud wõiwad lugusid luua. (8)

Kultuuritegelastest mainitakse kõige sagedamini ärkamisaegseid rahvaalgustajaid: Jannsenit, Hurta, Jakobsoni, Koidulat. Kaasaegsete kultuuritegelaste puhul ei saa konkreetselt esile tõsta isikut, kes oleks teistes sagedamini ajaleheveergudel äramärkimist leidnud.

...riigi poliitilist elu iseloomustawad Koidula sõnad „Nad taowad su tiuwe sisse talwa, mu Eestimaa!“ (94)

Vaadeldes Eesti soost isikute nimekirja ilmneb, et kaasaegsete persoonide seas leiavad äramärkimist enamasti aktiivselt ühiskonnaelu juhtimisega tegelevad riigimehed ja Vabadussõjaga seotud väejuhid ning ajalooliste isikute puhul domineerivad ärkamisaja ja rahvakultuuri erinevate valdkondadega seotud inimesed. Ärkamisaja kontekstis ei saa rääkida aktiivsetest riigimeestest, selliseks tegevuseks eestlastel siis võimalus puudus, aga kaasaja puhul hakkab sellegipoolest silma kultuuri ja kunstiga seotud inimeste vähesus. Samas kinnitab see asjaolu varjatud klassi analüüsi käigus selgunut, et eelkõige domineeris 1920. aastatel Eestis poliitilise ja minevikku suunatud rahvusliku identiteedi konstrueerimine.

Lisaks Eestiga seotud isikutele, leiavad artiklites mainimist ka mõned välismaa riigitegelased. Peamiselt on need suurriikide riigijuhid või välisministrid. Artiklitest leiab Roosevelti, Wilsoni,

Clamenceau', Briand'i, ja Chamberlaini nime. Nimeliselt on toodud ära ka Saksa okupatsiooni ja Vabadussõjaagseid vastaste väejuhte, näiteks kindral Seckendorff ja kindral Judenitš.

Seckendorfi „käsen“ ja „keelan“ (13)

Nimeliselt viidatakse ka muistse Eestiga seotud tegelastele. Kõige enam on artiklites kõneldud rahvuseepose kangelasest Kalevipojast, viidatud on ka muistse vabadusvõitluse vägimehele Lembitule ning vanade eestlaste jumalatele Ukule ja Taarale. Muistsete kangelaste esiletõstmisega ja aastasadade taguste aegade meenutamisega püütakse rõhuda sellele, et Eesti rahval on pikk ajalugu. Tuletatakse meelde, et rahvas on aastasadu võidelnud võõraste vallutajatega, nüüd on see pingutus end lõpuks tasunud, kuid seda enam tuleb osata hinnata vabaduse magusust.

...nii nagu Kalewipoeg kuningaks saades oli üle kümne päewa küindnud mõõk wööl ja ader peos, nii on meie kuningapõlwe kümme aastat kulunud kodu kaitsmiseks ja kohendamiseks. (75)

...rahwas asus ise oma kodu ülesehitamisele wanule Uku riigi waremeile. (86)

Teise suurema grupina saab välja tuua riikidele ja rahvastele viitamise. Kõige enam mainitakse arusaadavatel põhjustel Venemaad ja Saksamaad. Mõlemat riiki ja rahvust kirjeldatakse peamiselt negatiivse jõuna ja Eesti rahva kannatuste allikana.

...pärast Saksa wõimu lahkumist ja Wene enamlaste wastu wägede korraldamist... (16)

...küll tuli raskusi kanda, mis tulid Saksa rahwa tungi tõttu idasse. Tõusis hädaoht imperialistliku Wene enamluse pealetungimisest...(22)

...sajatuhandelise distsipliinilageda ja röõwihimulise taganewa Wene sõjawäe hulga...(62)

...Saksa mõju all seisew Balti prowints... (81)

Positiivses valguses räägitakse enamasti Eesti lähematest naabritest. Eriti sooja ja suure tänutundega tuuakse esile soomlasi ja „põhjapoegade“ suurt abi Vabadussõjas. Samuti ollakse tänulik inglastele, kelle laevastiku peatumine Tallinna reidil oli abiks Vene vägede pealetungi tõrjumisel. Rootsi puhul tuletatakse meelde perioodi, mil Eesti oli osa Rootsi riigist ning seda meenutatakse kui vana head Rootsi aega.

...Lääne ilma suurrahwaste kui ka Soome wennasrahwa tegelikul ehk kõlbelisel toetusel (21)

...targa Rootsi walitsuse aeg... (48)

Üldiselt räägitakse tihti ka Lääne suurriikidest ja Euroopa riikidest. Peamiselt tuuakse välja see, et lääneriigid on Eesti iseseisvust kõigiti tunnustanud. See on märk Eesti kuulumisest lääneriikide hulka.

De jure tunnistamine Lääne suurriikide poolt avab Eesti rahvale täielikult tee riikliselt iseseiswate rahwaste aulikku peresse. (1)

...iseseiswus ühendas Eesti taas temale loomupärase lääne ilmaga... (81)

Kolmanda suurema rühmana saab märkida ühiskonna organiseerumise tulemusel tekkinud ühendusi. Neid saab tinglikult jaotada riigi juhtimise ja kultuuri valdkonna vahel. Nagu nimeliste isikute puhul, ilmneb ka siin poliitilise diskursusega seotud ühenduste palju arvukam esinemine tekstides.

Minevikusündmustele ja tähtpäevadele viitamine on vaatluse all olnud artiklitele küllaltki iseloomulik. Pea 40% artiklitest tõi välja selle, et Eesti on oma ajaloos palju kannatanud ja sama paljudes tekstides viidati konkreetsemalt mõnele kannatusterohele perioodile rahva minevikus. Lisaks kannatusteroheketele aegadele kõneldi artiklites loomulikult ka positiivsetest sündmustest rahva ajaloos. Ülevaate sündmustest ja tähtpäevadest, mis artiklites esinesid, leiab lisast 7.

Ülekaalukalt kõige sagedamini viidatakse artiklites Eesti kangelaslikule ja võidukale Vabadussõjale. Räägitakse vaprate sõdurite ja nende meisterlike juhtide vägitegudest, Eesti rahva ühisest surmapelglikust pingutusest ülekaaluka vaenlase vastu, langenud kangelaste verest, millest on laotud iseseisvuse alusmüür ning lausa muinasjutulisena tunduvast võidust.

...need kangelaste hauad jutustawad meie järeltulijate põlvedele Eesti poegade wahwusest ja mehemeelest, isamaa armastusest ja ustawusest ning istutagu nende südamesse sedasama meelt: „Wiimase weretilgani tagame wõidelda“ kui isamaa hädas. (7)

...läksid mehed tulde, et müürina seista kõige kallima wäärtuse – wabaduse ja iseseiswuse eest. (41)

Eesti rahwa kangelaslik mehe meel ei wiiwitanud silmapilkugi, et püssi haarata ja julgelt waenlasele silma waadata. (57)

Kahtlemata on vene vägede üle võidu saavutamine ja Landeswehri purustamine tõeline kangelastegu ja Eesti sõjameeste vapruste kinnitus, kuid võidu sepistamisele aitasid omaltpoolt kindlasti kaasa ka Vene sõjaväelaste üha langev moraal, halb varustatus, siseriiklikud segadused. Hoolimata sellest on

ilmne, miks Vabadussõjast sai juba 1920. aastatel eestlaste jaoks rahvusliku uhkuse ja identiteedi nurgakivi. Lõpuks suudeti end võõrvõimu ikkest oma enese jõule ja vaprusse tuginedes vabaks murda ning kindlustada riiklik iseseisvus.

Vabadusvõitluse järel on järgmisteks identiteedi alussammasteks iseseisvuse väljakuulutamine 24. veebruaril 1918 ja Tartu rahu sõlmimine 2. veebruaril 1920. Tartu rahu sillutas omakorda tee Eesti *de jure* tunnustamisele ja vastuvõtmisele Rahvasteliitu. Neid kahte sündmust on artiklites väga olulisteks peetud.

Eesti vabariik on üheõiguslise liikmena riikide peresse vastu võetud ja de jure tunnustatud. (6)

...on meid Rahvasteliitu ja kultuurrahvaste ühingusse vastuvõetud, siis on sellega üks põhjus rohkem, et meie oma ühiskondliku elu ja riikliku korraldust üles ehitame nii, nagu see kultuurrahvale kohane on. (9)

Eesti riikluse ülesehitamise seisukohalt on tähtsate sündmustena sagedamini välja toodud Asutava Kogu kokkutulemist ja kõrgeimaks võimaks kuulutamist. Asutava Kogu peamine ülesanne oli riiklust rajava põhiseaduse ja maareformi teostamiseks vajalikku õiguslikku alust andva maaseaduse koostamine ja vastuvõtmine.

Võõrvõimude survest rääkides kõneldakse lisaks Vabadussõjale sageli ka Saksa okupatsioonist ja rasket elust Vene keisririigi koosseisus. Neid kannatusterohkeid aegu kõrvutatakse tänapäevaga, et veelgi enam rõhutada iseseisvuse ja vabaduse väärtust ning hüvesid. Läbivalt viitavad ajalehetekstid sellele, et Eesti rahva minevik on olnud tume, kuid omariikluse saavutamisega on kõuepilved laiali aetud ning tulevikus hakkab Eesti vabadusepäike täies hiilguses särama.

Saksa okupatsiooni raudse surve tinaraskus... (76)

Eesti rahvas ei ole ennast Wene riigi küljes tundnud kunagi õnnelikuna ja sellepärast tarwitas ta esimest kohast võimalus, et wõõrast ikkest pääseda. (81)

...meie kurwa minewiku wili... (16)

Igäiks tunneb, et me täna palju julgemalt wõime tulewikku waadata, sest oleme kõigi mõõdandwate maailma riikide pool iseseiswa riigina tunnustatud. (52)

Ühistööd nõuab meie kõikide ja kogu meie rahwa rahulik arenemine ja parem tulewik. (63)

Artiklites viitamist leidnud minevikusündmuste ja tähtpäevade puhul ilmneb, et riigiehitamise ja vabadusvõitlusega seonduvast kõneldakse palju aktiivsemalt kui kultuuri valdkonda kuuluvatest

sündmustest. Peamised kultuurilist arengut puudutavad sündmused, mida artiklites kõige sagedamini mainitakse, on ärkamisaeg ja sellega seonduv esimene üldlaulupidu ning teised iseloomulikud rahva eneseteadvuse kasvuga seonduvad ilmingud. Ärkamisajale vaadatakse tagasi kui helgele etapile Eesti ajaloos, mil rahva ühtsustunne oli tugev ja soov oma elu parandamise nimel vaeva näha kõrge. Oleviku halli argipäeva taustal tunduvad möödunud ajad tihti kaunimatena ja seetõttu on ärkamisaeg 1920. aastate ajakirjanduslikes tekstides paljuski kaetud kuldse värvinguga. Mõneti võiks sellist nostalgilist vaatenurka võrrelda taasiseseisvumise järgse heldimusega, millega meenutati esimese vabariigi aegsed päevi.

Lõpetuseks tuleb öelda, et loetud ajaleheartiklid kinnitavad seda, et minevikuradadel kõndimine oli eestlastele meelepärane juba 1920. aastatel.

Aukartlikult tagasi waadata minewikku, et tänulikult meele tuletada, mis seal head nähtud, on wääriline kultuurrahwale; ometi ei saa ükski elu- ja teguwõimas rahwas elada ainult minewikus, rahwas on tulewiku päralt. (21)

...olewikust tehakse nutunurk minewikuhädade waremete otsas... (93)

Seetõttu kõlasid ka toona hoiatused, et möödunu kõrval ei tohiks ära unustada tulevikku.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Järgnevas peatükis on esitatud vastused käesolevas töös püstitatud uurimisküsimustele ja teoreetilisest taustast lähtuvalt arutletud saadud tulemuste üle ning püütud neid tõlgendada. Samuti on ühele sarnase teemapüstitusega eelnevale magistritööle tuginedes võrreldud 1920. aastatel Eesti ajalehtedes konstrueeritud identiteeti II maailmasõja järgsel perioodil Eesti ajakirjanduses loodud identiteediga. Diskussiooni osas on arutletud selle üle, mis kasu võiks 1920ndatele iseloomulike rahvuslike identiteedidiskursuste analüüsimisest olla tänapäeva seisukohalt. Kas meil on minevikust midagi õppida? Lõpetuseks on esitatud metodoloogiline refleksioon töös kasutatud uurimismeetodi hindamiseks ning mõned edasised töö teemaga haakuvad uurimisvõimalused.

4.1. Peamised järeldused

Minu töö eesmärk oli uurida rahvusliku identiteedi konstrueerimist Eesti päevalehtedes 1920. aastatel. Teoreetilise raamistiku loomisel võtsin aluseks konstruktivistliku vaatenurga, mille kohaselt on rahvuslik identiteet konstrueeritud nähtus ja sellest tulenevalt on identiteeti võimalik luua ja ka muuta. Lähtusin ka sellest, et rahvusliku identiteedi tootmine ja taastootmine toimub diskursiivselt keele ja teiste semiootiliste süsteemide abil (De Cillia *et al.* 1999). Seega ajakirjanduslik tekst on üks diskursus, mille kaudu saab rahvuslikku identiteeti toota.

Toetusin töös ka poliitilis-kultuurilise rahvusluse mudelile. Poliitilist ehk lääne tüüpi rahvust iseloomustab ajalooline territoorium, poliitilis-legaalne ühendus, rahvuse kõigi liikmete võrdsus ning ühised traditsioonid ja kultuur. Kultuuriline rahvuslus ehk ida mudel tugineb rohkem kõigele etnilisele, keskendudes ajaloolise territooriumi asemel ajaloolisele päritolule, poliitilis-legaalse ühenduse asemel ühisele keelele ja ühistele tavadele, rahva ülalt poolt politiseerimise asemel altpoolt kujunevale liikumisele, pärimustele ja traditsioonidele. Samas ei lähtunud ma Kohni (1944) ja Brubakeri (1992) eeldust, et poliitiline ning kultuuriline rahvuslus on teineteist välistavad, vaid sarnaselt Smithile (1991), Calhounile (1997) ja Wodakile (1999) käsitlesin ida ja lääne tüüpi rahvuslust ühe medali eri pooltena. Poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei saa vaadelda teineteist välistavate kontseptsioonidena. Rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui

poliitilisi elemente, kuid lähtudes Giesenist (1999) on konkreetsetes ühiskondlikus situatsioonis rohkem esil ühed, kord jälle teised identiteedi koodid. Kuna minu töö uurimismaterjal oli Eesti keskne, siis lähtusin ka eesti rahvusluse ja rahvusliku identiteedi uurijate Karjahärmi (1995, 2009) ning Laari (2005, 2003) seisukohtadest. Eesti rahvusluse tekkides domineeris väikerahvastele iseloomulik kultuurirahvuslus, kuid sellel ei puudunud poliitiline komponent. Eestlaste rahvusliku liikumise erinevatel etappidel oli rahvusluse politiseerituse tase erinev ja sõltus mitmesugustest asjaoludest, eelkõige Eesti ühiskonna võimalustest, sisemisest jõust ja välistest oludest. Seega toimusid ühiskondlikest oludest sõltuvalt Eesti rahvuslikus identiteedis muutused. Kultuurilise rahvusluse hoog hakkas Eesti omariikluse arenedes vaibuma, andes teed riiklikule rahvuslusele. 20. sajandi alguse Eestit iseloomustasin Brubakeri (1992) rahvuslust ülesehitava rahvusriigi kontseptsioonist ning ka Almondi ja Powelli (1996) riigiteooriast lähtuvalt.

- Kas 1920. aastatel ilmunud meediatekstides konstrueeritakse poliitilist või kultuurilist rahvuslikku identiteeti või mõlemat korraga?

Varjatud klassi analüüsi käigus saadud tulemuste alusel saab öelda, et õigus on nii Eesti konteksti paremini tundvatel Karjahärmil ja Laaril, kui ka üldisemalt rahvusluse eri vormidest kõnelevatel Wodakil, Calhounil ja Smithil. Eesti puhul saab üldjoontes lähtuda poliitilis-kultuurilise rahvusluse mudelist. Kui paigutada Hrochi (1985) määratlus rahvusliku liikumise kolme etapi kohta Eesti oludesse, siis ilmneb, et kultuuriline pool domineeris Eesti rahvusliku liikumise faasides A ja B. Poliitiline pool oli küll olemas ning hakkas faasis B kiiresti tugevnema, kuid pääses domineerima alles massiliikumise perioodil faasis C. Eesti oli 20. sajandi alguseks jõudnud omariikluse saavutamiseni ja viis aktiivselt ellu riigiehitamist ning seetõttu on mõisteta, et selles arenguetapis domineerib poliitilise rahvusliku identiteedi tootmine. Analüüsi käigus saadud tulemused, mille kohaselt 1920. aastatel oli ajaleheveergudel kõige aktiivsem poliitilise identiteedi tootmine, kinnitavad, et Eesti rahvuslus, mis tekkis kultuurilise rahvuslusena, oli 20. sajandiks muutunud poliitiliseks.

Käesolevas töös vaatluse all olnud perioodil esines artiklites kõige enam poliitilise rahvusliku identiteedi tootmist. Samas selgus, et poliitilise identiteedi kõrval toodeti kultuurilist identiteeti ja ka minevikku suunatud ning ajaloolis-poliitilist identiteeti. Nelja erineva rahvusliku identiteedivormi tekkimine viitab sellele, et üldisemas plaanis on Eesti rahvusluse arengu puhul kultuurilis-poliitiline

model rakendatav, kuid „puhastest“ rahvusliku identiteedi vormidest Eesti kontekstis rääkida ei ole võimalik. Märksa paremini on rakendatav Luostarineni (1997) supermarketi idee, mille kohaselt ei ole võimalik piirduda ainult kahe rahvusliku identiteedi vormiga, vaid pidevalt on pakkumisel mitmed erinevad rahvuslikud identiteetid. Nende paljude identiteetide seas on mõned lihtsalt mingil ajaperioodil sagedamini märgatavad kui teised. Eestis oli 1920. aastatel ajakirjanduses kõige märgatavam poliitilise identiteedi konstrueerimine, kuid samas pakkusid ka teised identiteedivormid rahvale küllaldaselt võimalusi samastumiseks. 1920ndate meediatekstide vahendusel loodi erinevaid identiteedimustreid ja ükski neist ei saavutanud dominantset positsiooni.

- Kas ajavahemikus 1921–1929 on märgata muutusi ajalehtedes konstrueeritava identiteedi osas ja kui on, siis kas ühiskondlikele arengutele tuginedes on võimalik neid muutusi selgitada?

Lähtudes käesoleva töö analüüsi tulemustest saab väita, et Eesti kontekstis peab paika see, et rahvuslik identiteet on oma konstrueeritud olemuse tõttu muutuv nähtus. Eesti rahvuslikku identiteeti iseloomustades kehtib Gieseni (1999) tõdemus, et situatiivsete tingimuste ja erinevate tegutsejate tõttu kerkivad teatud ajaperioodidel esile erinevad rahvusliku identiteedi koodid või diskursused. Sõltuvalt ajaloolisest situatsioonist on teatud hetkel oluline üks ja järgmisel momendil juba mõni teine diskursus. Eesti rahvuslik identiteet tekkis kultuurilisele algele tuginedes, aga nagu näitavad käesoleva töö tulemused, siis oli omariikluse esimestel aastatel kõige sagedasemaks ajalehtedes konstrueeritavaks rahvusliku identiteedi vormiks poliitiline identiteet. Seega kultuuriliste koodide asemel olid esile tõusund poliitilised koodid.

Ühiskondlikest oludest sõltuvalt saab identiteedimuutustest rääkida ka lühema ajaraami kontekstis. Vaatluse all olnud aastate jooksul väljajoonistunud identiteedi vormide puhul oli märgatav nende tähtsuse ja vahekorra muutumine. Kõige olulisemana püsis kogu perioodi vältel poliitiline identiteet, kuid selle osatähtsus langes 49 protsendilt 1920. aastate alguses 43 protsendini 1920. aastate lõpuks. Poliitilise identiteedi vähenemist saab selgitada sellega, et pärast esimesi iseseisvuse aastaid, kui toimus kõige hoogsamalt riigi ja rahvuse ehitamine ning ühtlasi ka poliitilise identiteedi konstrueerimine, saabus rahulikuma ja stabiilsema arengu periood, mille tulemusel toimus diskursuse tähtsuse vähenemine.

Minevikku suunatud identiteedi diskursus muutus seevastu aastate jooksul olulisemaks. Aastatel 1921–1923 konstrueeriti seda identiteedivormi 20% artiklitest, aastatel 1924–1926 lausa 38% ning uuritava perioodi lõpuks ligi 31% tekstides. Ka selle tendentsi ilmnemise põhjused leiab valitsevast ühiskondlikust situatsioonist. Minevikku suunatud identiteedi tähtsuse tõusu allikaks oli majandusliku olukorra halvenemine, erakondade vaheline kisklemine ning valitsuse kaugenemine rahvast. See põhjustas ajaleheveergudel argipäevast minevikku põgenemise.

Mineviku meenutamine teenis kahte eesmärki. Esiteks, tuletati rahvale seeläbi meelde, kui palju parem on nende elu võrreldes endiste tumedate orja-aastatega. Teiseks, tõsteti minevikust rääkides esile rahva suurt üksmeelt ja kangelastlikku vabadusvõitlust, mis omakorda pidi inimestele andma tuge, lootust ja kinnitust selle kohta, et ühisel jõul on kõik raskused ületatavad. Minevikku suunatud identiteedi konstrueerimise aktiivsemaks muutumine just alates 1924. aastast on seotud kommunistide riigipöörde katsega. Reaalne oht iseseisvusele tingis selle, et riiklikul tasemel hakati aktiivsemalt tegelema nii riigikaitse valdkonna kui ka isamaalise kasvatuse süvendamisega. Minevikku suunatud identiteedi osakaalu tõusu saab seletada ka üha suurema Vabadussõja heroiseerimisega, mis tipnes 1930. aastatel endasse poliitilisi mõõtmeid integreerides rahva seas suurt populaarsust kogunud vabadussõjalaste liikumisega. Pärast autoritaarse režiimi kehtestamist haaratakse aga ka riigipatriotismi tootmisesse elemente sellest samast minevikku suunatud diskursusest.

Minevikku suunatud identiteedi tähtsuse kasvu kõrval ilmnes vaatlusaluse perioodi jooksul kultuurilise identiteedi konstrueerimise osakaalu vähenemine. Kõige enam oli kultuurilise identiteedi konstrueerimisele viitvaid väiteid esitatud aastatel 1921–1923 ilmunud lehenumbrites, seejärel langes kultuurilise identiteedi osatähtsus 14%, kuid hakkas taas tõusma, ulatudes aastatel 1927–1929 juba 18%ni. Kultuurilise identiteedi konstrueerimise vähesus võrreldes poliitilise ja minevikku suunatud identiteediga, on samuti tingitud Eesti riigi arenguetapist ning üldisemalt ühiskondlikust kontekstist. Äsja iseseisvunud noores riigis oli vaja keskenduda sellele, kuidas kogu riigisüsteem tööle saada. Riigiehitamise esimestel algusaastatel olid kõige prioriteetsamad valdkonnad seotud poliitika, majanduse ning rahandusega. Piiratud võimaluste ja ressursside tingimustes, mis Eestis 1920. aastatel valitsesid, ei jõutud igale poole võrdselt panustada. Valitsussüsteemi ja majanduspoliitika toimima saamine oli olulisem kui kultuuriküsimustega tegelemine.

- Milline on ajaleheartiklites konstrueeritavate identiteedivormide sisu?

Varjatud klassi analüüsi tulemusel tekkis neli erinevat rahvusliku identiteedi klassi või mustrit. Nendest kõige sagedamini esines poliitilise (44,5%), seejärel minevikku suunatud (29,6%) ja siis kultuurilise identiteedi (17,8%) tootmine. Kõige harvemini konstrueeriti ajaleheveergudel poliitilis-ajaloolist identiteedi (8,1%).

1920. aastatel Postimehes ja Päevalehes toodetud poliitilist identiteeti iseloomustas eelkõige keskendumine riikluse rajamisega seonduvale. Selle diskursuse puhul väärtustati demokraatia ja majanduse toimimist ning kinnistati usku sellesse, et oma riiki järjekindlalt ehitades ootab Eesti rahvast helge tulevik. Kultuurilise identiteedi keskmeks oli seisukoht, et Eesti ülesehitamise oluliseks eelduseks on oskus ja tahe väärtustada eesti kultuuri, keelt, haridust ja teadust. Eesti omariikluse ja iseseisvuse püsimise seisukohalt on lisaks riigi- ja majandussüsteemi toimimisele tähtis ka vaimse kultuuri areng. Poliitilis-ajaloolist identiteeti iseloomustas ühelt poolt demokraatliku riigisüsteemi ja hästitoimiva majanduse ülesehitamise vajalikkuse rõhutamine, teisalt Eesti minevikukannatuste ning rahvale omaste ühiste faktorite esiletoomine. Minevikku suunatud identiteedi konstrueerimisel puhul tugineti peamiselt ajaloole ja minevikus rahvast raudses haardes hoidnud ja orjastanud võõrvõimudele vastandumisele, mille alusel õhutati rahvast suuremale ühtsusele.

4.2. 1920. aastatel ja II maailmasõja järel konstrueeritud rahvusliku identiteedi võrdlus

1920. aastatel ja II maailmasõja järel Eesti ajakirjanduses konstrueeritud rahvusliku identiteedi võrdlemisel lähtun käesoleva töö tulemustest ja Mari Uba magistritöö „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine Teise maailmasõja järgse Eesti, Soome, Ida-Saksa, Lääne-Saksa, Austria ja Šveitsi ajakirjanduses“ järeldustest.

Mari Uba märkis oma töös, et kõige sagedamini esines aastatel 1945–1995 artiklites selline positiivset „meie“-pilti loov stiil, kuhu kuulusid vaid rahvast kooshoidvaid faktoreid mainivad artiklid. Minu analüüsi tulemusel selgus, et rahvast kooshoidvate faktorite mainimist esines kõikide

tekinud identiteedivormide puhul, kuid ainult ühiste kooshoidvate elementide rõhutamisele keskenduvat stiili analüüsi käigus ei tekinud. Uba tõi oma töös välja ka identiteedivormi, millele olid iseloomulikud peamiselt positiivsed väited poliitilises dimensioonis, rahvast ühendavate faktorite mainimine traditsioonide dimensioonis, oma ajaloost distantseerumine ning positiivsed väited kultuuridimensioonis. Seda stiili saab minu töös kõige enam võrrelda poliitilise identiteedi ja poliitilis-ajaloolise identiteediga, kus luuakse riikluse rajamisele keskenduvat poliitilist identiteeti, mille peamiseks väärtusteks on demokraatia ja majanduse toimimine ning usk sellesse, et oma riiki järjekindlalt ehitades ootab Eesti rahvast helge tulevik. Sealjuures ilmneb mõlema klassi puhul ka kultuurilisele identiteedile viitavate väidete esinemine.

Kolmas tekkinud stiil Uba töös oli kriitiline „meie“ esitus ja võrreldes teiste maade ajakirjandusega oli selle diskursuse esinemisprotsent Eestis väga kõrge. Minu töös konkreetselt ainult kriitikale tuginevat identiteedivormi ei tekkinud, aga kriitiliste väidete sage esinemine iseloomustab nii poliitilist kui kultuurilist identiteeti. Uba töös esitatud neljandat stiili iseloomustab suur rõhuasetus traditsioonide ja ajaloo dimensioonile. Oma ajalooga samastumise domineerimist ei kohta mitte ühegi teise maa ajakirjanduses peale Eesti. See ajaloole ja traditsioonidele tuginev stiil sarnaneb minu töös tekkinud minevikku suunatud identiteedi vormiga.

Lisaks kahe erineva töö käigus tekkinud identiteedivormidele olen püüdnud võrrelda ka erinevaid ajalooperioode. Ühiskondliku situatsiooni poolest on lihtsam võrrelda 1920. aastaid 1990. aastatega. Teatavas mõttes domineerisid mõlema perioodi puhul riigi ja rahva ülesehitamist nõudvad tingimused. Sarnasele olusikule viitavad ka nendel perioodidel ajakirjanduse vahendusel loodud identiteedivormid. Uba sõnul oli Eesti taasiseseisvumisele omane kolmas ja neljas stiil ehk tuginemine ajaloole, traditsioonidele ja kriitiline „meie“ esitus ning poliitilise dimensiooni märgatav kasv. Ka 1920. aastate puhul oli poliitilise identiteedi kõrval järgmisena märgata just minevikku suunatud identiteedi konstrueerimist ning kriitiliste väidete esinemine oli iseloomulik nii poliitilisele kui kultuurilisele identiteedile.

Minu töös kõige sagedamini esinevat poliitilist identiteeti toodeti aktiivselt ka Uba vaadeldava nõukogude perioodi jooksul. See oli aeg, kus uus võõrvõim tegeles omapoolse riigiehitamisega. Samas toodeti Uba sõnul nõukogude ajal Eesti ajakirjanduses väga aktiivselt ka positiivset „meie-t“, mis tugines rahvast kooshoidvatele faktoritele. Peamiselt ühiste traditsioonide ning ühise keele sage

mainimine, eraldatuna poliitilistest väidetest, tootis pidevalt etnilist „meie“ teadvust. 1920. aastatel eraldi vaid rahvast kooshoidvaid faktoreid rõhutavat identiteedivormi ei esinenud, aga selle väite sage esinemine on omane nii minevikku suunatud, kultuurilisele kui ka ajaloolis-poliitilisele identiteedile.

Ajakirjanduse vahendusel erinevatel ajalooperioodidel konstrueeritud rahvusliku identiteedi vormide alusel võib oletada, et Eesti rahvale on läbi aegade omane olnud armastus mineviku radadel kõndimise vastu ja soov pidevalt oma ajaloo üle arutleda. Tundub, et eestlaste lipukirjaks on sageli üleskutse mäletada minevikku. Nagu selgus minu ja ka Mari Uba magistritööst, leidis ajakirjandus ajaloost ainet rahvusliku identiteedi konstrueerimiseks. Ilmnes, et ajaleheveergudel minevikudiskursust konstrueerides räägitakse küll kannatusterohkest ajaloost. Samas unustatakse tihti ära, et mineviku õppetunnid on vajalikud eelkõige tuleviku ehitamiseks. Kui rõhutada vaid kannatusterohket ajalugu, on oht jääda ringiratast tiirutama minevikupainete labürintis, selle asemel, et keskenduda tulevikuperspektiividele. Uuritud materjalile tuginedes võib öelda, et lisaks minevikudiskursuse armastamisele on Eesti rahvuslikule identiteedile omane ka kriitilisus ja rahulolematus. Kriitilised ja kohati lausa põhjendamatult rahulolematud ollakse nii enda kui teiste suhtes.

4.3. Mida annab meile mineviku tundmine?

Rahvuslikku identiteeti saab vaadelda kui konstrueeritud nähtust, mis moodustub erinevatest identiteedidiskursustest. Need erinevad diskursused ei ole aga alati võrdselt olulised teatud ajahetkele omase rahvusliku identiteedi konstrueerimisel. Erinevad diskursused tõusevad esile või nihkuvad tahaplaanile ühiskondlikest oludest ja konkreetsest ajaloolisest situatsioonist tulenevalt. Samas kujundavad identiteedidiskursused ja nende vaheldumine omakorda ühiskonda.

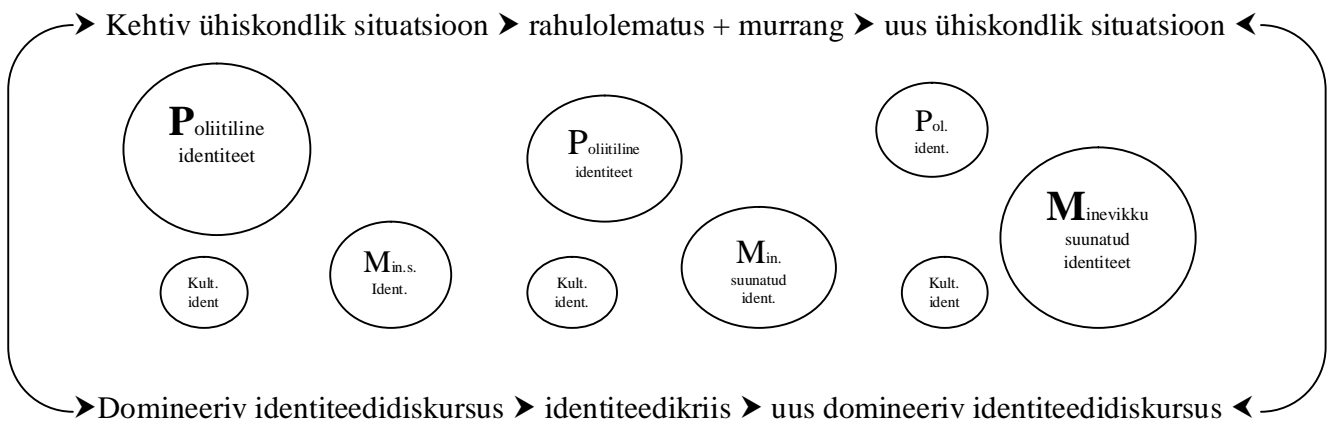
Käesolevas töös vaatluse all olnud ajaperioodi vältel ilmnes minevikku suunatud rahvusliku identiteedi vormi osatähtsuse tõus. Põhjuseid, mis ajendasid pilke minevikku pöörama, tuleb otsida valitsevast ühiskondlikust situatsioonist. Omariikluse saavutamisele järgnenud esimesed aastad, mis ühelt poolt veedeti raske töö ja võitluse tähe all ning teisalt õnnejoovastuses ja kõrgendatud meeleolus, olid möödas. Saabunud oli hall argipäev. Noor riik vaevles kasvamisraskustes ja

iseseisvumise saabumisega loodetud kergendust ei paistnud kusagilt. Aasta-aastalt hakkas süvenema rahulolematuse, mis oli seotud nii pettumusega igapäevapoliitikas kui ka majandusliku olukorra keerukamaks muutumisega. Ühiskonnas toimunud arengutega saab seostada ajaleheveergudel ühe sagedasemaks muutunud minevikku suunatud identiteedi konstrueerimist.

Tundub, et mida rohkem konstrueeritakse minevikku suunatud identiteeti, seda suurem on ühiskondlik rahulolematuse. Rahulolematuse soodustab aga uute, muutusi nõudvate jõudude esilekerkimine. Esimene tõsisem survegrupp Eesti ühiskonnas tekkis vabadussõjalaste liikumise kujul. Vapsid vastandusid kehtivale korrale ja võib öelda, et hakkasid omalt poolt tootma vastuidentiteeti. See vastuidentiteet võttis oma paljud iseloomulikud elemendid üle minevikku suunatud identiteedist. Kuna minevikku suunatud identiteedivorm pakkus tollel ajahetkel rahvale kõige paremat võimalust samastumiseks, siis rahva poolehoidu võitmiseks oli vabadussõjalastel vaja pakkuda sarnast identiteeti. Vapsid integreerisid rahvusliku identiteedi elemendid oma maailmavaatesse ja rakendasid need oma ühiskondlike nõudmiste saavutamise teenistusse. Vabadussõjalaste tegevuse lõpetas 1934. aastal läbiviidud riigipööre. Samas tundub mulle, et ka autoritaarse režiimi kehtestajad tuginesid enda positsioonide kinnitamiseks minevikku suunatud identiteedile. Seetõttu eeldan, et 1930. aastate ühiskonnas võis see identiteedivorm juba olla domineeriv.

Kokkuvõtvalt saab eelnevat juttu identiteedi ja ühiskonna muutumisest esitada alloleva skeemi abil. Majanduskriis ja kogenematute riigimeeste ebapiisav riigijuhtimisoskus tõid kaasa nõudmised kehtiva korra muutmiseks. Rahulolematuse ühiskonnas viis lõpuks autoritaarse režiimi kehtestamiseni ehk uue ühiskondliku situatsioonini. Iseseisvuse saavutamise ajal ja vahetult sellele järgnenud kõige aktiivsemal riigi ja rahvusluse ehitamise perioodil, oli ajaleheveergudel kõige olulisem poliitilist rahvuslikku identiteeti tootev diskursus. Pärast iseseisvuse saavutamist tekkis ühiskonnas sihtide puudus. Majanduskriis ning pettumine riigivalitsemises viisid selleni, et senine identiteet ei pakkunud enam piisavalt samastumisvõimalusi. Tekkis identiteedikriis, mis andsid tõuke uue rahvusliku identiteedikoodi esiletõusmiseks. Olud olid sobilikud minevikku suunatud identiteedidiskursuse areenile astumiseks. See uus diskursus pakkus aga omakorda sobiva toetuspunkti vana korda lammutavatele jõududele. Tuginedes uuele ühiskonnas aina rohkem populaarsust koguvale diskursusele, pandi maksma uus kord. Demokraatlik riigikord asendus

autoritaarsega. Võib oletada, et 1930. aastate lõpuks oli poliitilise identiteedi asemel muutub kõige olulisemaks minevikku suunatud identiteet.

Ühiskondlikud olud tingivad erinevate rahvusliku identiteedi koodide esiletõusmise. Erinevad koodid omakorda mõjutavad ühiskondlikke olusid. Vahepealseid murranguperioode ühiskonnas iseloomustab identiteedivormide vaheline võitlus ehk identiteedikriis. Kas seda mudelit saaks kohandada ka tänapäeva ühiskonnas toimuva kirjeldamiseks? Sellise identiteedikoodide muutuse ja ühiskondlike murrangute seostamise alusel praegust Eesti ühiskonda vaadates, tundub, et ka siin võib olla toimumas koodide vahetumine. Kahekümne vabaduseaasta jooksul on palju tehtud ja palju saavutatud. Viimase Eesti suursaavutusena tuleb meelde eurotsooni liikmeks saamine. Oleme vabas riigis saanud oma töövõite mõnda aega nautida, kuid üha sagedamini kostub kõrva küsimus „Kuhu ja kuidas edasi?“ Kas olukorras, kus pikaajalised eesmärgid on saavutatud ja uusi sihte ei ole veel seatud, võib tekkida identiteedikriis?

Hetkel peaks minu eelduste kohaselt Eesti ühiskonnas olema kõige olulisemaks poliitilist identiteeti konstrueeriv diskursus, aga kas see võib asenduda või on juba asendumas mõne teisega? Kas meid võib oodata samuti minevikku kaldumine? Eeldused selleks on olemas. Eestlastele oli esimese Eesti vabariigi ajal ja on ka praegu omane suur armastus mineviku radadel kõndimise vastu. Armastame oma ajalugu. Leiame minevikust aina uusi tähtpäevi, mis vajavad meenutamist, hõõrume samblast puhtaks vanu mälestuskivisid ja avame uusi muuseume. Kas sarnaselt 1930. aastatele võivad esile kerkida ka tugevad nõudmised kõvema käe poliitika järele, millega kaasneks oht demokraatiast kõrvale kalduda? Usun, et demokraatliku riigikorra kadumist karta pole, kui teatavat minevikku suunatud identiteedile tuginevat rahvusluse tõusu võib eeldada. Vaadates kui populaarsed on hetkel

näiteks laulu- ja tantsupeod, erinevad rahvusmeened, Eesti ajalool põhinevad mängufilmid ja teleseriaalid, siis tundub, et minevikust tuge leidev rahvuslikkus kogub tõesti hoogu. Kas minevikku suunatud identiteedi koodid domineerivaks muutuvad, seda on hetkel ilma põhjalikematele uuringutele tuginemata keeruline prognoosida. Igal juhul tasub meele pidada, et rahvuslik identiteet on võimas jõud. Ühiskondlikest oludest sõltub palju, millised identiteedivormid teatud hetkel aktiivselt areenile astuvad, samas on need olud aga ka ise mõjutatavad ühiskonnas domineeriva rahvusliku identiteedi poolt.

4.4. Metodoloogiline refleksioon

Kasutasin käesolevas töös uurimismeetodina varjatud klassi analüüsi ehk LCA meetodit. Arvan, et antud meetod sobis ajaleheartiklites konstrueeritavate rahvusliku identiteedi diskursuste analüüsimiseks. Meetodi abil sain läbi viia kvalitatiivsete tunnuste ehk identiteedi konstrueerimisele viitavate väidete kvantitatiivse töötlemise, mille tulemusel ilmnemid artiklites esinevad varjatud stiilid ning argumenteerimisstruktuurid. Sarnased stiilid koondusid klassideks. Hiljem oli võimalik iga klassi lähtuvalt sinna kuuluvatest artiklitest nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt kirjeldada. Selle meetodi puhul on kindlasti positiivne see, et saab lahenduse igipõline küsimus, kas kasutada meediatekstide analüüsimiseks kvantitatiivset või kvalitatiivset meetodit. LCA abil on võimalik ühendada kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs. Kvantitatiivsesse uurimusse on võimalik haarata kvalitatiivsed tunnused. Tulemuste tõlgendamisel saab lähtuda kvalitatiivsest lähenemisest ja tugineda konkreetsetele tekstilistele näidetele. Kuna LCA meetodi puhul on Eesti kontekstis tegemist vähekasutatud ja samas suhteliselt innovaatilise meetodiga, siis arvan, et käesolev töö annab kinnitust ka sellest, et identiteediga seotud teemade uurimiseks sobib meetod kindlasti.

Kõige suurema puudusena LCA puhul tootsin välja selle, et analüüsi on võimalik valida ainult piiratud arv tunnuseid. Algselt haarasin oma analüüsi 10 tunnuse asemel 14 ja selle tunnuste arvu puhul ei suutnud programm lahendeid välja pakkuda. Seega pidin tunnuste arvu vähendama. Rohkemate tunnuste analüüsimise võimaluse korral võivad tekkivad identiteedimustrid ehk veelgi põnevamad olla. Tuleb tunnistada, et alguses oli analüüsiks kasutatavate arvutiprogrammide tööpõhimõtetest arusaamine päris keeruline. Juhendaja abiga sai see raskus ületatud ja tegelikult ei ole need programmid mitte niivõrd keerukad, kuivõrd esialgu võõrad ja harjumatud.

Käesoleva töö käigus saadud kogemust silmas pidades võiks varjatud klassi analüüsi kvalitatiivse osa puhul kaaluda ka kriitilise diskursuseanalüüsi meetodi rakendamist. Kuna rahvuslik identiteet on paljuski just diskursiivselt konstrueeritud nähtus, siis selle uurimiseks diskursuse analüüsi kasutamine oleks igati sobilik. Varjatud klassi analüüsi puhul on võimalik kvantitatiivselt leitud identiteedi mustreid iseloomustada kvalitatiivsete näidete kaudu, kuid arvan, et diskursuse analüüs pakuks uurimismaterjali kvalitatiivseks uurimiseks parema ja kindlapiirilisema metodoloogilise raamistiku.

Järelduste ja diskussiooni osa lõpetuseks esitan mõned mõtted edasiste uurimisvõimaluste kohta. Leian, et tulevikus võiks uurida seda, kuidas konstrueeriti rahvuslikku identiteeti 1930. aastatel. Näiteks, milline oli 1934. aastal loodud propagandaministeeriumi roll rahvusliku identiteedi konstrueerimisel. Millist identiteeti tootsid oma veergudel ajalehed vaikiva ajastu tingimustes ja olukorras, kus oli kehtestatud tsensuur ning keelustatud valitsuse tegevust avalikult kritiseerivate artiklite ilmumine. Kindlasti oleks äärmiselt huvipakkuv uurida ka vabadussõjalaste poolt konstrueeritava rahvusliku identiteedi aluseks olevaid diskursusi.

1920. aastate ajaleheartiklite analüüsi põhjal on võimalik järeldada seda, millised olid avalikus diskursuses esinenud rahvusliku identiteedi erinevad vormid ning millised neist olid sagedamini või millised harvemini esitatud. Samas ei saa käesolevas töös kasutatud uurimismaterjali põhjal anda vastust küsimusele, kuidas Eesti kahes suurimas päevalehes konstrueeritud identiteet mõjutas lehelugejaid ehk milline oli Eesti rahva identiteet 1920ndatel. Rahva poolt kantava identiteedi uurimiseks tuleks analüüsi kaasata lisaks meediaväljaannetele ka auditooriumi ja teiste institutsioonide uurimine. Või nagu De Cillia *et all.* (1999: 154) märgivad, et lisaks meedia poolt pakutavale rahvusliku identiteedi diskursusele tuleks uurida ka teisi avalikul, poolavalikul ja isiklikul arenil ilmnevaid identiteedidiskursusi. Samuti tuleb meeles pidada, et meedia ei ole kõikvõimas. Lisaks meediale on ka teisi sotsialiseerumismorme ja –kohti. Identifitseerimisvõimalusi pakuvad näiteks ka perekond, töökoht ja sõbrad. Meedia sisu ei saa otseselt samastada ka avaliku arvamusega ega tegelike inimeste tegelike mõtetega. Sageli peegeldab meedia pigem teatud eliidi lootusi ja pingutusi, mille läbi püütakse luua või ümberkujunda rahvuslikku identiteeti, seda oma huvides ära kasutades (Luostarinen 1997).

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli uurida, kuidas 1920. aastate Eesti päevalehtedes konstrueeriti rahvusliku identiteedi erinevaid vorme ja milline oli nende identiteedivormide sisu. Täpsemalt olid magistritöös vaatluse all ajalehtedes Postimees ja Päevaleht aastatel 1921–1929 ilmunud artiklid. Rahvusliku identiteedi vormide konstrueerimist meediatekstide alusel uuriti seetõttu, et ajakirjandusel oli 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses äärmiselt oluline roll Eesti rahvusliku identiteedi konstrueerimisel. Eesti rahvuslik identiteet on paljuski trükisõna poolt loodud.

Töö teoreetilise raamistiku paikapanekul lähtuti konstruktivistlikust paradigmast, mille kohaselt rahvuslik identiteet on konstrueeritud nähtus. Sellest tulenevalt on identiteeti võimalik luua ja muuta. Rahvusliku identiteedi tootmine ja taastootmine toimub diskursiivselt keele ja teiste semiootiliste süsteemide abil. Üks rahvusliku identiteedi konstrueerimise vahend on meedia. Ajalehed osalevad rahvuse ülesehitamisel, tootes rahvuslikku identiteeti oma sõnumite, stereotüüpide ja konteksti kaudu. Eriti intensiivne on rahvusluse ja rahvusliku identiteedi konstrueerimine „kuuma rahvusluse“ tingimustes, seetõttu on töös uuritud sellistes oludes kirjutatud artikleid.

Töös on tuginetud ka poliitilis-kultuurilise rahvusluse mudelile, kuid poliitilist ja kultuurilist rahvuslust ei ole vaadeldud teineteist välistavate kontseptsioonidena. Lähtutud on arusaamast, mille kohaselt rahvusliku identiteedi diskursus sisaldab alati nii kultuurilisi kui poliitilisi elemente. Identiteedivormide olulisus ja vahekord muutub konkreetsest ühiskondlikust situatsioonist sõltuvalt. Ühiskondlikest oludest sõltuvalt toimusid muutused ka Eesti rahvuslikus identiteedis. Eesti rahvusluses domineeris selle tekkides väikerahvastele iseloomulik kultuurirahvuslus, kuid 20. sajandi alguseks, kui Eestist oli saanud riiki ja rahvuslust ülesehitav riik, oli muutunud tähtsaks poliitilise rahvusliku identiteeti tootmine.

Teoreetilisele taustale tuginedes püüti töös leida vastused järgmistele küsimustele:

- kas 1920. aastatel ilmunud meediatekstides konstrueeritakse poliitilist või kultuurilist rahvuslikku identiteeti või mõlemat korraga;
- kas ajavahemikus 1921–1929 on märgata muutusi ajalehtedes konstrueeritava identiteedi osas ja kui on, siis kas ühiskondlikele arengutele tuginedes on võimalik neid muutusi selgitada;

- milline on ajaleheartiklites konstrueeritavate identiteedivormide sisu?

Püstitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutati töös varjatud klassi analüüsi meetodit. Tegemist on Eesti kontekstis vähetuntud meetodiga ja käesolev magistritöö on üks vähestest, kus seda meetodit on kasutatud. Metodoloogiliste lähetekohtade väljatöötamisel pakkus inspiratsiooni rahvusvaheline uurimisprojekt „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“. Töö valimi moodustasid 98 Postimehes ja Päevalehes 1920. aastatel ilmunud artiklit. LCA protseduuri käigus tekkinud klasside kvantitatiivse ja kvalitatiivse kirjeldamise alusel iseloomustati erinevate rahvuslike identiteedi vormide sisu ja vahet. Lisaks vaadeldi tekkinud identiteedivorme ka ajaloolisest kontekstist lähtuvalt, et siduda identiteedidiskursuste muutust arengutega 1920. aastate Eesti ühiskonnas.

Varjatud klassi analüüsi tulemusel tekkis neli erinevat rahvusliku identiteedi klassi. Neist kõige sagedamini esines poliitilise, seejärel minevikku suunatud ja siis kultuurilise identiteedi tootmine. Kõige harvemini konstrueeriti ajaleheveergudel poliitilis-ajaloolist identiteeti. Poliitilist identiteeti iseloomustas keskendumine riikluse rajamisega seonduvale. Selle diskursuse puhul väärtustati demokraatia ja majanduse toimimist ning kinnistati usku sellesse, et oma riiki järjekindlalt ehitades ootab Eesti rahvast helge tulevik. Kultuurilise identiteedi keskmes oli seisukoht, et Eesti ülesehitamise seisukohalt tuleb väärtustada eesti kultuuri, keelt, haridust ja teadust. Vaimse kultuuri arengul on oluline osa riigi ülesehitamisel. Poliitilis-ajaloolist identiteeti iseloomustas ühelt poolt demokraatliku riigisüsteemi ja hästitoimiva majanduse ülesehitamise vajalikkuse rõhutamine, teisalt Eesti minevikukannatuste ning rahvale omaste ühiste faktorite esiletoomine. Minevikku suunatud identiteedi konstrueerimisel tugineti peamiselt ajaloolise ja minevikus rahvast raudses haardes hoidnud ja orjastanud võõrvõimudele vastandumisele, mille alusel õhutati rahvast suuremale ühtsusele.

Analüüsi käigus selgus, et 1920. aastate Eesti kahes suurimas päevalehes oli kõige olulisem poliitilise rahvusliku identiteedi konstrueerimine. Samas selgus, et poliitilise identiteedi kõrval toodeti ka kultuurilist, minevikku suunatud ja ajaloolis-poliitilist identiteeti. Laiemas plaanis on Eesti rahvusluse arengu puhul kultuurilis-poliitiline mudel rakendatav. Samas puhtalt poliitilise või kultuurilise identiteedi domineerimisest rääkida ei saa, sest lisaks neile identiteedivormidele pakuti ajakirjanduse vahendusel inimestele samastumiseks ka teisi diskursusi. 1920. aastate Eesti

päevalehtedele oli iseloomulik erinevate identiteedimustrite loomine. Vaatlusaluse perioodi jooksul toimusid muutused identiteedivormide esinemissagedustes. Kõige iseloomulikumaks muutuseks töös analüüsitud aastate jooksul oli minevikku suunatud identiteedi diskursuse tähtsuse tõus. Muutused identiteedivormide vahetades on selgitatavad Eesti ühiskonnas valitsenud oludega.

SUMMARY

“The Construction of National Identity in Estonian Daily Newspapers in the 1920s”

The aim of this master thesis is to analyse how different forms of national identity were produced by Estonian printed press during the 1920s and what were the distinctive features characterising these forms of identity. Articles published in *Postimees ja Päevaleht* in 1921-1929 were taken under closer examination. Newspapers had an important role to play in the construction of Estonian national identity in the 19th century and in the beginning of the 20th century. Figuratively it can be said that Estonian national identity was created by the printed word.

The theoretical framework of the thesis derives from the constructivist view on reality believing that national identity is a product of social construction and thereby it could be produced and changed. National identity is discursively produced, reproduced, transformed and destructed by means of language and other semiotic systems. Media is one of these discursive means. Newspapers participate in the construction of national identity by creating messages, stereotypes and context. The production of national identity is especially intense in a state where conditions are favorable for the appearance of “hot nationalism”. Articles published under these conditions are the main object of research in this thesis.

The thesis also relies on the political-cultural model of nationalism. According to this dualistic model there are two types of nationalism – western political or civic nationalism and eastern cultural or ethnic nationalism. These two concepts are not considered to be exclusive but instead the thesis relies on an assumption that national identity includes both political and cultural element. The importance and relations between different forms of identity change due to social situational settings. The changes in social setting have also changed Estonian nationalism/national identity. In the beginning cultural elements were prevailing but in the beginning of the 20th century when Estonia had become an independent state, where nation- and state-building occurred, political elements were the most prominent in shaping the construction of national identity.

Arising from the theoretical framework the thesis is trying to answer the following questions:

- Did the articles published in Estonian newspaper during the 1920s produce political national identity or cultural national identity or both?

- Where there any changes visible in the construction of national identity in 1921-1929 and if there were, is it possible to associate these changes with social circumstances?
- What were the characteristic features of different forms of national identity produced in the 1920s?

In order to find answers to these questions LCA-method (Latent Class Analysis) was used. This method produced a solution according to which four different classes or forms of national identity appeared. These classes were analysed by quantitative and qualitative means in order to describe the nature and relations between different forms of identity. Identity forms were also analysed from the historical viewpoint, which made it possible to connect the changes in national identity with the developments in the social situation in Estonia during the 1920s.

The four different forms of identity that appeared in the articles were named the production of political identity, the production of past-oriented identity, the production of cultural identity and the production of political-historical identity. The most commonly produced identity form in the articles was political identity, followed by past-oriented and cultural identity. Political-historical identity was most rarely constructed in the articles. The production of political identity was mainly oriented towards the appreciation of democratic and economic values. It was conveyed that democratic state system and functional economy are the main groundsels that ensure the future of Estonian nation. The production of cultural identity was associated with stressing the importance of culture, language, education and science. Achievements in the intellectual sphere are as significant to the development of Estonia as democratic state and good economy. Political-historical identity valued democracy and economic indicators but also emphasised the importance of common national factors and historical past. In the centre of the past-oriented identity were history and the antagonism with the foreign nations that had oppressed Estonia over many centuries.

The results of the analysis indicated that during the 1920s political national identity was most commonly produced by the two major Estonian newspapers. It was also concluded that generally the political-cultural model of nationalism could be implemented to describe the developments of Estonian national identity. But political identity could not be considered as the only and dominant identity form because the production on past-oriented, cultural and political-historical identity also appeared. Postimees and Päevaleht constructed different patterns of identity on their pages and these

identity patterns also changed during the time period under examination. The most notable change that appeared was the increasing importance of the past-oriented identity. After the analysis of these developments it was concluded that changes in the construction of identity could be explained by the conditions prevailing in the Estonian society during the years 1921-1929.

ALLIKAD

- Almond, G. A. & G. B. Powell.** (1966). *Comparative Politics: A Developmental Approach*. Boston: Little, Brown.
- Anderson, B.** (2006) [1983]. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London; New York: Verso.
- Baycroft, T. & M. Hewitson.** (2006). *What is a nation? Europe 1789–1914*. Oxford: Oxford University Press.
- Berezin, M.** (1999). Introduction: Democracy and its Others in a Global Polity. *International Sociology*, vol. 14, no. 3, pp. 227–244.
- Berger, P. & T. Luckmann** (1991) [1966]. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.
- Billig, M.** (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage Publications.
- Brubaker, R. & F. Cooper.** (2000). Beyond “Identity”. *Theory and Society*, Vol. 29, No 1, pp. 1–47.
- Brubaker, R.** (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brubaker, R.** (1996). *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge etc: Cambridge University Press.
- Calhoun, C.** (1997). *Nationalism*. Buckingham: Open University Press.
- Calhoun, C.** (1994). The Modern Discourse of Identity, pp. 9–36 in G. Calhoun, *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford, UK & Cambridge, USA: Blackwell.
- Castells, M.** (1997). *The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume II*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Crew, R.** (1986). The Construction of National Identity, pp. 31–43. In P. Boerner, (ed.), *Concepts of National Identity*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- De Cillia, R., M. Reisigl & R. Wodak.** (1999). The Discursive Construction of National Identities. *Discourse & Society* Vol 10(2), pp. 149–173.
- Eesti ajalugu V:** pärisorjuse kaotamisest Vabadussõjani. (2010). Tartu: Ilmamaa.
- Eesti ajalugu VI:** Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. (2006). Tartu: Ilmamaa.
- Ehala, M.** (2006). Eestikeelne keskharidus – Eesti identiteedi nurgakivi. *Eestikeelne keskharidus* 100. Konverentsi ettekanded. URL (kasutatud 22.04.2011) <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5067>

- Fairclough, N.** (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Geertz, G.** (1973). *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana.
- Gellner, E.** (1984). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Gellner, E.** (1994-1995). Rahvused ja rahvuslus. *Akadeemia* 10-13, lk 1–3, 2209. –2238, 2429–2462, 2653–2686, 197–222, 419–446, 643–670.
- Giddens, A.** (1985). *The Nation-State and Violence*. Cambridge: Polity.
- Giesen, B.** (1999). *Kollektive Identität. Intellektuellen und die Nation*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Giesen, B.** (1996). *Nationale und kulturelle Identität. Studien zur Entwicklung des Kollektiven Bewusstseins in der Neuzeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Giesen, B. & J. Kay** (1998). Nationale Identität und Staatsbürgerschaft in Deutschland und Frankreich. *Berliner Journal für Soziologie*, no 1, issue 4, lk. 523–537.
- Greenfeld, L.** (1993). *Nationalism: Five Roads to Modernity*. Cambridge; Massachusetts; London: Harvard University Press.
- Hall, S.** (1990). Cultural Identity and Diaspora. In J. Rutherford, ed., *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart.
- Harro, H. & M. Somelar.** (1996). Eesti ajaleheturu kujunemise aspekte kahe maailmasõja vahelisel perioodil. *Eesti ajakirjanduse ajaloost X*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 37–61.
- Hobsbawm, E. J.** (1997). *Nations and nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Ibrus, I.** (2007). Pidevuste kultuur. *Sirp*, 7. juuni.
- Jansen, E.** (2007). *Eestlane muutuv asjas: seisusühiskonnast kodanikuühiskonda*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.
- Jansen, E.** (2003). Sotsiaalne mobiilsus ja rahvuslik identiteet. *Acta Historica Tallinnensia*, 7. lk. 15–30.
- Jääts, I.** (2005). Etnilised protsessid vene impeeriumi sisepäriifeerias 1801-1904. Komi rahvuse süünd. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Karjahärm, T.** (2009). Eesti rahvusliku liikumise mudelid uusimas historiograafias. *Acta Historica Tallinnensia*, Vol. 14/1, lk. 146–171.
- Karjahärm, T.** (1995). Eesti rahvusluse ideed. *Akadeemia* nr 10, lk 2051–2077.
- Karjahärm, T. & V. Sirk** (2001). *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo.
- Kedourie, E.** (1993). *Nationalism*. Oxford; Cambridge Mass.: Blackwell.

- Kempf, W.** (1994). Towards an Integration of Quantitative and Qualitative Content Analysis in Propaganda Research. Diskussionsbeiträge nr 27/1994 der Projektgruppe Friedensforschung Projekt 13/85, Universität Konstanz.
- Kivimägi, S.** (1984). Eestikeelsed päevalehed 1981–1940. *Eesti ajakirjanduse ajaloost IV*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, lk 48–69.
- Kohn, H.** (1944). The Idea of Nationalism: A Study in its Origins and Background. New York.
- Korts, K. & R. Kõuts.** (2000). Ajakirjanduse kui integratsiooni avalik foorum. M. Lauristin & R. Vetik (toim.). Integratsioon Eesti ühiskonnas. Monitooring 2000. Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- Laar, M.** (2003). „Jäe igas riides ja iga nime all eestimeheks...”: rahvusluse avaldumisvormidest rahvuslikul ärkamisajal. *Akadeemia* nr 8, lk. 1571–1589.
- Laar, M.** (2005). Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad. Tartu: Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv.
- Lauk, E.** (Koost.) (2000). Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloost 1900–1940. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Luostarinen, H.** (1997). Media Construction of National Identities - Introduction to a Project. URL (kasutatud 15.03.2011) http://kops.ub.uni-konstanz.de/bitstream/handle/urn:nbn:de:bsz:352-opus-3466/346_1.pdf?sequence=1
- Meyrowitz, J.** (1994). Medium Theory. D. Crowley & D. Mitchell, eds., Communication Theory Today. Polity Press.
- Piirimäe, E.** (2007). Eesti rahvuslus Euroopa kontekstis. *Ajalooline Ajakiri* nr. 1, lk 93–110.
- Ruutsoo, R.** (2003). Modernisation of the National Public Sphere in the Baltic States in the First Period of Independence. *Acta Historica Tallinnensia*, 7, lk. 126–161.
- Schlesinger, P.** (1993). Wishful Thinking: Cultural Politics, Media, and Collective Identities in Europe. *The Journal of Communication*, Volume 43, Issue 2, pp. 6–17.
- Schütz, A. & T. Luckmann** (1973). The Structures of the Life-World. London: Heinemann.
- Shils, E.** (1957). Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties. *British Journal of Sociology* 7, pp. 13–45.
- Shulman, S.** (2002). Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism. *Comparative Political Studies* 55(1). pp. 554–85.
- Smith, A. D.** (1995). Euroopa rahvus või rahvuste Euroopa. *Akadeemia* nr 3, lk 482–493.
- Smith, A. D.** (1999). Myths and Memories of the Nation. Oxford: Oxford University Press.

- Smith, A. D.** (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.
- Smith, A. D.** (1992). National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 68, No. 1, pp. 55–76.
- Smith, A. D.** 1998. *Nationalism and modernism*. London, New York: Routledge.
- Smith, A. D.** (2008). *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Polity Press.
- Spenser, P. & H. Wollman.** (1998). Good and Bad Nationalisms: a Critique of Dualism. *Journal of Political Ideologies* 3(3). pp. 255–74.
- Tonkiss, F.** (1998). Analysing Discourse. in C.Seale (Ed.), *Researching Society and Culture*. London: Sage Publications, pp. 245–260.
- Uba, M.** (2000). Rahvusliku enesemääratluse muutumise võimalused. Rahvusliku identiteedi konstrueerimine Teise maailmasõja järgse Eesti, Soome, Ida-Saksa, Lääne-Saksa, Austria ja Šveitsi ajakirjanduses. Magistritöö. Tartu. Käsikiri.
- Vahtre, S.** (Koost.) (1994). *Eesti ajalugu: kronoloogia*. Tallinn: Olion.
- Van den Berghe, P.** (1981). *The Ethnic Phenomenon*. New York; Oxford: Elsevier.
- Vermunt, J. K. & Magidson, Jay.** Latent Class Analysis. URL (kasutatud 15.05.2011) <http://www.statisticalinnovations.com/articles/Latclass.pdf>
- Vihalemm, T. & A. Masso** (2004). Kollektiivsed identiteedid siirdeaja Eestis. *Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest*. Toimetajad V. Kalmus, M. Lauristin ja P. Pruulmann-Vengerfeldt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 45–55.
- Von Bogdandy, A., Häußler, S., Hanschmann, F. & U. Raphael.** (2005). State-Building, Nation-Building, and Constitutional Politics in Post-Conflict Situations: Conceptual Clarifications and an Appraisal of Different Approaches. A. von Bogdandy and R. Wolfrum, (eds.), *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Volume 9, pp. 579–613.
- Wodak, R., R. de Cillia, M. Reisigl & K. Liebhart.** (1999). *The Discursive Construction of National Identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Zetterberg, S.** (2010). *Eesti ajalugu*. Tänapäev.

LISAD

Lisa 1. Sündmused, mis võeti ajavahemikus 1921–1929 aluseks analüüsitavaate artiklite leidmisel

1921. aasta	
26. jaanuar	<i>Entente</i> ’i kõrgem nõukogu tunnustab Eestit <i>de jure</i> .
2. veebruar	Tartu rahu aastapäev.
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
22. september	Eesti võetakse vastu Rahvasteliitu.
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1922. aasta	
2. veebruar	Tartu rahu aastapäev. (Kuna sellel teemal ei olnud lugu Päevalehes, siis valisin Päevalehest välja 3. mai sündmustest ajendatud artikli)
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
3. mai	Kaitsepolitsei tabab illegaalse Eestimaa Kommunistliku Partei juhi Viktor Kingissepa.
12. september	Tallinnas avatakse pidulikult Riigikogu hoone
8. oktoober	Eesti kirjanike III kongressil moodustatakse Eesti Kirjanikkude Liit, mille juhatusesimeheks saab Friedebert Tuglas.
29. november	Riigikogu kinnitab ametisse uue valitsuse. Koalitsiooni kuuluvad Põllumeestekogud, Rahvaerakond ja Tööerakond, riigivanem on Johan Kukk. (Mõlemas lehes toodud ära riigivanema pöördumine, seega valisin Postimehe puhul Riigikogu hoone avamist kajastava artikli.)
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1923. aasta	
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
13. mai	Raadi mõisa härrastemajas avatakse Eesti Rahva Muuseum.
7. juuni	Riigikogu II koosseis tuleb kokku esimeseks koosolekuks. Rahvaerakonna, Kristliku Rahvaerakonna ja Rahvuslik-Vabameelse Partei fraktsioonid kujundavad parlamendis Demokraatliku liidu ning Jaan Tõnisson valitakse Riigikogu esimeheks.
30. juuni	Vastvalminud lauluväljakul Kadriorus peeti VIII (esimene iseseisvusaegne) üldlaulupidu. Osaleb 386 koori ja orkestrit ning enam kui 10 000 esinejat. Kuulajaid on 80 000.
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1924. aasta	
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
26. märts	Riigikogu kinnitab ametisse Friedrich Akeli vähemusvalitsuse, mille taga on vaid 28% Riigikogu koosseisust (Rahvaerakond, Kristlik Rahvaerakond, Tööerakond).
1. detsember	Kommunistid korraldavad Komiterni ja Nõukogude valitsuse toetusel Tallinnas putšikatse, mis kukub küll läbi, aga hukub 44 inimest.
1. detsember	Tartu Ülikooli 5. aastapäev. (Selle teemaline artikkel ilmus vaid Postimehes. Päevalehe puhul on selle asemel valitud veel üks 1. detsembri sündmusi kajastav artikkel).
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1925. aasta	
3. jaanuar	Möödub viis aastat Vabadussõja lõpust. (Sellel puhul ei ole eraldi artiklit Päevalehes, sealt on valitud kaks vabariigi aastapäeva teemalist artiklit).
2. veebruar	Tartu rahu aastapäev.
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
29.–31. august	„Vanemuise“ seltsi 60. aastapäeva tähistamine (artikkel Postimehes).
20.–22. november	„Estonia“ seltsi 60. aastapäeva tähistamine (artikkel Päevalehes).
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.

1926. aasta	
3. jaanuar	Vabadussõja lõppu aastapäev.
2. veebruar	Tartu rahu aastapäev.
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
24. juuni	Jaanipäev. Suure-Jaanis avatakse Vabadussõja mälestussammas „Lembit“.
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1927. aasta	
2.–3. jaanuar	Tartus peetakse I rahvusliku kasvatus kongress. Sellel arutatakse eestluse tuleviku üle ning püütakse sõnastada üldrahvuslikke sihte ja teadvustada madalast iibest tulenevaid ohte.
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
19. juuni	Eesti ühistegevuse 25 juubel. 25. aastat tagasi asutati Tartu Eesti Laenu ja Hoiu Ühisus.
13. november	Tallinna Reaalkooli ees avatakse mälestussammas Vabadussõjas langenud õpilastele ja õpetajatele.
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1928. aasta	
24. veebruar	Vabariigi 10. aastapäev.
30. juuni – 2. juuli	Tallinnas toimub IX üldlaulupidu.
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.
1929. aasta	
24. veebruar	Vabariigi aastapäev.
21. juuni ja 24. juuni	Landeswehri purustamise 10. aastapäev ja jaanipäev.
23. aprill	Jüripäev ja asutava kogu kokkutulemise 10. aastapäev.
12. mai	Emadepäev. (Sellel teemal ilmus artikkel vaid Päevalehes, Postimehe puhul on valitud kaks jüripäeval ilmunud lugu.)
Detsembri lõpp /jaanuari algus	Aastavahetus.

Lisa 2. Analüüsitavate artiklite loetelu

1921. aasta			
	Postimees		Päevaleht
1.	27. jaanuar „Liitriigid Eestit de jure tunnistanud!“	6.	28. jaanuar „De jure. Eesti suurriikide poolt lõplikult tunnistatud“ Rbn
2.	2. veebruar „Tartu rahu ja Eesti riigi iseseiswuse lõplik tunnistamine“	7.	2. veebruar „Rahu aastapäewal“
3.	23. veebruar „Eesti suurpäew“	8.	24. veebruar „24. weebuar“
4.	23. september „Eesti Wabariik kuulub Rahwaste Liidu liikmete hulka!“	9.	23. september „Eesti Rahwasteliitu wastu wõetud“
5.	2. jaanuar 1922 „Rahwusliku poliitika tähistesihis!“	10.	2. jaanuar 1922 „Uuel aastal“
1922. aasta			
	Postimees		Päevaleht
11.	2. veebruar „Kaks aastat rahupõlwe“	16.	24. veebruar „Wabariigi neljandal aastapäewal“ K. Päts
12.	23. veebruar „Minevikku süvenedes tulevikus tuld wõttes!“	17.	5. mai „Rohkem idealismi ja isamaalsust“
13.	13. september „Riigikogu hoone awamise pidustused“	18.	11. oktoober „Kolmas Eesti kirjanikkude kongress 8. okt. Tallinna raekojas“
14.	9. oktoober „3. Eesti kirjanikkude kongress“	19.	29. november „Wabariigi walitsuse deklaratsioon“
15.	31. detsember „Wanalt uuele“	20.	2. jaanuar 1923 „Uue aasta läwel“
1923. aasta			
	Postimees		Päevaleht
21.	24. veebruar „Tänuulikus meele minevikku mäletades, julguses ja usus tulevikule wastu!“ Jaan Tõnisson	26.	24. veebruar „Wabariigi wiendal aastapäewal“ Lg.
22.	13. mai „Eesti Rahwa Muuseumi awamise puhul“ M. J. Eisen	27.	13. mai „Eesti rahwa muuseumi awamine Tartus“
23.	7. juuni „Teise riigikogu awamise puhul“	28.	7. juuni „Teise Riigikogu kokkusaamise päewal“
24.	30. juuni „Esimeseks üleüldiseks laulupeoks wabas Eestis“ Jaan Tõnisson	29.	30. juuni „Üleriikline Eesti laulupidu“
25.	31. detsember „Wana aasta õpetused ja uue aasta tõetused“	30.	31. detsember „Aasta lõpul“
1924. aasta			
	Postimees		Päevaleht
31.	24. veebruar „Riikliku iseseiswuse aastapäewal“	36.	24. veebruar „Wabariigi kuuendal aastapäewal“ Lg.
32.	26. märts „Riigikogu ja ta wahekord rahwaga“	37.	28. märts „Uus walitsus“ Rbn.
33.	2. detsember „Riigiwanem Dr. F. Akeli kõne riigikogu erakorralisel koosolekul 1. dets“	38.	2. detsember „Mida ütleb kommunistide äpardunud mässukatse? Lõpp erakondlistele lõhedele!“
34.	2. detsember „Ülikooli 5. aastapäew“	39.	16. detsember „1. dets. mälestusaktused koolides. Noorsoo ülielaw osawõtmine ja waimustus“
35.	31. detsember „Uued olud, uued teed“	40.	2. jaanuar 1925 „Wäljawaated ja sihid“
1925. aasta			
	Postimees		Päevaleht
41.	3. jaanuar „Tänu ja austuse tundes“	46.	4. veebruar „Tartu rahu 5. aastapäewa mälestamine“
42.	2. veebruar „Täna wiie aasta eest“	47.	24. veebruar „Eesti wabariigi seitsmendal aastapäewal“
43.	24. veebruar „Waim on, mis elawaks teeb!“ Jaan Tõnisson	48.	24. veebruar „Wabaduspõlwe ajalooline tagasein“
44.	29. august „Üks meie rahwuskultuuri alussammastest“	49.	20. november „Estonia“ 60 aasta juubel“

45.	31. detsember „Wana aastaga jumalaga jättes“	50.	31. detsember „Üks aasta jälle wajund ajamerde“
1926. aasta			
	Postimees		Päevaleht
51.	1. jaanuar „Tänu- ja ilutunde puudusest“ Rudolf Linnamees	56.	2. jaanuar „Rahwuslus ja kaitsewägi“ J. Soots
52.	3. veebruar „Seitsmendasse rahuaastasse“	57.	2. veebruar „Tartu rahu 6 aastapäew“
53.	24. veebruar „Iseseiswuse püha“ A. Piip	58.	24. veebruar „Kaheksa aastat poliitilist iseseiswust“
54.	26. juuni „Mälestus Lembitust ja lembitlastest kisub rahwa kaasa“	59.	29. juuni „Lembitu waim walitsegu meie keskel“ J. Tõrvand
55.	1. jaanuar 1927 „Erilised ülesanded uuel aastal“ Jaan Tõnisson	60.	2. jaanuar 1927 „Head uut aastat“ (erinevad soovid uueks aastaks)
1927. aasta			
	Postimees		Päevaleht
61.	3. jaanuar „Meie rahwaelu põhiküsimused“	66.	4. jaanuar „Rahwusliku kaswatus kongress“
62.	24. veebruar „Täna Wabariigi 9. aastapäew“	67.	25. veebruar „Wabariigi 9. Aastapäewa pidustused“
63.	19. juuni „Eesti ühistegevuse ideeline kandejõud“ Jaan Tõnisson	68.	19. juuni „Eesti ühistegevuse juubeliaastal“
64.	14. november „Mälestussammas noortele kangelastele“	69.	15. november „Noorte kangelaste mälestus elab“
65.	2. jaanuar 1928 „Uueks aastaks“	70.	2. jaanuar 1928 „Töö ja tulewik. Sooviawaldused uueks aastaks“
1928. aasta			
	Postimees		Päevaleht
71.	24. veebruar „Eesti wabariigi 10. aastapäewaks“	80.	24. veebruar „Meie pühitseme täna“
72.	24. veebruar „Eesti rahwuslik lipp“ J. Kõpp	81.	24. veebruar „Mis andis meile iseseiswuse“
73.	24. veebruar „Kuidas saame edasi“ Peeter Põld	82.	24. veebruar „Eesti ülikool – iseseiswuse saavutus“ M. J. Eisen
74.	24. veebruar „Püsigu igavesti „Eestimaa demokraatlik Wabariik tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides““ N. Reek	83.	24. veebruar „Eesti kunst iseseiswuspäewil“ Rasmus Kangro-Bool
75.	24. veebruar „Rahwas ei sure“ K. R. Busta	84.	24. veebruar „Eesti kool meie riigi iseseiswuse ajal“ N. Kann
76.	24. veebruar „Rippumata rahwa riiklustundes“ Jaan Tõnisson	85.	24. veebruar „Kodumaa ehitamise töös“ H. Rebane
77.	24. veebruar „Tartu ülikooli osa Eesti iseseiswuse saamisel“ H. Koppel	86.	24. veebruar „Kodumaa männid kohavad“ Leida /.../
78.	30. juuni „Eestlane. Tema tõuline ja hingeline iseärasus“ Dr. Lellep	87.	30. juuni „Rahwuslik pidu“
79.	1. jaanuar 1929 „Mis ootab meilt uus aasta“ Jaan Tõnisson	88.	2. jaanuar 1928 „Meie suurem soov uueks aastaks. Maale rahu ja inimestele head tahet“ Lg.
1929. aasta			
	Postimees		Päevaleht
89.	24. veebruar „Kelle päralt on meie armastus. Wabariigi 11. aastapäewa puhul“ Jaan Tõnisson	94.	24. veebruar „Ühine, jagamatu Eesti! Eesti wabariigi 11-daks aastapäewaks“
90.	23. aprill „Jüripäewal 10 a. tagasi. Asutawa Kogu kokkusaamine“	95.	26. aprill „Wildakal teel“ L. R.
91.	23. aprill „Eestlase kodu kaunistagu Eesti tööd“	96.	12. mai „Emadepäewaks“ dr. Harry Busch
92.	21. juuni „Uus katse 700 aasta pärast. Wihases heitluses ajaloolise waenlasega. – Siis kui purustati Landeswehr“	97.	25. juuni „Landeswehri löömise mälestamine Wõnnus“
93.	31. detsember „Siiski usus ja lootuses“ Jaan Tõnisson	98.	31. detsember „1929/1930“

Lisa 3. Kodeerimisjuhend

I Artikli üldtunnused

A) Järjekorranumber

B) Väljaanne

1. Postimees
2. Päewaleht

C) Pealkiri (märgitakse sõnadega)

D) Artikli autor

0. autor pole märgitud
1. autori nimi (märgitakse kujul eesnimi + perekonnanimi)

E) Ilumise kuupäev (märgitakse kujul pp/kk/aaaa)

II Artiklites esinevad väited

F) Mainitakse oma poliitilise süsteemi saavutusi

0. väide ei esine
1. väide esineb

G) Mainitakse oma poliitilise süsteemi kriise

0. väide ei esine
1. väide esineb

H) Mainitakse oma kultuuri saavutusi

0. väide ei esine
1. väide esineb

I) Rõhutatakse rahvast koos hoidvaid ühiseid faktoreid

0. väide ei esine
1. väide esineb

J) Tekst toodab vastuidentiteeti viidates rahvusliku ajaloo varasematele perioodidele

0. väide ei esine
1. väide esineb

K) Eesti on oma ajaloos palju kannatanud

0. väide ei esine
1. väide esineb

L) Eesti tulevik sisaldab peamiselt suuri võimalusi ja lootusi

0. väide ei esine
1. väide esineb

M) Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud demokraatia funktsioneerimisega

0. väide ei esine
1. väide esineb

N) Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud majandusega

0. väide ei esine
1. väide esineb

O) Eesti ülesehitamisel on olulisemad küsimused seotud kultuuri, keele, teaduse ja haridusega

- 0. väide ei esine
- 1. väide esineb

III Artiklites väljatoodud tegelased ja sündmused

P) Tegelased (märgitud nimeliselt ja + või – iseloomustab seda, kuidas tegelast on käsitletud)

R) Kindlatele sündmustele/tähtpäevadele viitamine

- 0. artiklis ei viidata kindlale sündmusele/tähtpäevale
- 1. sündmus/tähtpäev kirjutada välja tekstis toodud kujul

IV Eesti rahva/rahvuse iseloomustamine ning „meie-nemad“ vastanduse esinemine

S) Eesti rahva/rahvuse iseloomustamine

- 0. Eesti rahvast/rahvust ei ole iseloomustatud
- 1. Eesti rahva/rahvuse iseloomustamise puhul kirjutada välja, kuidas see tekstis täpselt on esitatud

T) Kas artiklis esineb „meie-nemad“ vastandumine

- 0. ei esine
- 1. esineb

U) Kas artiklis on täpsemalt määratletud see, keda mõistetakse „meie“ all

- 0. ei ole
- 1. kirjutada tekstis esitatud kujul välja, kuidas on iseloomustatud „meid“ võid „neid“

V Eesti asukoht/positsioon maailmas

V) Kas artiklis räägitakse või määratakse Eesti asukoht/positsioon maailmas

- 0. ei
- 1. märkida, tekstis esitatud sõnadega, kuidas seda on tehtud

Lisa 4. Eesti rahvale iseloomulikud jooned

ISELOOMUOMADUSED

vabaduseiha (1)

Eesti rahva vabaduse armastus /.../ riigiliseks iseseisvuseks küps ja võimas (2)

oleme rahvuseliselt niivõrd arenenud (3)

rahva vabadusearmastus ja tublidus (4)

julgelt ja energiliselt /.../ meie oleme kaine, asjalik ja tagasihoidliku loomuga rahvas (6)

Eesti poegade vahvusest ja mehemeelest, isamaa armastusest ja ustavusest /.../ Eesti rahva geenius (7)

Meil on viisiks vaadata oma tegelaste puudusi suurekstegeva klaasi läbi, nende teeneid ja tublidusi aga vähendava klaasiga; teevad nad mõne rumaluse, siis seame selle suure kella külge ja paugutame, et üle maa kuulub, nende tublidest tegudest läheme aga vaikides mööda. (8)

vahvad Eesti mehepojad (12)

Eesti kodaniku tänutunne (15)

ta rahva tööarmastus, korraldamise võime ja julgus (16)

meie omakasupüüdmine ja egoism palju hoogu on võtnud; siiski meie rahva tuum on terve ja hea (17)

iseseisev ja vaba on meie rahvas (21)

Kõik tahavad saada ja kõik korraga. Mitte minutitki ei tohi mingi asjaga viivitada, vaid kõik toodagu valmisküpsetatult korraga ja silmapilk lauale. See vastab masside hingelaadile (28)

Meie inimesed oskavad ainult üksteist arvustada ja tõrvata, aga paremini tegijat ei ole kedagi (30)

Maarahvaks oleme endid nimetanud, maad armastavaks rahvaks oleme ka tänapäevani jäänud. Tuntud on iha oma maalapikese järele, tuntud armastus oma kodukoha vastu (34)

hulkade riigiustavus ja vabadusarmastus, valmis-meel ja vaimustus, seesmine poolehoid ja isamaaarmastus (35)

oleme ise poliitikas noored, nõrgad, vilumatud (36)

Eesti on tugevam ja kangem /.../ Meie jõud ei seisa meie käsivarres, oleme väike rahvas, vaid selles, et kodumaale truuks jääme ja kindlameelselt tagasi tõrjume kõik kommunistide mõtted ja võtted /.../ rahvustunne ja isamaa armastus on see, mis riigid ja rahvad tugevaks teeb. (39)

eestlane 1924. aastal oli tööinimene intensiivsema tempoga /.../ tahtmisest elada ja püsima jääda (40)

vaba ja iseseisev rahvas, Eesti väikerahvas, täisväärline ja elujõuline rahvas /.../ sisemine jõud, rahvuslikust tundest teeb tugevaks (41)

Eesti sõduri surmapõlgav vaprus ja Eesti noore kaitseväge külmavereline intelligentne juhatus (42)

Kui vähe põhjendatud on arvutajate oletus, nagu oleks meie inimene tuim ja külm juba loomu poolest; meie inimestes peitub palju tuld ka kirge, vaja ainult seda õigest kohast parajal silmapilgul tabada; kui meie inimene ennast mitte kergesti ei avalda, igatahes oma õrnumaid tundeid mitte hõlpsasti teistele välja ei näita; isegi kirglik noorpaar ei suudle naljalt teineteist altariil; ei osata oma tundeid mitte huulil kanda. Ei saada hakkama meelevaldustega, kui mitte just erilist tuld taga ei ole; ei, meie inimesed ei armasta mitte valju pidulikkust. (43)

Eesti kodanik sama vapralt ja kohustruult välja astuma (46)

tahame olla sedavõrd edenenud ja kasvanud, elades kasvame ja saame targemaks, sirgume ja omandame elutarkust, saame küpsmaks ja saame juurde kaalu (50)

riigimehed olid kaugemale nägijad (52)

ühenduses meie üldse raske loomuga kipub kurvameelsus ja pessimism kogu meie seltskonnas maad võtma; küll oleks aeg meil võtta elu juhtnööriks optimismi, et kõik paremusele muutub selles paremas olevas maailmas /.../ rahva kindlale soovile saada vabaks, saada iseseisvaks (53)

Organiseeritud ja ühiskondlikult küps rahvas (59)

meie, eestlase, hinges on elutemas tung töö järele; see on olnud see, mis meie rahvast alal on hoidnud, raskete ajalooliste üleelamiste peale vaatamata. See vaba mehe töötung on meid viimaks ka viinud meid iseseisvale riiklikule elule; töökus ja tublidus on meie õnn ja õnnistus. See on tagatis, et meie edeneme, see on kinnitus, et meie iseseisvalt elada suudame; tööpoolest oleme ka meie raskemaid aegu näinud kui praegused seda on, kuid oleme vähem kaevanud; raskused on väikeste rahvaste paremad õppemeistrid (60)

meie rahvuslikud sihid ja paelused peavad olema elujaatavad, et meie rahval nende poole püüeldes kasvaks elujõud ja kõlbline võime /.../ rahvus on rahva ühise asumisterritooriumi, ühise sünnipära, ühise keele, ühise ajaloo, ühise kultuuri ja ühise riikluse aate saadus; rahvus on tee inimsusele (61)

tüse ja haritud väikerahvas /.../ elujõulisele rahvale ja riigile on kohane raskeil silmapilkudel kriisi lahendamiseks koonduda ühistunde vaimus (62)

tundmus, et meie rahvas ka midagi on, et meie ka midagi võime ja et meil midagi on (66)

tõsise üldmuljega, tõsidust toonitav, edevuseta, aga siiski ilumaitseline /.../ mitte ülemeelsed hurraatajad ega karnevalilõbusad, vaid enesest lugupidav tagasihoidlikkus /.../ oleme rohkem töö ja kohustuste rahvas kui karnevalilõbustusi

eelistav (67)

rahval oli lootus ja usk oma asja õigusesse (70)

ühiskondlik ühtekuuluvus ja vastastikune vastutus. Igal pool ilmas tuleb vaeva näha. Me võime nuriseda, pahandada oma olukorra üle, aga üks on selge: aidata saame meie endid ainult ise. Ainult vaev, veri, higi ja ohvrid /.../ vaba maa ja rahvas (73)

meie kaitseväge ohvrimeelsus ja püsivus, ta hingeline jõud ning tahe võidelda, meie kangelaste veri ja pingutused. Eesti rahvas tahab elada rahus. Tahab riigiliselt olla vaba. Ta austab inimeste õigusi. Ta tahab üles ehitada oma kodu (74)

noorendatud rahvusena, julgena, tugevana, relvastatuna ja heroilisena /.../ Eesti tüübi ja tema hinge alalhoid, on vaid tingitud meie maa temperatuurist, kliimast, tuultest ja maapinnast (75)

eestlasele kohaselt palju hädaldamist, et Eesti elu kuskile ei kõlba ja meie endid mitte ei oska kultuurrahvana valitseda (76)

Oleme ju tõsised ja kinnised – ikka ennast ja teisi arvustades; „Eesti jonni“ naabrite suhtes ja talupoegliku uhkust ning sitkust isiklikus edasipüüdluses (78)

armastame oma riiki kõigi tema vigade ja puudustega nagu armastame oma ema (80)

Meie ei taha kiidelda ega hoobelda, nagu oleksime suuri asju korda saatnud ja midagi vägevast valmis teinud, ei, seda maikugi ei taha meie anda oma juubelipidustustele. Sest tunneme hästi küll, kui palju on puudusi, nõrkusi ja vigu kõiges, mis oleme teinud. Aga keegi ei tohi meil keelata tunda rõõmu ja rahuldust selle ülem mida siiski oleme saanud /.../ Ei heida meie meelt kui näeme palju vigu ja puudusi oma läbikäidud teel, kui näeme, et veel nii kaugel oleme eesmärgist. Meie võtame kauge eesmärgi, meie asetame ideaalid kõrgele, meie teame, et meie neid ruttu kätte ei saa, õnne on ehitamises, õnn on töös kui oled vaba ja iseseisev ning kui tead, et su tööd teevad edasi su lapsed ja lapselaps (80)

küll tuntakse teda praegugi väljapool üsna vähe, mitte ainult sellepärast, et ta on väga väike, vaid ka alles noor (81)

eestlased, kes enne käisid käsist ja jalust oma tegutsemises köidetud, võivad nüüd vabade kodanikena elada, igal pool oma keeles asju ajada; Eesti pea vanematest kultuurrahvastest rahvahariduse poolest maha ei jää (82)

kui palju oleme kibeduses üksteisele teravusi ütelnud – ega siis kõik ikka hea ei võinud olla! Kui palju oleme vaielnud, kakelnud, maadelnud ikka selleks, et tahta paremini teha kõiki neid asju, mida elu on nõudnud! Meie oleme noored ja rumalad nagu tütarlapsed, kes esimeses kire põnevuses samme astuvad, mida nad pärastises elus ei saa õigustada. Me oleme eestlaseliselt jõhkrad-kõvad, kes iseseisvuse ilusat aadet on tarvitanud alati mitte aate teenimiseks, vaid hulga odavamate asjade peale (83)

meie ei ole oma oludega rahul ja kritiseerime neid igal võimalikul ja mittevõimalikul juhul (84)

oli aeg, kus eestlane end eestlaseks ei julgenud tunnustada, tal polnud selleks õigust. Ta oli sunnitud oma rahvast salgama, ehk kuigi ei salanud, siis ei peetud eestlast eestlaseks. Oli siis ori inimene? Raske oli see aega, aga eht Eesti visadusega on sellest üle saadud; sõjaajast saadi üle. Julgelt ja vapralt võitlesid mehed (86)

Sagedasti nuriseme, et saatus käib meiega võõrasemalikult ümber, et väsimatu ja vaevarikas töö annab meile ainult õige kehva toimetulemust. Aga ometi ei ole mingit kahtlust, et elame kõigest kehvastest ja puudustest hoolimata nüüd üldiselt palju inimväärlisemalt ja kultuurilisemalt /.../ rahvale annab iseloomu ja ühtlase näo mitte nii palju veresugulus, ühine tõug, isegi mitte nii palju ühine keel, kui ühine ajalooline saatus. Eesti rahval ei puudu selge ja kindel omapärased, et tema meelsus on, hoolimata vastuvõtlikkusest nii lääne kui idagi poole, oma iseloomus puht-eestiline (87)

meie armastus oma rahvusliku iseseisvuse paeluste vastu (89)

järele jääb silmapilgu maitsmine ja olude kasutus ilma kaugema põhivaateta; nõnda kaotab meie põlvel tulise tahte ja kindla tõukejõu oma saatuse kujundamiseks kõbeliste paeluste kohaselt. Asemele astub võimetu virilus, mis ootab abi väljast, mitte ei otsi aga kõigenne iseendast; nagu kuri saatus haarab inimesi üldine häda-meeleolu, mis ära sööb hinge isegi nendelt, kellel veel jätkuks jõudu oma teed ise rajada; meil on nüüd maad võtnud võimetu päevast-päeva askeldus ilma suurema sihita; kui aga meie ühiskond oleks seesiselt elujulge ja teguvõimas, siis peaksid raskused aina teritama tahet ja elustama teguhimu olukorra ümberkujundamisesse (93)

TEGUTSEMIS- JA KÄITUMISVIISID

Iseseisvuse võitluse vahvus /.../ uut hoogu ja kindlust edasi töötada riikluse iseseisvuse ja rippumatuse tähe all, täis usku ja lootust Eesti rahvusvahelisse heledasse tulevikku /.../ tänuhinnas meele saadab Eesti rahvas aukartlikke tervitusi lääne suurrahvastele (1)

rahva ühemeelne üliinimlik jõupingutus /.../ eesti rahvas tõi enesele verises võitluses vabaduse ja riigilise iseseisvuse /.../ Eesti rahvaväe kangelasmeeste vägiteod vabadusvõitluses (2)

Eesti rahvas on tohtinud ühedäänilisena astuda maailma riiklikkude rahvaste perekonda oma sisemise väärtuse tõttu; Eesti rahvuslik tahe olla vaba ja rippumatu; Eesti rahva võime oma iseseisvat riiki rajada, korraldada ja kaitsta; tänuhinnas õnneliku saatuse ja vägevate liitlaste võimsa toetuse pärast /.../ tänuhinnas hinges tahtmist ja julgust tõusma kõige jõuga edasi töötada (4)

varustatud kindla ühise tahtmisega iseseisvaks saada ja toetudes oma enese jõu peale /.../ asus oma riigi sisemise ülesehitamise tööle /.../ meie oleme abiväärlisena ennast üles näidanud, oleme ära võitnud kõik need kahtlused, mis uue, tarkava ja seni tundmata rahva vastu tuntakse /.../ ise oma jõust ja väest ära teeninud on (6)

Viiimase veretilgani tahame võidelda /.../ Eesti iseseisvuse alusmüür on Eesti poegade verega kaititud, Eesti poegade töö

peab seda edasi ehitama (7)
 et meie oma ühiskondliku elu ja riikliku korraldust üles ehitame nii, nagu see kultuurrahvale kohane on /.../ oleme kalli vere hinnaga endale iseseisvuse võitnud (9)
visalt ja järeleandmata tehtud tööd /.../ kasvamine vabaduse aate kiirte paistel ja soojendusel /.../
 kaitsma püha Eesti vabadust ja iseseisvust viimse hingetõmbeni (12)
 eesti rahvas uskus, et võim ja vägivald õiguse eest kord taganeb /.../ parem auga surra vabaduses, kui häbis orjuses elada /.../ mida raskemalt väljas poolt suruti, seda visamalt töötasid eestlased (13)
meil on usku Eesti riiklikku tulevikku (15)
 kogu meie rahvast, igasuguste vahede peale vaatamata, täidab kindel tahtmine oma iseseisvas riigi elada, ise oma saatust määrata, ise oma õnne sepp olla /.../ meie rahva töö ja higi /.../ oleme võimatutes oludes edasi rühkinud, võidelnud, kannatanud, eksinud ja õnnelikud oma töös olnud /.../
 suured ohvrid, mis meie sõjavägi nii ennastsalgavalt toonud (16)
 meie tahame oma Eesti kodu üles ehitada /.../ ennastsalgavat, ülesehitavat, mitte mahakiskuvat tööd (17)
 oleme saanud tööd teha, tööd vaikselt ja palehigi sees (20)
 võõras võim, mis aastasadade raskesti meie rahva peale rõhunud (21)
 Eesti ka sellepolest oma naabritele eeskujuks võib olla (23)
julgust ja tahtmist elu pandiks panna (26)
 olgugi et meil veel palju kasvada tuleb (28)
küllalt jõudu ja oskust on edaspidi oma arenemiskäigus omale jalale toetuda (29)
 meil tuleb Eesti vabaduse eest veel võidelda (33)
 ta oma väsimata püüdmine, ta oma higi ja vaev (34)
 Meil on riigivalitsemises kahtlemata mõndagi viga tehtud ja eksimisi ette tulnud. Meie ei tohi loorberitele puhkama heita (36)
suudame Eestit kaitsta (39)
rahus kodu ehitamine ja selle viimse veretilgani kaitsmine (41)
 sügav tänutunne saatuse vastu, ühes hüüdmine üldlaulupidudel. on valmis visaduses ja kindluses edasi tungima isegi raskuste ja kannatuste teedel (43)
 oleme ikkagi kõigist raskustest hoolimata edasi jõudnud (45)
 ajaloo juhtiv vaim meile ja meie hõimurahvastele, on olnud karm ja kare, neile jagades rahvasteperes kurblooliku osa ning neil lasknud tööd teha ja vaeva näha suuremalt jaolt muude rahvaste jaoks ja tuluks /.../ ülirohustav saatuse oli Eestile ärasteenutud enda kauase agara ja usina, visa ja väsimatu tööga (48)
määratu edu, mida Eesti oma lühikesel vabaduse ajajärgul on saavutanud (53)
 Eesti rahva kangelaslik mehe meel ei viivitanud silmapilkugi, et püssi haarata ja julgelt vaenlasele silma vaadata; niisama ennastsalgavalt nagu Eesti rahvas võitles temale pealesunnitud sõjas, jätkab ta tänasega päevaga tööd üldise rahvaste rahu kindlustamise suunas (57)
 üles näitama ühiseid pingutusi, peab olema valmis võitluseks kuni lõpuni /.../ langenud poegade veri on see tsement, mis vaba Eesti alusmüüri teeb vankumata kindlaks (59)
 kasvagu meie lapsed inimesteks, keda võib alati ette teed valmistama, juhtima, raskusi kandma, ohvreid tooma (60)
kogu rahva vaimilise ja kehalise jõu pingutus ja kokkuvõte, mis neid hiilgavaid tagajärgi on toonud /.../ tarvis kehtvat üksmeelt ja kõikide ühistööd (62)
 meie rahva parematel poegadel jõudu, usku ning vaimustust kaitsta oma kodumaad (66)
 Visa tööga ühisel jõul /.../ ei tohi raugeda tahe, ei tohi kaduda üksmeel, ei tohi tumeneda arusaam meie sihtidest. (70)
kündes ja külvates, armastades ning võideldes (72)
 külluse päevi meil nii ruttu ei tule, peame veel aastaid elama peost suhu (73)
Vigu on ka meil tehtud. Puudusi leidub igal alal. Kuid need kõik jäävad täielikult varju tehtud tööle ja saavutatud edule (76)
 oleme kallit hinda maksnud oma iseseisvuse eest, eneseohverdus vereväljal, eneseohverdus riiklise ehitamise töö kallal (80)
 mitte kunagi ei mõelnud rahvas enam võõra võimuga leppida (81)
 rahva vabadustung elas jõuliselt edasi, seda ei olnud jõudnud surmata mitmesaja-aastased surved ja pigistused (87)
 aga Eesti rahva jaoks ei ole siiski kogu maailmas paremad maad olemas, meie oleme südamega kasvanud selle kodu kehva pinna külge ja oleme õnnelikud, et meil sedagi on. See kehva pind on meie isade ja isaisadele aastasadadele jooksul andnud leiba, olgu küll kuuma palehigi ja raske töövaeva eest, et nad on kasvanud, terve ja tugev sugu ja pärandanud meile ilusa ainelise ja vaimelise päranduse lootuses, et nende järeltulijad kord õnnelikumalt siin saavad elama. Nemad pidid suurema ja parema osa oma töövaevast ära andma võõrastele sundijatele, nende eneste ja nende laste jaoks jäid viletsad näljaterad, aga nad ei heitnud meelt (94)
 rahvale uut hoogu, elujõudu ja kinnitab usus paremasse tulevikku (98)

Lisa 5. „Meie“ ja „nemad“

Eesti	Võõrvõimud
Eesti, terve Eesti rahvas, Eesti, Eesti Vabariik, noor Eesti, Eesti rahvas, noor Eesti riik, Eesti iseseisev rippumatu riik, vabariigi valitus, Eesti vaprad mehepojad, rahvaväe kangelasmehed, noor vabariik, noor Eesti riik, oma riik, iseseisev Eesti, vaba Eesti, liht talurahvas, maarahvas, Eesti omapärane rahvariik, iseseisev Eesti riik, valitsus, suverääne Eesti, väike Eesti, meie sõjaväe osad; Eesti kaitsevägi, Eesti sõjavägi, rahvavägi, väike rahvas, vaprad mehepojad, teadlikud Eesti riigi kodanikud, vaba ja iseseisev rahvas, eesti väikerahvas, suverääne rahvas, noor Eesti vabariik, värske eesti rahvavägi, muistne Eesti, väike Eesti, tüse ja haritud väikerahvas, eestlased, Eestimaa demokraatlik vabariik, Eesti armee, rippumata rahvas.	Suur-Vene, Vene nõukogude valitsus, Suur-Vene imperialistid, võõras võim ja vägivald, vaenulik Venemaa, nõukogude Venemaa, mõjuvad vastased, võõra võimu surve, vaenlane, enamlaste rusikas, punakaartlaste salgad, raudkiivriline Saksa vägi, okupatsiooni härrad, Saksa võim, siinsed mõisnikud, mineviku võõra võimu märgid, vene võim ja vene vaim, Vene enamlasted, okupandid, Balti hertsogiriigi loojad, saksa rüütlid, Saksa rahvas, imperialistlik Vene enamlus, see riik, kelle alamad me enne olime, Eesti vastased, kolmanda internatsionaali käsutada olevad salgad, meie kõigi ühine vaenlane, kommunistid, riigivastased, venelased, enamlus, Venemaa kotkaküüned, võõrvallutjad, lugemata vaenlase parved, võõrvõimud, Eesti vastased, naabrid ja kaugemad vaenlased, võõrad, võõra turvise kandjad, võõras ike, idast pealetungivad venelaste rohkearvulised väed, suur ja hästi varustatud vene sõjavägi, vägeva Saksa riigi sõjaväed, Vene sõjaväe hulgad, enamline soldatite ja tööliste nõukogu, valitseva aadli kiht oma eesõigustega, Saksa raudkiivrimehed, Vene ilmariik, vene enamlus, saksa okupatsiooniväed, Venemaa või mõni vägev läänes, venelased, vene enamlus, vene väed, saksa sõjavägi, „punane“ hirmuvalitsus, saksa okupatsiooni raudse surve tinaraskus, baltisakslus, võõrvõimu okupatsioon, Saksa okupatsiooniväed, võõras ike, vene valitsus, Landeswehr, Balti aadel, baltisaksad, Balti parunid, orjastajad, Landeswehri nime taha pugenud põline vaenlane, raudrüütlid.
<p>Näiteid:</p> <p>...katsed suurte ja vägevate poolt Eesti rahvast uuesti suruda Suur-Venemaa võimu alla... /.../</p> <p>Suur-Vene üht ega teist karva imperialistid ei ole enam võimalik kätt isukalt välja sirutada Eesti riigilise iseseisvuse ja rippumatuse järele. (1)</p> <p>... palju mõjuvaid vastaseid, kellele meie pinnuks oleme silmas...(3)</p> <p>...küll tuli raskusi kanda, mis tulid Saksa rahva tungi tõttu idasse. Tõusis hüdaohht imperialistliku Vene enamluse pealetungimisest...(21)</p> <p>...meie kõigi ühisele vaenlasele ühine rind tuleb vastu panna...(33)</p> <p>...peale verepulma oleksid eestlased jälle surutud venelaste kontsa alla...(39)</p> <p>...meie jõud ei seisa meie käsivarres, oleme väike rahvas, vaid selles, et kodumaale truuks jääme ja kindlameelselt tagasi tõrjume kõik kommunistide mõtted ja võtted...(39)</p> <p>...et Eesti väikerahvas suure Venemaa kotkaküüntest end purustada ei laskunud...(41)</p> <p>Naabrid ja kaugemad vaenlased olid alati valmis meie esivanemaid hävitama, ehk paremal juhul neid oma alla heitma, nende vara omandama...(59)</p> <p>Tallinna väravate taga juba olid vägeva Saksa riigi sõjaväed, maal laenetasid sajatuhandelise distsipliinilageda ja röövihimulise tagavena Vene sõjaväe hulgad. Tallinnas oli võõras enamline soldatite ja tööliste nõukogu võimu oma kätte kiskunud. /.../ Meid siiaaani valitsev aadli kiht oma keskajaliste eesõigustega ei tahtnud Eesti oma ülemvõimust kodumaal teadagi. Tema hõiskas vastu suguvendlastele pealetungijatele Saksa raudkiivrimestele ja unistas tulevikust, mis seisis liitumises Saksa suurriigiga. (62)</p> <p>Praegune Vene riik ei ole enam see õnnemaa, kus iga kirjaoskaja ja vähegi haritud inimene suurte harimata hulkade keskel võis kergesti tõusta...(73)</p> <p>... on rahvaid, kelle võimu ahnitsemise püüded on juhitud teiste rahvaste maa ja varanduse vallutamisest. Nad on valmis tallama jalgade alla nõrgemate vabaduse ja elulise õiguse...(74)</p>	

...kõnelda kõigist soldatite ja tööliste nõukogu vägivallatusest, madruste toorusest, enamlaste veretöödest, kogu „punase“ hirmuvalitsuse hädaohutusest /.../ Saksa okupatsiooni raudse surve tinaraskust tuntakse vahest veel praegu laialdaselt nii selgesti ainult selle tagajärjel, et kõik saksliku hingeolu avaldised veel praegugi sagedasti meele tuletavad Balti saksluse eneseväljenduse õigust. (76)

Eesti rahvas ei ole ennast Vene riigi küljes tundnud kunagi õnnelikuna ja sellepärast tarvitas ta esimest kohast võimalus, et võõrast ikkest pääseda...(81)

...paiskas tagasi meie maa orjastajad teesid mööda, mida sajandite eest kasutatud samaks osttarbeks. Ta hävitas lõplikult Balti hertsogiriigi ülesehitamise kavatsuse ja viis aadligi viimaks arusaamisele, kuivõrd lühinägelik on nende poliitika...(92)

Eesti vägede võidurikas rünnak Landeswehri nime taha pugenud põlise vaenlase vastu...(97)

Rahvas	Valitsus ja erakonnad
Eesti rahvas, kogu rahvas, eestlased, terve rahvas, inimesed, kodanikud, vabad kodanikud, Eesti elanikud, riigi kodanikud, meie rahvas, Eesti riigi kodanikud, vaba rahvas, väike rahvas.	Parteid, erakonnad, rühmad, parlament, rühmahuvide eest seisvad poliitikud, riigimehed, rühma-poliitika mehed, riigikogu, valitsus, parlamenditegelased, poliitilised erakonnad, erakonnad ja tegelased, vabariigi valitsus, kisklevad rühmad ja erakonnad.

Näiteid:

Riik on kõige kõrgem rahvuslik korraldus, mis ei ole mitte ühegi üksiku rühma ega rahvaliigi eraasi, vaid mida kannab kogu rahvas oma elujõuga; riigi tegevus peab olema sihitud terve rahva eluhuvide rahuldamise peale, misjuures üksikute kodanike ja nende rühmade huvisid ja nõudeid ikka ainult niipalju saab tähele panna, kui palju seda lubab sotsiaalne õiglus ja rahvusliku tuleviku põhivaade. (5)

Isegi lihtsad maamehed, keda maaliitlaste rühmapoliitika on parlamenti keerutanud, istuvad seal hästi tõsiteadlike nägudega, nagu suured asjamehed kunagi; niisama keerlevad tööerakondlastest noormaaliitlased oma ühepäevapoliitika tules nagu vanapagan keevas petrooleumis, ilma et nad teaksid, mis homse päeva jaoks ette võtta. (5)

... mis meie parlamenditegelastel silmanähtavalt puudu, see on poliitiline instinkt, mis Inglismaal ja Põhja-Ameerikas võimaldab valitsuse ja parlamendi suurepärase töötamist, meil aga kogu valitsemise aparaadi nagu kana talus kinni peab. (30)

...peaks meie riigi ja poliitika tegelasi küll tõsisemalt riigi seisukorra üle mõtlema panema, kui see seni on sündinud, et pärast esimest jahmatust mitte edasi ei mängita senist kergemeelset ja kuriteolist mängu, mis tervet riiki ja rahvast ohvriks toob; riigi huvid on täiesti unustatud; riigi saatusest ei küsi keegi; oleks viimane aeg, et kõigile erakondlikele võitlustele kord lõpp tehtaks ja ühes meeles hakataks aru pidama selle üle, mis riigile tarvis on. (38)

...rahvas on nüüd ja kümme aastat tagasi – üks ja sama! Ainult tõsilugu rühmituste ja lubadustega on teda õrritatud ning kõrvale juhitud väliste asjadega üldisest asjast – riigi heast käekäigust.(90)

...kui enne Asutavat Kogu räägiti veel põhimõtetest, poliitilistest sihtidest, siis on need, kui „punaste aastate jäänused“, ajajooksul kõrvale jäetud, ja praegu tehakse ainult poliitilist äri, kaubeldakse lubadustega; See arenemine, poliitilistest põhimõtetest poliitilisele enampakkumisele, kus kaubaainena figureerivad vaid maised varad, nagu mets ja maa, laenuid ning toetusrahad, on sündinud meil otse üllatava järjekindlusega.../.../ kuid kui meie erakonnad ilma erandita senist vildakut teed pidi edasi kihutavad, siis on küsitav, kauaks rahva terved instinktid veel mürgitusele suudavad vastu panna. (95)

Lisa 6. Eesti asukoht ja positsioon maailmas

ENNE ISESEISVUSE SAAVUTAMIST
<p>Osa suurest Venemaast</p> <p>meie sõjavägi murdis esimesena tee Euroopasse, viis Eesti nime nende maailma vägevate ette, kes enne seda idapool Saksamaad ainult ühist suurt Venemaad tundsid (6)</p> <p>15. novembri [1917] aktiga <u>lahutab ennast Eesti õigusliselt jäädavalt revolutsiooni keerisesse hulluvast Venemaast</u>, et alata oma iseseisvat riiklist elu (13)</p> <p>kui seda on vahest võinud need, kes üle on tulnud Vene kubermangust, nagu üle öö Eesti riiki (58)</p> <p>ebamäärane geograafiline mõiste oli Eesti suures Läänes veel 1918, kui tema Maapäeva saadiku ilmusid suurriikide ette nõudma Eesti iseseisvuse tunnustamist /.../ üks liige suurest Venemaa rahvaste perest, kes millegipärast ei tahtnud alistuda Saksale ega hukka minna ühes enamlike Venemaa (75)</p> <p>Varemalt oli aga eestlane väljaspool <u>üldiselt venelane</u>, paremal juhul <u>Saksa mõju all seisev Balti provintsi elanik</u>. Et eestlane juba siis ka kaunis intensiivset rahvuslist elu elas, oskas oma keelt kirjanduses tarvitada ja oma rahvuslase isolemise poolest <u>venelasest põhjalikult erines</u>, seda ei teadnud sagedasti isegi lähemate Euroopa maade haritlased, kõnelemata kaugemal elavatest (81)</p> <p>Autonoomia Venemaa koosseisus</p> <p>tol ajal unistati <u>autonoomiast</u> umbes samas ulatuses, nagu see Soomel oli (39)</p> <p>Suurriikide meelevaldas</p> <p>Eesti oli kui laevuke Skylla ja Kharybdise vahel: ühe või teise ohvriks pidi ta pääsemata langema (8)</p> <p>küll tuli raskusi kanda, mis tulid <u>Saksa rahva tungi tõttu idasse</u>. Tõusis hädahoht <u>imperialistliku Vene enamlike pealetungimisest</u> (21)</p> <p>Sõjad on üle maa käinud. Kõik aeg on meie üle valitsenud <u>võõras võim</u> (39)</p> <p>et meie ei ole mitte enam ära antud <u>võõra võimudele ja tahtmiste</u> /.../ ilma et meie üle käsutama tohiks tulla <u>võõra rahva mõte ehk üksiku inimese tuju</u> (43)</p> <p>kas ei ole rahva kätte tagasi läinud maa pind, mida veel hiljuti <u>hariti võõra käsu järel</u> higi ja vaevaga (53)</p> <p>see, millest meie esiisad <u>aastasadu orjaikkas vaeveldes</u> unistanud, see, mis <u>revolutsiooni keerus</u> vast alles oli saavutatud – seisis surma suus (57)</p> <p>Kui vaatame Eesti ajalugu, siis näeme ka siin võitlust olemasolu eest. Võitlust rahva vabaduse eest. <u>Naabrid ja kaugemad vaenlased olid alati valmis meie esivanemaid hävitama, ehk paremal juhul neid oma alla heitma, nende vara omandama</u> (59)</p> <p>Õigusteta riik ja rahvas</p> <p>kuna sellega päevaselgelt näidati, et „<u>põlatud maarahvas</u>“ elujõuline ja haridusvõimeline on (29)</p> <p>Eesti minevik on tume ja must. Eesti rahvas <u>ei ole saanud areneda teiste rahvaste kõrval nagu see tarvilik</u> (39)</p> <p>Siis <u>abitu ja võõraste tõugata tallata</u> /.../ Siis <u>üks oma hädaga, vaene, võimetu</u> /.../ Siis <u>laastatud maa ja kurnatud rahvas</u> (76)</p>
PÄRAST ISESEISVUSE SAAVUTAMIST
<p>Õiguslik ja rahvusvaheline staatus/positsioon</p> <p>- Terve ilma poolt tunnustatud riiklikult iseseisev demokraatlik vabariik</p> <p><u>de jure tunnustamine</u> Lääne suurriikide poolt avab Eesti rahvale täielikult tee <u>riikliselt iseseisvate rahvaste aulikku peresse</u> (1)</p> <p><u>Eesti Vabariigi</u> <u>rehkendatakse</u> edaspidi kui <u>rahvusvahelise iseseisvusega</u> ehk isikuga, kellega teised riigid võivad kindlasse vahekorda astuda (1)</p> <p><u>Eesti vabariik on</u> /.../ <u>de jure tunnustatud</u> (6)</p> <p>Eesti on saanud <u>iseseisvaks rahvusvaheliseks üksuseks</u>, üheõiguslikeks <u>suveräänseks riigiks</u>, oma nooruse ja väikseuse peale vaatamata (6)</p>

meie oleme teiste iseseisvate rahvastega ühevääriliseks tunnistanud (11)
 15. novembri [1917] aktiga lahutab ennast Eesti õigusliselt jäädavalt revolutsiooni keerisesse hulluvast Venemaast, et alata oma iseseisvat riiklist elu (13)
 Eesti on rippumata, iseseisev vabariik, tema põhiseadus on üks kõige demokraatlikumatest maailmas (17)
rahvaste enesemääramisõiguse valguses ja Lääne ilma suurrahvaste kui ka Soome vennasrahva tegelikul ehk kõlbelisel toetusel võis rippumatu Eesti rahvusriik ellu tõusta (21)
 meie jääme püsima iseseisva riigina ja vabana rahvana (31)
demokraatiline kord on praegu kõigi kultuurrahvaste isevalitsemise viis ja see kord annab meile selle arenemistee, mis meile kõige loomulisem ja otstarbekohasem (39)
 nii suure väärtuse nagu seda on riiklik iseseisvus rahvavalitsusliku korraga (41)
 tohime elada oma iseseisvat rahvuslikku elu rippumatus rahvariigis, kus maksmas ainuüksi meie rahva enese tahtmine (41)
 Oleme kõige suuremate ilmariikide poolt de jure tunnustatud iseseisev riik (47)
 Eesti on terve ilma poolt tunnustatud iseseisev vabariik (62)
 Eesti rahvas astub täisõiguslisena vabade ja iseseisvate rahvaste hulka (72)
iseseisev riik, kus võim on rahva käes, kes ise oma saatuse üle otsustab (76)

- **Rahvusvaheline positsioon (Rahvasteliidu liige)**

Eesti on rahvusvahelises ilmas täielikult lepinguvõimeliseks saanud (1)
 noor Eesti riik on arvestatav ja rahvusvaheliselt kindel tegur (2)
 meie rahvas on nii ruttu oma noore riigiga täieõigusliku liikmena maailma rahvaste vägevasse ühendusse vastu võetud (4)
 et Eesti Vabariik on ühel häälel vastuvõetud Rahvaste Liidu liikmete hulka, see on kõige kõrgemaks kiituseks Eesti rahva riikliku tahte ja võitluse eest (4)
 Eesti vabariik on ühedõiguslise liikmena riikide peresse vastu võetud ja de jure tunnustatud (6)
Rahvasteliidu üheõiguseline liige koos teiste vanade riikidega (10)
 meie riigi ehitajad istuvad üleilmsel kongressil (17)
 Oleme kõige suuremate ilmariikide poolt de jure tunnustatud iseseisev riik ja Rahvasteliidu täieõiguslik liige (47)
 Meie välispoliitiline credo on puhas. Oleme endid rahvusvahelisse koostöösse rakendanud Rahvasteliidus (60)
täieõiguslik liige vabade rahvaste liidus, kes ise oma asja korraldades ühtlasi rahvusvahelise usalduse osaline ja kelle kasutada antakse miljonid rahvusvahelist kapitali (76)

Osa Euroopast/maailmast, laiemad rahvusvahelised arengud mõjutavad ka Eestit

kuid heites pilgu kaugemale, suurte ja jõurikkamate rahvaste poole läänes, leiame, et mitte üksi meil ei kaevata, näeme, et üldine meeleolu mujal mitte rõõmsam pole, et üldpilt mitte mujal parem ei ole: kogu Euroopas valitseb surve, mis tekkinud sõjajärgsest majanduslikest ja poliitilistest [raskustest] ja millest väljapääsu nüüd kõigi abinõudega otsitakse (60)
 Kõik see, mis tundub raskena, rõhuvana rahvasteperele kui tervikule, peab loomulikult tunduma raskusena ka Eestile kui selle pisikesele osale (60)
 Aga kus oleks siis ilmas parem ja kergem kui meil? Kui kainelt tungida teiste rahvaste muredesse ja hädadesse, kui tutvuda sügavamate küsimustega, mis vaevavad Euroopa riikide kodanikke ja tegelasi, siis näeme, et kõik põevad veel suure ilmasõja haavu (73)

Võrdlus teiste riikidega, et oma iseseisvaks olemise väärilisust tõestada

- **Võrdväärne**

võrdne teiste Lääne suurrahvaste keskel (1)
 Eesti rahvas on tohtinud ühheväärilisena astuda maailma riiklikkude rahvaste perekonda (4)
ühhevääriliseks teiste seniste ilmariikidega, oma nooruse ja väiksuse peale vaatamata. Eesti võib ühes teistega häält tõsta maailma rahvaste kontserdis, võib kaasa kõnelda ilmariikide peres (6)
 meie oleme teiste iseseisvate rahvastega ühevääriliseks tunnistanud, nende hulka täieõiguslikuks liikmeks vastu võetud (11)
 meie riigi ehitajad istuvad üleilmsel kongressil oma endiste käskijatega võrreldes isegi teataval viisil eesõigustatud kohal (17)

tallinlased ise oma tualettide ja autode poolest mitte alla ei jää Euroopa pealinnade vastavaist seltskonnaringidest (51)

meie oleme jõudnud oma poliitilist ja majanduslikku seisukorda niivõrd kindlustada, et meid mõnele teiselegi riigile mõnes asjas eeskujuks on seatud (52)

välisvaatlejate arvamise järele ei ole meie üldse suuri eksisamme teinud (53)

Väliselt näitab see sündmus [välislaenu saamine], et rahvasteliidus ühinenud riigid Eesti iseseisvat riigikorda juba küllalt kindlaks kujunenuks peavad (65)

jõuame täieõiguseliselt Euroopa ühiskonda, kelle liikmena on Eesti vabariik siindinud ja tunnustatud (75)

- **Kas ikka piisavalt vääriline?**

avaldatakse nõudmist, nagu peaks meie juba niikaugel olema, et teistest põlistest ja suurtest kultuurrahvaste riikidest millegi poolest ei tohi maha jääda (16)

seadus, millega tahetakse olukord kätte saada, mis paljudes suuremates ja kultuuritihedamates maades Skandinaavia riikides ja Soomes juba aasta kümnete eest on loodud ning mõnda aastat ka Lätis (18)

Kui rohkem hoolitseme hariduse ja kunsti eest, siis ei tule meil häbeneda teiste kultuurrahvaste see (26)

kui meie erakondadel ja tegelastel oleks ka vähegi poliitilist instinkti nagu angelsaksi rahvastel, siis oleks ka riigiga ühel ajal uus valitsus valmis (30)

meie jääme püsima iseseisva riigina ja vabana rahvana ainult sedavõrd, kuivõrd meil sisemist jõudu jätkub sammu pidada teiste kultuurrahvastega (31)

Oleme Euroopas ja see kohustab /.../ Peame teenima Euroopaga ühevääriliseks tunnustamist ja piinlikult valvel olema, sest Aasia lõhn on meil veel juures (40)

Teatavasti on ilmunud meie rahvas ajaloo väljale kaastegelaseks alles meie päevil, on astunud iseseisvate kultuurrahvaste sekka ning suveräänsete riikide ritta järsku ja ootamatult, mille tõttu ta suuremate ja vanemate haridusrahvaste silmis ikka veel näib olevat nagu mõni kontvõõras oma nüüdisele seisukohale juhuslikult sattunud tõusik; seda vaadet peame aegapidi ära võitma enda teguviisiga, tõendades, et tahame ja suudame olla omandatud astme väärilised (48)

Geograafiline asukoht

uus riik Baltikumis (3)

meie kaubanduslikult tähtis seisukoht sunnib küll koolides õpetajaid ja õpilasi meiega tutvust tegema (9)

Eesti kui maa Euroopas (13)

sarnast rasket elu kui eesti rahval oli, ei ole ühelgi rahval Euroopas ohud peale meie naabrite – kaaskannatajat Balti rahvaste (13)

tõstis Tallina Euroopa pealinnade nimekirja (51)

iseseisvate Läänemere rahvastega (81)

teiste Läänemere ümbruse maade esindajatega (87)

- **Vaja kindlustada iseseisvust väliste hädaohtude eest**

Balti riikide liidu loomise vajadus (3)

Eesti Vabariigi neutraliteedi tagamine Euroopa suurriikide ja Põhja-Ameerika Ühisriikide poolt (4)

vabaduse ja iseseisvuse kindlustamiseks ja alles hoidmiseks on Eesti alati otsinud sõbralikke vahetõrke kõigi oma naabritega (19) traditsiooniline lähenemispoliitika Balti riikide vahel, mis näeb Balti liidus tekkimas tegelikkude panti meie rahvuspoliitikale (19)

sõpruspoliitika meie suuremate ja kaugemate naabritega, eriti Inglismaaga (19)

kaubandusliste lepingute sõlmimine, sh Vene ja Saksamaaga (19)

elame hädahohtlikus naabruses. See paneb meile iseäralised kohustused peale /.../ meie riigi geograafiline asukoht on nõukogude maa lähedal ja Venemaal on tung Balti mere rannamaid oma võimusesse saada (39)

meil saadakse õnneks aru, et Poola ja Leedu eeskuju tähendaks meie rahvuslikku enesetapmist niisama kui iga fašistlik hirmuvalitsus. Sest sarnasel teel mängitaks Eesti riiklik iseseisvus ära punasele vägivaldale, kes iga sisemist vapustust ja rahutust ära kasutaks oma huvides (55)

saatus võib nõuda meilt ohvreid ka tulevikus, nagu oli see minevikus möödapääsmata, siis kõlab uuesti sõjahüüd üle maa (59)

on rahvaid, kelle võimu ahnitsemise püüded on juhitud teiste rahvaste maa ja varanduse vallutamiseks. Nad on valmis tallama jalgade alla nõrgemate vabaduse ja elulise õiguse. Ja seni kuni see nii on, peavad väikesed

rahvad, kes selle all kõige rohkem kannatama, valvel olema. Eriti peab valvel olema Eesti rahvas, sest ta asub suurte rahvaste teedel (74)

- **Eesti ainulaadne roll maailmas Lääne ja Ida vahel**

kui Eesti 1919. aasta lõpupoole nõukogude Venemaaga rahu tegema läks, siis talitas ta kõige maailma poliitika tarkade tarkuste vastu, isegi meie naabrid, kes kannatasid sellesama vaenlase pealetungi all kui meie ja kes otsustasid ühes rahutegemisele tulla, jäid ettevaatlikult eemale, sest et „mõlemalt poolt“ seda sooviti. Kui palju hoiatusi, kui palju hukkamõistmisi ilmus isegi „heatahtlikelt“ ja „sõbralikelt“ Eesti vastu rahuläbirääkimistesse astumise ja rahu allakirjutamise pärast, vaenulikumal pool aga naerdi ja parastati meid. Aga kuidas on kõik muutunud aastate jooksul Leedu, Läti ja Soome astusid üksteise järel sedasama diplomaatilist teed...(7)

Oleme saanud Euroopa kultuuri eelpostiks võitluses Aasiaga ja kaitsevalliks Euroopale Aasia verise ilmavaate pealetungi vastu /.../ meie asupaik kirjutab meile ette, mida me tegema peame ja kuidas seda teha (40)

vahepeale sõlmimine Venemaaga kinnitas esimest korda nii meile kui kogu haritud ilmale, et Eesti on ise jõudnud enesele vabaduse ja maa kindlustada /.../ kogu poliitiline ilm imestas sel silmapilgul, et Eesti väikerahvas suure Venemaa kotkaküünest end purustada ei laskunud, vaid sunnib endaga kui täisväärilise ja elujõulise rahvaga kõige tõsisemalt kokku leppima ja rahu sobitama (41)

terves ilmas äratas tähelepanu see, et suur ilmariik üle 100 miljoni elanikuga oli sunnitud väikesele miljonilisele vabariigile järele andma, tema iseseisvust pühalikult tunnistama /.../ Eestis mõisteti Vene rahvast ja tema tollekordset valitsust paremini hinnata. Talitasime hoiatustest hoolimata õigesti, seda näitasid varsti teised Balti riigid, kes üksteise järel sõja Venemaaga lõpetasid ja rahutegemisele asusid, Läti, Soome, Poola (42)

me oleme esimene riik ilmas, kes oma väikerahvastele kultuuriautonomias seaduse on andnud (51)

ja hinnati ära selgeltnägija tulevikupilguga üldist poliitilist konjunkturi, heitlejate suurriikide vahekordi ja lõpliku võiduvõimalusi ning uue Euroopa kujunemist vanaist varemeist, mis Eestile uusi enneaimatuid võimalusi näis pakkuvat (62)

Seda erikaalu suurendab omajagu Eestimaa geograafiline asend, kuna ta seisab sillana lääne ja ida vahel, kui ühtlasi ka vahina. Siin on tähtsam põhjus, miks iseseisvate Läänemere rahvastega Euroopas iseenesest alati rohkem arvestatakse kui muidu vastaks nende arvulisele, majanduslikule või kultuurilisele jõule /.../ Iseseisvus kiskus Eesti lahti rahva iseloomule ja tema ajaloolisele saatusele võõrast juhuslisest idamaa õhkkonnast ja ühendas teda uuesti lääne ilmaga, kuhu ta loomulikult kuulub /.../ Uuesti sündiv Euroopa juhatab meile tähtsa koha kätte, valvaja koha lääne- ja idailma piiril (81)

Samas on idalgi suured varad uinumas, millele meie oma ajaloo tõttu seisame lähemal kui nemad. Seepärast ei ole ainult juhus, kui meie meelsus ei muutu täiesti lääneliseks, vaid jääb vahepeale lääne ja ida vahele (87)

Lisa 7. Artiklites mainitud tegelased ja isikud

1. Nimeliselt mainitud isikud		
<u>Muistsed kangelased</u>		
Kalevipoeg → Kalevi pojad, kalevipojad, Kalevi malev, Kalevi rahvas, Kalevi võsud, Lembitu → lembitlased Taara Uku Vanemuine		
<u>Kaasaegsed ja ajaloolised isikud</u>		
Eestiga seotud kaasaegsed isikud	Eestiga seotud ajaloolised isikud	
Riigitegelased ja sõjaväelased: Jaan Poska, Jüri Vilms, Jaan Tõnisson, Karl Menning, Karl Einbund, Mihkel Martna, Julius Kuperjanov, Ratasepp, Naaris, Rabak, Johan Laidoner, Jaan Soots, Andres Larka, Ernst Põdder, Johan Pitka, Konstantin Päts, J. Kull, A. Parts, Karl Kark, Friedrich Akel, Konstantin Konik, kindral Tõrvand, Jüri Jaakson, Jaan Teemant, J. Lattik, kindlamajor Unt, Ants Piip, Julius Seljamaa, Oskar Kallas, Eduard Virgo, polkovnik Parts, polkovnik Puskar, staabiülem Mutt, polkovnik Tõnisson, Otto Strandmann, rektor P. Põld, haridusminister H. Bauer, Nikolai Reek. Kultuuritegelased: Aleksander Kunileid, Konstantin Türrpuu, Friedebert Tuglas, M. J. Eisen, W. Reimann, K. Raud, O. Wirkhaus, J. Kappel, Jaan Linnamägi, Mihkel Veske, piiskop Kull, ülempreester Päts, Voldemar Melnik, Anton Starkopf, E. Wiiralt, Oskar Kallas.	C. R. Jakobson, V. Jansen, J. Hurt, K. A. Hermann, L. Koidula, J. Liiv, F. R. Faehlmann.	
Välisriikidega seotud kaasaegsed isikud	Välisriikidega seotud ajaloolised isikud	
kindral Seckendorff, Nikolai Judenitš, I. Manninen (ERMI juht), Taft, Roosevelt, Wilson, Clamenceau, Loyd George, MacDonald, Joffe, RL peasekretär Drummond, Briand, Chamberlain, Litvinov, Lenin, kindral van der Goltz, Karl Ulmanis, Soome vabatahtlike üldjuht kindal Martin Wetzler, kindral Bermond, Kerenski.	Gustav II Adolf, keiser Aleksander I, keiser Aleksander II, Aleksander III, Nikolai II, keiser Wilhelm II.	
2. Rüigid ja rahvad		
Peamiselt negatiivsed suhted	Sõbralikud suhted	Neutraalsed suhted
<u>Venemaa</u> (Vene nõukogude valitsus, Suur-Vene imperialistid, nõukogude Venemaa, suur Venemaa, enamline Venemaa, Vene võim, suur Vene monarhia, Vene enamlased, Vene survevalitsus, kolmas internatsionaal, idapoolne naaber, nõukogude riik, nõukogude maa, Venemaa kotkaküüned, punane vägivald, Vene ilmariik, Vene sõjaväe hulgas, enamlaste veretööd, „punase“ hirmuvalitsus) <u>Saksamaa</u> (Saksa kotkas, Saksa väevõim, Saksa okupatsioon, Saksa okupatsioonivõim, Saksa riigi sõjaväed, Saksa raudkiivrimed, Saksa väed, Saksa sõjavägi, Saksa	<u>Soome</u> (vennasrahvas Soomes, Soome põhjapojad, Soome vennad, julged põhjapojad) <u>Suurbritannia/Inglismaa</u> (läänepoolsed sõbrad inglased) <u>Rootsi</u> <u>Läti</u> <u>Balti riigi</u> (Läti, Leedu) <u>Skandinaavia</u> (rootslased ja norralased) <u>Poola</u> <u>I maailmasõja aegsed liitriigid</u> (vägevad liitriigid, sõbrad liitlasriikide hulgas, liitlaste kõrgeim nõukogu) <u>Rahvasteliit</u>	<u>Lääne suurriigid</u> (Lääne suurrahvad, Lääne-Euroopa suurriigid, lääne ilm, Euroopa suurriigid, Euroopa rahvad, maailma rahvaste koor, põlistest ja suurtest kultuurrahvaste riikidest, Lääne ilma suurrahvad, euroopa rahvaste pere) <u>Põhja-Ameerika Ühendriigid</u> , <u>Prantsusmaa</u> , <u>Jaapan</u> , <u>Itaalia</u> , <u>Hiina</u>

keisririik, Saksa okupatsiooniväed, rauddeviis, balti-saksa aadlikud, balti parunid, baltisakad, raudrüütliid isandatena, saksa rüütliid, aadlimaapäeva saadikud, rüütelkonna peamees, mõisahärra, Saksa rahvas, Saksa suurmaaomanikud, Saksa mõju)		
3. Eesti ühiskonna organiseerumine		
Riigi-, ja kultuurielu organisatsioonid	Ühiskonnaliikmete grupid	
<u>Riigivalitsemine</u> (südi valitsus, Vabariigi Valitsus, Eesti rahusaatkond, asutava kogu liikmed, valitsuse ja parlamendi liikmed, vähearvulised rahvajuhid, väike ringkond tuliseid patrioote, riigikogu, Riigikogu äärmine pahem tiib, erakonnamehed, riigi loojad, vabariigi valitsus, poliitilised rühmitused, koalitsioon ja opositsioon, rahvuslised rühmitused, poliitilised erakonnad, demokraatiline liit, põllumeeste kogud, Tööerakond, kolmikliit, kodanlised erakonnad, Asutav kogu, valitsusaparaat, parlament, rahvaerakond, riigikogu liikmed, prokurör, riigikontroll, venelaste rühm, riigivanem, Eesti diplomaadid, koonerakond, keskerakond, sotsialistid, Eesti riigimehed, päästekomitee, erinevad ministrid, diplomaatilise korpuse esindajad, välisdelegatsioon, riigivanem.) <u>Sõjavägi</u> (Eesti rahvavägi, meie sõjavägi, Eesti rahvamalev, meie kangelased, Eesti sõjavägi, Eesti vabadusvõitluse kangelased ja langenud vägilased, vahvad sõdurid ja nende osavad juhid, kaitsevägi, Eesti sõjaväe osad, Eesti kaitsevägi, kaitseliit, sõjas langenud kooliõpilastele ja õpetajatele, jalavägi, ratsavägi, meremehed, kahurvägi, esimesed rahvuslikud väeosad.) <u>Kultuurielu</u> (Eesti kirjanikkude liidu liikmed, Eesti kirjanikud, rahvakooliõpetajad, ÕES, EÜS, Eesti Kirjameeste Selts, Vanemuise selts, Estonia selts, ärkamisaja tegelased , ühistegevuse vedajad - erksamad ja teguvõimsamad isikud, kultuuritegelased ja rahvamehed, Tartu Eesti Laenu- ja hoiuühises, korporatsioonid, Noor Eesti, Eesti kunstnikud.	Terve Eesti rahvas, Eesti kodanikud, Eesti rahvas, kogu rahvas, terve rahvas, kogu Eesti ühiskond, vanad eestlased, vana Eesti, muistne Eesti, liht talurahvas, elutargad taadid külades, hallpea talupoeg, vaimulikud, ametnikud, töösturid, koolinoorsugu, põllupidajad, kaupmehed, majandusmehed, asunikud, esivanemad, tulevad põlved, kaitseväelased, riigiametnikud, üliõpilased, õppejõud, noorsugu, vanemad põlved, esivanemad, õpilased, õpetajad, esiisad, esivanemad, koolinoorsugu, põllumehed, linnaelanikud, poliitikategelased, ühiskondliku elu tegelased, setskonnategelased.	
4. Endine ja tulevane nimetu vaenlane		
Lugemata vaenlase parved, võõrvõimud, Eesti vastased, riigilise korra vaenlased, vaenlase, võõras võim, naabrid ja kaugemad vaenlased, võõrad, vaenlane tulevikus, võõra turvise võõras ike.		

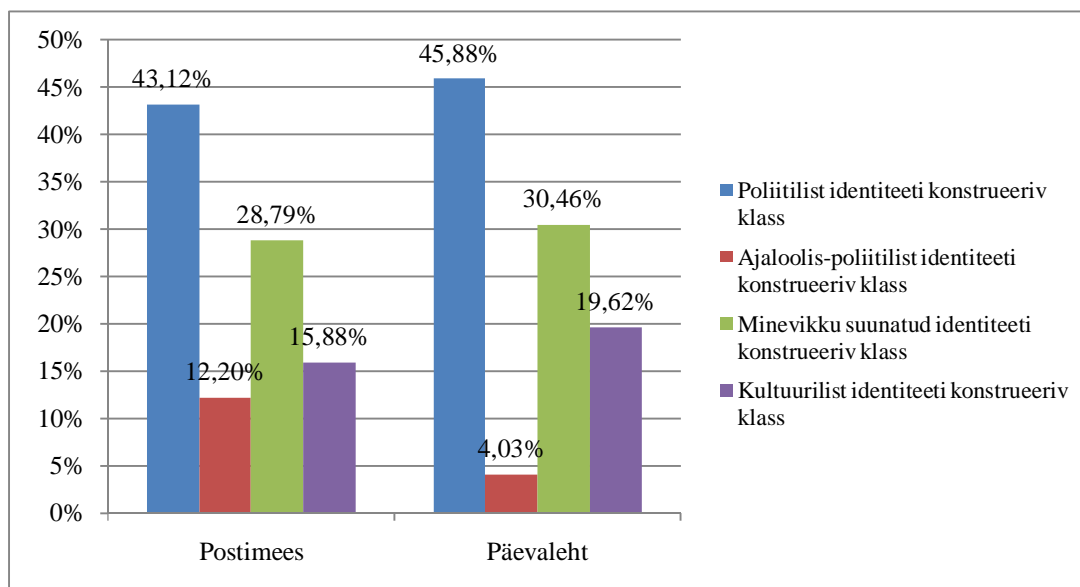
Lisa 8. Artiklites esinenud olulisemad minevikusündmused, tähtpäevad ja ajaloo perioodid

Riikluse ehitamine	Orjuseaastad, iseseisvuse ja vabaduse eest võitlemine ning selle kindlustamine	Kultuuriline ja hingeline areng
<ul style="list-style-type: none"> - Iseseisvuse saavutamise/väljakuulutamise 24. veebruaril - Tartu rahulepingu sõlmimine Eesti vabariigi ja nõukogude Venemaa vahel - Eesti <i>de jure</i> tunnustamine - Eesti saamine Rahvasteliidu liikmeks - 3. juuli rahvuskongress - 15 (28) november kõrgem Maapäev kuulutab ennast kõrgeimaks võimuks Eestis - 1. juuli 1917, mil Eesti ajutine maanõukogu maa valitsemise enda kätte võttis - 23. aprill 1919, mil Eesti asutav kogu, kui maa täieõiguslik peremees kokku astus - 4. jaanuar 1921, mil esimene Eesti parlament oma tegevust alustas - 1905. aasta revolutsioon - Oktoobripööre - Veebruar 1918 - Ajutisel Valitsuse tööle asumine - Peterburi Eestlaste meeleavaldus 	<ul style="list-style-type: none"> - Vabadussõda/vabadusvõitlus (Vene enamlaste pealetung, Landeswheri purustamine, vahepeal) detsember 1924 - Saksa okupatsioon - Võõra võimu all elamine - Vene keisririigi koosseisus olek - Eestlaste muistne vabadusvõitlus - Vene revolutsioon - I maailmasõda - Rootsi aeg - Saksa keisririigi kokkuvarisemine 	<ul style="list-style-type: none"> - Ärkamisaeg - Esimene üldlaulupidu + esimesed laulupeod võõrvõimude poolt valitsetud Eestis - Pärissõjast vabanemine - Õpetatud Eesti Seltsi loomine ja tegevus - Eesti Üliõpilaste Seltsi loomine ja tegevus - Eesti Rahva Muuseumi loomine - Ärkamisaegne rahvakunsti ja vaimuvara kogumine - Eesti Kirjameeste Seltsi loomine ja tegevus - Venestusaeg - Vanemuise seltsi loomine ja tegevus - Estonia seltsi loomine ja tegevus - Sini-must-valge pühitsemine - Otepää kirikus - Reformatsioon - Seltsiliikumine - Aleksandri kooli asutamine - Eestikeelse ülikooli avamine

Lisa 9. Tunnuste/väidete esinemissagedused klasside lõikes

		Saavutused (poliitiline süsteem)	Kriitika/ kriisid	Saavutused (kultuur)	Ühendavad faktorid	Vastuidentiteet	Kannatusterohe ajalugu	Helge tulevik	Demokraatia	Majandus	Kultuur, keel, teadus
1, klass 44,5%	esineb	0,445	0,575	0,035	0,246	0,146	0,095	0,464	0,644	0,605	0,243
	ei esine	0,555	0,425	0,965	0,754	0,854	0,905	0,536	0,356	0,395	0,757
2, klass 8,1%	esineb	1,000	0,000	0,377	1,000	0,751	1,000	0,625	0,876	1,000	0,499
	ei esine	0,000	1,000	0,623	0,000	0,249	0,000	0,375	0,124	0,000	0,501
3, klass 29,6%	esineb	0,428	0,000	0,069	0,866	0,812	0,892	0,648	0,033	0,000	0,000
	ei esine	0,572	1,000	0,931	0,134	0,188	0,108	0,352	0,967	1,000	1,000
4, klass 17,8%	esineb	0,357	0,224	0,775	0,642	0,064	0,058	0,000	0,000	0,095	0,887
	ei esine	0,643	0,776	0,225	0,358	0,936	0,942	1,000	1,000	0,905	0,113

Lisa 10. Klasside esinemissagedused Postimehe ja Päevalehe lõikes

Lisa 12. Rahvusvahelise uurimuse „Rahvusliku identiteedi konstrueerimine sõjajärgse Euroopa meedias“ Eesti kodeerimisjuhend (lühendatud versioon)

MEDIA CONSTRUCTION OF NATIONAL IDENTITIES IN ESTONIAN PRESS SINCE 1947

Material

1. General variables

1. Time spots

1947, 1956, 1969, 1987-1996

2. Celebration days

1. New Year
2. Independence Day (February 24, since 1987), Anniversary of the Soviet Army (February 23, 1947-1987)
2. Deportation (March 25, since 1987)
4. May 1
5. Midsummer Day (June 24), Victory Day (June 23, since 1989)
6. Anniversary of Molotov-Ribbentrop Pact (August 23, 1987-1999), declaration of re-independence and its anniversary (August 20, 1991-1994)
7. One most important national event yearly

Articles concerning these happenings will be collected one publishing day before and one after the happening.

3. Newspapers

- Eesti Päevaleht (Estonian Daily Paper), Päevaleht (Daily Paper) until 1995, Noorte Hää (Voice of the Youth) until 1990.
- Postimees (Postman), Edasi (Forward) until 1991. Tartu newspaper.
- Sõnumileht (Message Paper), Eesti Sõnumid (Estonian Messages) 1994, Rahva Hää (People's Voice) until 1994. Until 1990 Communist Party newspaper, 1990-1992 official newspaper.
- Sirp (Sickle), Sirp ja Vasra (Sickle and Hammer) until 1989. Cultural weekly.

4. Article type

1. news story
2. longer informational article, review
3. interview, discussion
4. reporting
5. commentary, column
6. editorial
7. analytical article
8. feature
9. educative stories, memoirs
10. other

5. Criteria for selection of articles

1. All editorials and commentaries on the theme
2. All articles mentioning in the title national vocabulary (Estonian, national, Estonian etc.)
3. Articles that deal with national celebration day (also victories/defeats in international sports or in any other international competition. In order to analyze categories 7.5 “national rewarded behavior” and 7.6 “description of idols”).
4. Articles that deal with the own army or border (questions of border are live issues for a young nation state. Statements are added to the category 4.2.)
5. Articles that mention Estonia as part of SU or the relations between Estonia and the SU/Russia.
6. Articles that deal with major political problems and disputes in Estonian
- 6.1. economy

- 6.2. political and law system
- 6.3. culture, science, education, nature
- 6.4. language
- 6.5. citizenship
7. Articles that deal with the relations of Estonia with Europe and/or international organizations
8. Articles that deal with asylum seekers, refugees or other foreigners (Russians) in Estonia and Estonian borders
9. Articles about national history
10. Articles that deal with relations with the Baltic States or where Estonia is mentioned as a Baltic State
11. Articles that deal with relations with the Nordic countries

Excluded are

- verbatim prints of speeches
- letters to the editor
- novels and other artistic writings
- local news, reports on local events without any essential statements
- short news stories (four sentences and less)
- clippings of editorials or commentaries from other newspapers
- rubric “from past to present” (“olnust olevale”), “criminal news”, “sports”
- platforms of political parties, election campaigns

The most prominent article and the most prominent other story are selected for the quantitative analysis. The relevance and typicality of those articles is evaluated by reading all the articles of the sample. All articles that belong to the sample are read through. Two articles from each newspaper for every time spot are selected for quantitative analyses that

- include most numerous issues/themes relevant for the study
- are of major editorial importance

Categories

/.../

4. Content

B. Themes and variables

2. Patriotism

- 2.1. Pride to be Estonian is expressed
- 2.3. Achievements of the own political system are mentioned (social, economic, ecological, political)
- 2.4. Statement about (too) slight national identification, containing insufficient, unclear patriotism
- 2.5. Mentioning of crises of the political system
 - 2.5.1. Mentioning of closeness, backwardness of Estonian society
 - 2.5.2. Mentioning of closeness, backwardness of Soviet society
- 2.6.1. Estonian's will to succeed
- 2.7. Expression of “national self-criticism”, for instance at unrealistic patriotism or euphemistical description of history
- 2.8. Mentioning that there are enemies/offenders in our nation
 - 2.8.1. Mentioning that there is a cleavage between our on nation
- 2.9. Mentioning that there is economic inequality/poverty in the Estonian society

3. Historical aspects

- 3.8. International history: mentioning of periods of fruitful cooperation with other states and/or definition and description of unnecessary wars and conflicts with other states (complementarism)
- 3.9. International history: emphasis on conflicts and wars (as a mean to implement own rights) and/or definition and description of national enemies and/or demands for foreword and revenge (antagonism).

4. Militarism

- 4.1. Military competence and power of the own army is emphasized
- 4.2. Presentation of an external danger
 - 4.2.1 Necessity to protect Estonian borders is mentioned
- 4.3. It is said that nuclear disarmament is a guarantee of peace and/or that it is necessary
- 4.4. It is said that international engagements/commitments of Soviet Union, co-operation and mutual assistance, are important for the national security and/or oblige Soviet Union to have credible defense forces.
- 4.5. It is said that the (only) task of the military is to defend the own country
- 4.6 It is said that military expenditures are too high and/or that they could be reduced or that the army or military matters get too much publicity and/or that they in some other sense have too important position in the society or demand for more non-military elements in the defense policy.
- 4.9. It is said that political and/or cultural co-operation is more important than weapons to secure the nation's existence/welfare.
- 4.10. We have to respect the veterans of our wars and their memory.
- 4.11. Emphasis on the necessity of the common Baltic actions in the field of defense.
- 4.12. Mentioning (generally) of the Estonian defense forces.

5. Multiculturalism

- 5.1. It is said that offences (verbal or other) against citizens of other nations/ethnic minorities are stupid or shameful or they are condemned in some other way.
- 5.2. It is said that the offenses against foreigners/hatred against foreigners is damaging the image of Estonia abroad
- 5.3. Descriptions of similarities and common qualities between members of the own nation and members of the foreign nations/respect to other nations is emphasized.
 - 5.3.1. Call for tightening friendship between nations.
- 5.5 It is said that Estonia has first of all to take care of its own citizen and/or that it is necessary to protect the nation from the flow of refugees/asylum seekers/foreigners.
- 5.6. It is said that genetic heritage is the basis to decide
- 5.7. Degradation (racist expressions, nicknames etc.) of foreigners from Soviet Union/Russia, also indirect (for instance saying that own citizens should have certain privileges in their own country).
 - 5.7.1. Degradation (racist expressions, nicknames etc.) of foreigners from other countries, also indirect (for instance saying that own citizens should have certain privileges in their own country).
- 5.9. Description of the necessity to integrate refugees/foreigners/Russian minority into the Estonian "community".
 - 5.9.1. Russians in Estonia are the heritage of the Soviet era and Estonia has to cope with it.
- 5.12. Tension between Estonians and Russians is evaluated as negative to Estonia.
- 5.13. Estonian state is necessary in order to protect the interest of the nation.
 - 5.13.1. There should be one state language in Estonia to ensure the preservation of the nation.

6. Estonian's relations to Europe/EU: (Economic internationalism)

- 6.2. Description of aspects/the idea of integration inside European structures.
- 6.3. Positive evaluation of this integration (reasonable, necessary, useful...).
- 6.4. Abandonment of certain aspects of national sovereignty (for instance currency, border control) is described as reasonable/desirable in the European context.
- 6.6. Construction of a political linkage between economic and military unification in Europe.
- 6.7. Notion that the European states (or at least some of them) should know each other better.
- 6.10. Claim that the "Euro-skepticism" of the Estonian people is caused/justified by fears and uncertainties.
- 6.13. Claim that integration of Estonia into the European structures is endangering its relations with the Soviet Union/Russia/its role as a neutral country.
- 6.15. Estonia has to join the EU not to stay in the sphere of influence of Russia.

7. Production of national identities

- 7.1. Members of the own nation, the nation or its representatives are described by using positive attributes.
- 7.2. Members of the own nation, the nation or its representatives are described by using negative attributes.
- 7.3. Construction of counter-identities (implicit self-definition by describing the out-group negatively, or explicit statement that "we are not like...").

- 7.4. Text refers to common language and/or history and/or values and/or cultural traditions as uniting factors of the nation.
- 7.4.1. Text refers to common history, native origin of Estonians, national traditions, socio-cultural being, national untidiness.
- 7.4.1.1 Demand for national brotherhood and solidarity. Emphasis on common factors (feelings) which keep the nation together.
- 7.4.2. Estonian language and culture are mentioned as important indicators of nationhood.
- 7.4.3. Citizenship indicates belonging to Estonian nation.
- 7.4.4. Emphasis on the relation with the ground/land/territory/nature.
- 7.5. Instrumental linkage to the national structures/text refers to nationally rewarded/appreciated deeds/behavior as on example of desirable behavior.
- 7.6. It is said that someone personifies/embodies the virtues of the Estonians/national values and/or is an idol and model for the nation.
- 7.7. Text refers to emotionally loaded and binding behavior connected to the national symbols.
- 7.8. Text produces counter-identification by referring to (negatively evaluated) previous periods of the national history.
- 7.9. Estonians living abroad are mentioned.
- 7.10. Estonians are described as country people.

8. Content of national identity

- 8.1. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “humanity/social behavior/social attitudes” (diligent, polite, friendly, sociable, peace loving...)
- 8.1.1. Self-presentation contains negatively evaluated qualities in the context of social behavior and social attitudes.
- 8.2. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “culture/sport/science” (wise, educated, intelligent, musical...)
- 8.3. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “economy” (well-of, influential...)
- 8.4. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “military/security” (strong, powerful...)
- 8.5. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “politics/history” (wise, prudent...)
- 8.6. Self-presentation contains positively evaluated qualities in the context of “society” (democratic, just, socialist...)
- 8.8. The self-estimation of an Estonian is treated with...
- 8.9. Estonia is a small country/nation

11. Basic national orientation and the state/citizen relation

- 11.1. Estonia has suffered a lot in its history and/or is it hard fate to be an Estonian.
- 11.2. Estonia is a success story and/or it is a “lotto win” to be an Estonian / the future of Estonia contains mainly big opportunities and hopes (optimism).
- 11.3. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to the functioning of democratic institutions (unity, equality etc.).
- 11.4. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to foreign political/security questions.
- 11.5. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to economy (development of new industries etc.).
- 11.6. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to culture, language, science and education.
- 11.7. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to its bureaucratic/non-elastic structures of administration and/or labor markets.
- 11.10. Citizenship obliges individuals to defend the country and/or work hard for the country and/or obey loyally to authorities.
- 11.11. The state/authorities are obliged to ensure democratic and social rights (justice, security, education, medical care, social security...) for individual citizens.
- 11.13. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to its international relations (Russia, NATO, EU).
- 11.14. The problems of Estonia/challenges in the future are connected to Russian minority.

12. International orientation

- 12.1. Estonia has to create and/or maintain good economic/political/cultural relations with the Soviet Union/Russia.
- 12.2. The natural reference group of Estonia are the Western democracies/Estonia has to create and/or maintain good economic/political/cultural relations with the Western countries.
- 12.3. Estonia belongs to the Nordic countries/Estonia has to maintain and develop good connections with other Nordic countries.

- 12.4 Estonia is or has to be a bridge between East and West.
- 12.5. Estonia is a neutral country.
- 12.6. Estonia, as a small country, has to adapt to the political/economical circumstances created by the big powers/developments in international economy.
- 12.6.1 Estonia, as a small country, has to adapt to the cultural circumstances created by the big powers/developments in international economy.
- 12.7. Estonia, notwithstanding its smallness, is able to have an active/creative/independent role in international politics/economy/culture.
- 12.8 Estonia has humanitarian responsibilities for the international community (development and humanitarian aid, peace keeping).
- 12.8.1. Soviet Union has humanitarian responsibilities for the international community (development and humanitarian aid, peace keeping).
- 12.9. For a small country like Estonia, the basic tasks is to protect its sovereignty.

13. Estonia's relations with Soviet Union / Russia

- 13.2. Sovereignty/independence of the Estonian state as a political goal which should be reached.
- 13.2.1. Estonian economic independence as a goal.
- 13.3 Soviet Union/Russia is described as a sovereign, independent nation
- 13.3.1. Estonia is described as a sovereign, independent nation.
- 13.4. Evaluation of the Soviet Union/Russian political system as free, peace willing, human, tolerant...
- 13.5. Evaluation of Estonian political system as free, peace willing, human, tolerant...
- 13.6. Capitalism/free market economy is described as a basis for welfare and economic security.
- 13.7. Socialism and planning is described as a basis for welfare and economic security.
- 13.8. Reference to differences between Estonian and Soviet Union/Russian people.
- 13.9. Estonia is described in relations with the Soviet Union/Russia as inflexible, rigid.